

» 2008

VOJENSKÁ OSVETA

Spoločenskovedné semináre
2. časť

Z obsahu:

- Základy služobnej disciplíny profesionálnych vojakov
- Priestupky a trestné činy profesionálnych vojakov - stav, príčiny problémov a možnosti prevencie kriminality v útvaroch a zariadeniach Ozbrojených síl Slovenskej republiky
- Systém vzdelávania a výcviku profesionálnych vojakov v rezorte ministerstva obrany
- Ilustrovaná vojenská príručka z roku 1700

ZNAKY PRIZNANÉ MINISTROM OBRANY SR

2. mechanizovaná brigáda
Prešov
(8/2007)

1. mechanizovaná brigáda
Topoľčany
(8/2007)

Veliteľstvo
vojenského zdravotníctva
(8/2007)

11. mechanizovaný prápor
Martin
(8/2007)

Náčelník Generálneho štábu
Ozbrojených síl SR
(43/2007)

22. mechanizovaný prápor
Michalovce
(43/2007)

21. mechanizovaný prápor
Trebišov
(43/2007)

13. mechanizovaný prápor
Levice
(43/2007)

Základňa logistickej podpory
radiáciej a biologickej ochrany
Čereňany (43/2007)

Ústredie ekumenickej
pastoračnej služby
v OS SR a OZ SR
(73/2007)

Vojenská hudba
Ozbrojených síl SR Bratislava
(73/2007)

Odborná výcviková škola
letectva, PVO, KIS a EPS
Mokrša (73/2007)

© **Generálny štáb Ozbroyených síl SR** **štáb personálneho manažmentu**

Publikácia je určená na zabezpečenie spoločenskovedných seminárov profesionálnych vojakov a vybraných skupín zamestnancov Ozbroyených síl Slovenskej republiky.

Obsah:

Spoločenskovedné semináre

TEMATICKÝ BLOK: Aktuálne otázky vojenskej disciplíny

Základy služobnej disciplíny profesionálnych vojakov.....	2
Metodika zisťovania a hodnotenia služobnej disciplíny.....	17
Trestné činy a priestupky profesionálnych vojakov - stav, príčiny a možnosti prevencie kriminality v útvaroch a zariadeniach Ozbroyených síl SR (pohľad Vojenskej polície).....	26
Trestná činnosť v Ozbroyených silách Slovenskej republiky a možnosti prevencie (pohľad vojenského súdu).....	43
Alkoholizmus a drogová závislosť a aktuálne problémy v útvaroch a zariadeniach Ozbroyených síl Slovenskej republiky.....	47
Služobná disciplína ako prejav vzťahu profesionálneho vojaka k výkonu štátnej služby, k jeho jednotke a útvaru (seminárna beseda).....	61

Doplňujúce témy

Realizácia projektu „Prevencia zameraná na boj proti alkoholu, drogám a toxikomániám v rezorte ministerstva obrany Slovenskej republiky.....	63
Syndróm závislosti od alkoholu - naliehavý zdravotnícky a celospoločenský problém.....	65
System vzdelávania a výcviku v rezorte ministerstva obrany.....	68
Ilustrovaná vojenská príručka z roku 1700.....	79
Stručne o autoroch vydania.....	96

---

1. strana obálky:	grafická úprava Pavol Daniž
2., 3. a 4. strana obálky:	Pavol Daniž, RSDr. Peter Zelizňák
Zodpovední redaktori:	Ján Lichner, RSDr. Pavol Švantner
Vydavateľ:	Kultúrne a metodické centrum OS SR, Trenčín Hviezdoslavova 16 911 27 Trenčín tel.: 0960/333810, 0960/333813

Publikácia je určená pre vnútornú potrebu Ozbroyených síl Slovenskej republiky. Bezplatné rozširovanie do útvarov a zariadení ozbrojených síl zabezpečuje vydavateľ.

Texty článkov neprešli jazykovou korektúrou. Obsah článkov vyjadruje názory autorov, ktoré sa nemusia vždy zhodovať so stanoviskom vydavateľa.

Publikácia je zverejnená v elektronickej podobe na stránke Kultúrneho a metodického centra OS SR v záložke Dokumenty a materiály (www.domarmady.sk).

Schválené do tlače:	16. 9. 2008
Tlač:	5. Kartoreprodukčná základňa Nemšová
Distribúcia:	30. 9. 2008

ZÁKLADY SLUŽOBNEJ DISCIPLÍNY PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV

Mgr. Ľuboš Berky

štáb personálneho manažmentu Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky

Na zamyslenie

Zopár myšlienok od jedného z najväčších vojvodcov a filozofov vojny spred viac než dvetisíc rokov, čínskeho generála Sun Tzu:

„Ak budeš svojich vojakov trestať a pritom nebudeš pre nich dôveryhodný a nebudeš im blízky, nikdy sa ti nepodriadia. A ak sa ti nepodriadia, nebudú ti dobre slúžiť. Ale ak pre nich budeš dôveryhodný a blízky a prestaneš ich trestať, tiež ti nebudú dobre slúžiť, pretože budú zneužívať tvoju dobrotu.

A preto sa k nim správaj ľudsky a korektne, ale vždy dbaj na dodržiavanie poriadku a disciplíny. Tak si ich určite získaš a budeš ich ovládať.

Prísne dbaj na to, aby tvoji muži vykonávali rozkazy. Tak si ich podriadiš. Ak si zvyknú, že tvoje rozkazy nemusia vykonávať, potom stratíš nad nimi kontrolu. Ak budeš trvať na vykonávaní svojich rozkazov, získaš si priazeň svojho ľudu.“¹

1. Význam a korene služobnej disciplíny profesionálnych vojakov

Pri otázke na najdôležitejšiu hodnotu, ktorou musí armáda disponovať, aby bola dobrou armádou, odpovedajú mnohí vojenský odborníci – je to **disciplína**. Bez poslúchania rozkazov nadriadených si nevie fungovanie armády nikto predstaviť. Vojenské predpisy bežne definujú disciplínu ako prísne a presné dodržiavanie predpisov a pravidiel stanovených zákonmi, vojenskými poriadkami rozkazmi veliteľov. Dôležitosť disciplíny zvyrazňuje aj Doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky: „**Ľudský element** je rozhodujúcim faktorom, pretože vojny v konečnom dôsledku vyhrávajú ľudia. Tento faktor, ktorý je často označovaný ako morálny faktor, tvorí prezieravé, umné, tvorivé a silné vedenie, zručnosť a odvaha vojakov, súdržnosť ozbrojených síl, vycvičenosť jednotlivcov a jednotiek, primeranosť a ovládanie zásad použitia ozbrojených síl, vysoká úroveň pripravenosti a disciplíny.“²

Paradoxne však práve takáto samozrejmosť, s akou sa v spoločnosti disciplína spája práve s činnosťou armády spôsobuje, že skutočnému chápaniu podstaty a významu disciplíny pre armádu sa venuje veľmi malá pozornosť. Pojmy ako „železná vojenská disciplína“, „prísny vojenský režim“ a podobne, sa často používajú aj v bežnom živote. Ľudia vstupujúci do vojenskej organizácie očakávajú stretnutie s disciplínou a stotožňujú ju s krikom veliteľov, s plnením často nezmyselných rozkazov – „buzeráciou“, s vykonávaním cvikov poradovej prípravy a najmä s hrozbou trestu. Takémuto chápaniu vojenskej disciplíny sa prispôsobilo postupne aj mnoho veliteľov. Do určitej miery tento jav súvisel s existenciou povinnej vojenskej služby, ktorá prinášala so sebou nechť brancov povolaných do armády slúžiť a strácať časť svojho života spôsobom vnúteným spoločnosťou.

V súčasnosti je stále možné vidieť, usudzujúc aspoň podľa výsledkov sociologických výskumov aj rôznych hodnotiacich dokumentov, že pozornosť veliteľov v oblasti disciplíny sa sústreďuje iba na formálne akty hodnotenia rozdaných odmien a trestov, prípadne výskyt mimoriadnych udalostí v určitom časovom úseku. Nehodnotí sa napríklad vplyv disciplíny na vycvičenosť vojakov, na zvyšovanie ich bojaschopnosti, na medziludské vzťahy, na morálny stav vojsk, na pripravenosť vojakov splniť rozkazy svojho veliteľa aj v najkritickejších okamihoch nasadenia, kedy ide o zdravie a životy vojakov. Tým, že význam vojenskej disciplíny nie je správne pochopený, zužuje sa iba na formálnu úroveň „dozerania a následného trestania“ vo vzťahu k dodržiavaniu vojenských noriem a predpisov. Z toho dôvodu sa následne

¹ Sun Tzu, *Majster Sun, Kapitoly o vojenskom umení*, VIA MO SR 2001, s. 48.

² *Doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky*, s.26.

dostávajú do úzadia aj rôznorodé metódy, ktorými sa disciplinovanosť vojakov postupne dosahuje, aj to ako sa úroveň disciplíny udržiava.

Disciplína ako sociálny jav

Pochopiť zmysel disciplíny pre spoločnosť znamená porozumieť aj jej historickému vývoju, podstate disciplíny ako takej. Každý človek sa za svojho života stretáva s celým radom disciplín, ktoré určujú isté pravidlá (rodinné pravidlá, disciplína v škole, pracovná disciplína, náboženská disciplína, disciplína v cestnej premávke a podobne).

Človek, tak ako rastie a dospieva, postupne sa včleňuje do života spoločnosti, učí sa chápať a rešpektovať rôzne systémy noriem, rôzne zákony, rôzne „pravidlá hry“ a postupne sa „disciplinuje“. Miera stotožnenia sa jedinca s dodržiavaním zákonov a noriem sa potom prejavuje v dodržiavaní pravidiel, noriem a zákonov aj vtedy, keď nie je vynucované. Typickými príkladmi rozdielnosti správania sa ľudí je dodržiavanie pravidiel cestnej premávky. Niektorí pri jazde autom zásadne dodržiava všetky pravidlá, nejazdí rýchlo, nepožíva pred jazdou alkohol, či jazdí ohľaduplne. Niektorí tieto pravidlá občas nedodržiava a poruší ich najmä ak si je istý beztrestnosťou. (Kolkó šoférov občas prejde cez križovatku na červenú, nezastaví na „stopke“, či zaparkuje na mieste, na ktorom by nemali.) Sú však aj šoféri, ktorí akoby zásadne pravidlá nedodržiavali, jazdia nebezpečne, arogantne, spoliehajú sa na dostatok peňazí na pokuty, na známosti na polícii a na šťastie, ktoré ich „ochráni“ pred haváriou a jej následkami.

Miera disciplinovanosti jednotlivca sa mení aj v závislosti od veku. Sklon k nedodržiavaniu pravidiel a noriem majú skôr mladší ľudia, ktorí sú zároveň aj tolerantnejší k iným, ktorí porušujú pravidlá. Vyplýva to z ich väčšej náchylnosti k riskantnému správaniu, k spoliehaniu sa na šťastie, a aj z nedostatočnej anticipácie možných dôsledkov porušovania pravidiel. So zvyšujúcim sa vekom a pribúdajúcimi skúsenosťami rastie aj disciplinovanosť ľudí a zároveň ich tlak na svoje okolie, aby boli aj ostatní členovia spoločnosti disciplinovaní.

Pre pochopenie významu disciplíny pre armádu, a pre plnenie jej poslania má kľúčový význam poznanie zmien, ktorými disciplína v dejinách ľudstva prešla. Disciplína totiž nemala vždy rovnaké postavenie a funkcie v rámci ľudskej spoločnosti ako má dnes. Veľmi zaujímavé a podnetné názory priniesol do oblasti systému fungovania spoločnosti Michel Paul Foucault, ktorý bol francúzskym filozofom, predstaviteľom filozofického štrukturalizmu a postmodernej filozofie, historikom kultúry a psychológom. Podľa neho „disciplína sa nemôže stotožniť ani s inštitúciou, ani s aparátom. Je to typ moci, modalita jej vykonávania, ktorá obsahuje celý komplex nástrojov, techník, postupov, aplikačných úrovní a cieľov, je to „fyzika“ alebo „anatómia“ moci, je to technológia.“³ Táto neobvyklá definícia pojmu disciplína poukazuje na to, že v skutočnosti ide o veľmi zložitý sociálny jav v spoločnosti, ktorý je zároveň mocenským nástrojom na ovládanie ľudí, že neexistuje iba jedna univerzálna disciplína, ale je ich mnoho a spôsoby ich uplatňovania v praxi sú rôzne, a že tvorí nielen prostriedok uplatňovania moci, ale obsahuje v sebe aj cieľ, ktorý chce spoločnosť dosiahnuť – aby ľudia boli disciplinovaní.

Spočiatku, v dobách antickej spoločnosti, tvorila disciplína iba formu blokady, ktorá mala za úlohu zabrániť zlu, prerušiť jeho páchanie alebo ho zastaviť. Platilo iba niekoľko všeobecných zákonov a pravidiel správania vydávaných panovníkom, prípadne cirkevnými hodnosťármi. Ak bol niekto prichytený pri porušovaní, prišiel na rad trest od toho, kto zákony a pravidlá vydal. K porušovaniu aj tých najzákladnejších zákonov a noriem však dochádzalo takmer sústavne, o čom svedčí aj množstvo príkladov z dejín najrôznejších ľudských spoločností, ríš, cisárstiev a kráľovstiev pretkaných násilím, svojvôľou a amorálnosťou.

V priebehu 17. a 18. storočia však dochádza k radikálnej zmene v chápaní disciplíny. Disciplína, vrátane tej vojenskej, „už nie je iba prostriedkom, ktorým sa má zabrániť lúpežiam, dezerciam alebo neposlušnosti vo vojskách, stáva sa základnou technikou, aby armáda nebola iba zhromaždeným davom, ale jednotou, ktorá je schopná stupňovať svoje sily, disciplína zvyšuje obratnosť každého individua, koordinuje tieto obratnosti, zrýchľuje pohyby,

3 Michel Foucault, *Dozerať a trestať, Kalligram, Bratislava 2000, s.216.*

POZNÁMKY

znásobuje palebnú silu, bez zníženia útočnej sily rozširuje fronty, zvyšuje schopnosť odporu atď.“⁴ Podobne ako sa mení vojenská disciplína, mení sa, respektíve vzniká v tomto období disciplína „továrenská“. Tá pôsobí na zvyšovanie pracovných schopností ľudí, na rýchlosť práce a tým aj na pracovné výkony a teda aj na zvyšovanie ziskov. Je samozrejme zameraná aj na rešpektovanie príkazov a autorít, na zamedzovanie krádeží a plytvania. V tom istom období je históriou zaznamenaný aj rozvoj vidieckych a náboženských základných škôl. Odôvodňoval sa tvrdením, že chudobní ľudia nemajú prostriedky na výchovu svojich detí, ponechávajú ich v nevedomosti o ich povinnostiach čo prináša bezbožnosť, záhaľku (sprevádzanú opilstvom, necudnosťou, zlodejstvom a lúpežníctvom) a vytváranie bánd žobrákov. Jedným z cieľov základného vzdelania sa však stalo aj „posilňovať a rozvíjať telo“, pripraviť dieťa pre „budúcu mechanickú prácu“, vypestovať v ňom „ostrý zrak, istú ruku a pohotovosť“. Disciplíny (vojenská, továrenská, školská) teda čoraz viac začali fungovať ako techniky na vytváranie užitočných individuít.

V súvislosti s vývojom disciplíny nemožno obísť skutočnosť, že v jej historickom vývoji zohrala významnú úlohu architektúra. Oplyvnilo ju postavenie Panoptika, novátorského architektonického riešenia väzenia, ktoré malo do kruhu postavené cely a v strede umiestnenú strážnu pozorovateľňu. Presvetlené cely s mrežami smerom do stredu kruhu umožňovali jednému strážcovi mať dokonalý prehľad o všetkých väzňoch. Princíp panoptizmu sa postupne začal šíriť a využívať v najrozmanitejších podobách. Panoptikum sa zo začiatku stávalo ako by veľkým laboratóriom, kde sa vďaka dokonalkej kontrole mohli skúšať na väzňoch rozličné tresty a ich účinnosť, dalo sa experimentovať s liekmi a overovať ich účinky, dali sa na robotníkoch skúšať nové pracovné postupy a hľadať najlepšie, či pedagogické experimenty na žiakoch. Panoptikum sa stalo zovšeobecniteľným modelom fungovania vzťahu medzi mocou a každodenným životom ľudí a panoptizmus sa stal spôsobom, ako dať každej inštitúcii, v ktorej sa použije, veľkú, dovtedy nevídanú silu.

Formálna stránka disciplíny v Ozbroyených silách Slovenskej republiky

V súčasnosti sú naše spoločenské vzťahy pretkané disciplínou, ktorej sa človek učí už od najútlejšieho veku, prakticky až do konca života. Disciplína nie je teda úzko zviazaná iba s vojenskými organizáciami, ale s ľudskou spoločnosťou ako takou. Dokonca sa dá povedať, že čím je spoločnosť modernejšia a rozvinutejšia tým je aj disciplinovanejšia, nakoľko sa v nej disciplína stala technikou zvyšujúcou výkonnosť. Stala sa prostriedkom zjednotenia úsilia množstva ľudí v celej ich rôznorodosti (multiplicite), ktorého výsledkom je zvýšená produkcia. A to nielen produkcia v oblasti výrobnjej sféry, ale aj vyššia produkcia „vedenia a schopností v škole“, zvýšená produkcia „zdravia“ v nemocniciach, či zvýšená produkcia „ničivej sily“ v prípade armády.

Dokazuje to, že disciplína je skutočne zložitým spoločenským javom, existujúcim v každej spoločensko-ekonomickej formácii. S jej normami sa musia ľudia v priebehu svojho života vyrovnávať ako s nevyhnutnou podmienkou správneho začlenenia sa do spoločenského života, pričom si každý človek musí osvojiť nie jeden, ale niekoľko systémov noriem upravujúcich jeho správanie. V tomto ohľade je možné rozdeliť životnú dráhu človeka na dve časti:

- obdobie kedy prijíma požiadavky spoločnosti (alebo jej časti), zvnútorňuje jej normy a je skôr objektom pôsobenia,
- obdobie, kedy dáva spoločnosti (alebo jej časti), čo sa v ňom v doterajšom vývoji vytvorilo, respektíve plní spoločenské úlohy a stáva sa zároveň subjektom spoločenských podmienok.

V Ozbroyených silách SR tvorí služobná disciplína formálne veľmi podstatnú zložku organizácie a vzťahov v nej. V zákone č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl SR sa postaveniu disciplíny vo vojenskej inštitúcii venuje šiesta hlava a celkovo 20 paragrafov. Vymedzujú sa v nich základné princípy, podľa ktorých by mal Panoptizmus v armáde fungovať. V jednotlivých ustanoveniach tejto hlavy zákona sa odráža aj predchádzajúca funkcia disciplíny – dozerať a trestať, ktorá stanovuje povinnosti a práva každého

príslušníka ozbrojených síl, aj to ako bude potrestaný ak nebude plniť stanovené požiadavky, prípadne odmenený, ak ich bude plniť dobre. Už tu sa však prejavuje naplno aj princíp panoptizmu v tom, že nie je iba jeden konkrétny vodca, ktorý rozhodne o tom, kto plní úlohy a kto nie, a kto bude potrestaný a kto odmenený. V tomto systéme je každý kontrolovaný, každý je zodpovedný za dodržiavanie disciplíny a každý môže byť potrestaný. Na škodu každej modernej spoločnosti a inštitúcie je, ak sa práve tu končí uplatňovanie princípu panoptizmu. Takéto ponímanie disciplíny je už v súčasnej dobe zastaralé a neprináša dostatočne veľký efekt pre modernú spoločnosť. Rozvoj princípu panoptizmu je skrytý v dosiahnutí takej akceptácie noriem a pravidiel organizácie, že u každého jednotlivca funguje proces samokontroly dodržiavania týchto pravidiel. Etický kódex profesionálneho vojaka Ozbrojených síl SR je právnou normou, podľa ktorej by mal takýto systém samokontroly prebiehať.

Pri štúdiu etického kódexu narazíme na disciplinovanosť, ako na jednu z mravných požiadaviek kladených na každého profesionálneho vojaka. V skutočnosti je však celý etický kódex zameraný na akúsi vnútornú disciplináciu profesionálnych vojakov, na postupné budovanie samokontrolných mechanizmov. Na fungovanie rovnakého princípu dozoru a trestu, ktorý je možné aj za etickým kódexom vidieť, je práve deklarácia možných trestov, hroziacich každému profesionálnemu vojakovi za jeho nedodržiavanie.

Vojenská organizácia má v rámci spoločnosti špecifické postavenie, vyplývajúce nielen z charakteru vykonávanej práce (príprava na ozbrojené násilie), ale aj vo vzťahu k disciplíne. Jej špecifiká vyplývajú z prísneho hierarchického usporiadania armády založenej na vzťahoch podriadenosti a nadriadenosti. V tejto štruktúre majú zvlášť postavenie veliteľia, ktorí plnia z pohľadu disciplíny nielen úlohu „dozorcov“ – vyžadujúcich disciplínu, a „sudcov“ – rozhodujúcich o tom kto porušil pravidlá, ale aj „učiteľov“ – sprostredkujúcich poznávanie systému noriem a pravidiel správania. Veliteľský zbor tvorí zároveň aj funkciu vzorov disciplinovanosti a systém autorít celej organizácie. Výcvik vedúci od jednotlivca k jednotke a zladovanie činností v jednotlivých bojových situáciách, systém plánovania postupného získavania potrebných zručností a návykov profesionálnych vojakov, dotvárajú celkový obraz armády ako dokonale fungujúceho mechanizmu. Takýmto spôsobom organizácia riadenia a organizovanosť života v armáde dotvárajú zložitý komplex fungovania služobnej disciplíny v modernej armáde a tým sa dosahuje požadovaný cieľ stále lepšie využívaného princípu „panoptizmu“ - zvyšuje sa „ničivý potenciál armády“.

2. Stav disciplíny v ozbrojených silách

Hodnoteniu stavu disciplíny sa venuje v Ozbrojených silách SR neustála pozornosť. Táto veta je jednou z najzaužívanejších hodnotiacich fráz, používaných už dlhé roky. Po takomto konštatovaní nasleduje obyčajne spracovanie hlásenia o stave disciplíny a disciplinárnej praxe a o mimoriadnych udalostiach, ktoré sa udiali za určité obdobie.

Ako príklad možno uviesť niektoré citácie z hodnotenia Stav disciplíny, disciplinárnej praxe a mimoriadnych udalostí Ozbrojených síl SR za rok 2007:⁵

V oblasti služobnej disciplíny bola pozornosť venovaná okrem posilňovania zodpovednosti príslušníkov ozbrojených síl Slovenskej republiky, najmä dodržiavaniu ustanovení §117 a §119 zákona č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Za hodnotené obdobie VR 2007 neboli v útvaroch a zariadeniach OS SR zaznamenané vážne problémy vyúsťujúce do narušenia sociálnej klímy a vzťahov v rámci kolektívov profesionálnych vojakov (ďalej len „PrV“), civilného personálu OS SR alebo do narušenia vzťahov medzi uvedenými kolektívmi..

K uvedenému prehľadu o mimoriadnych udalostiach môžeme uviesť, že oproti minulému výcvikovému obdobiu je ich celkový počet väčší o jednu mimoriadnu udalosť, ale počet smrteľných úrazov je menší. Vo výcvikovom roku 2006 prišlo o život pri plnení služobných povinností 44 príslušníkov OS SR a jeden PrV zomrel na následky vlastného strelného poranenia.

5 Dokument Stav disciplíny a disciplinárnej praxe v OS SR za rok 2007 je uvedený v prílohe článku.

POZNÁMKY

Na základe vykonaných rozborov z „Denných informácií o bezpečnostnej situácii v rezorte ministerstva obrany SR“ a „Súhrnných hlásení o udalostiach“ z jednotlivých veliteľstiev síl zasielaných pravidelne na OdVR GŠ OS SR vyplýva neklesajúci počet prípadov porušovania služobnej disciplíny, trestných činov a priestupkov spáchaných pod vplyvom alkoholu.

Dodržiavanie služobnej disciplíny PrV bolo dosahované aj realizáciou preventívnych opatrení, napr. zovšeobecňovaním udalostí a mimoriadnych udalostí, kontrolnou činnosťou veliteľov (náčelníkov) útvarov a zariadení ozbrojených síl SR a kontrolnou činnosťou Vojenskej polície.

Z ukážok dokumentov hodnotiacich oblasť služobnej disciplíny je možné vydedukovať, že problém disciplíny a disciplinovanosti je v Ozbrojených silách SR chápaný vo veľmi oklieštenej podobe a zároveň aj veľmi formálne. Velitelia, a tým ani väčšina ostatných vojakov, nechápu disciplínu ako mocný nástroj zjednocovania ľudí a zvyšovania bojového potenciálu armády, ale skôr ako čiastkovú súčasť života v armáde, ktorá má svoje uplatnenie iba vo vydávaní rozkazov a ich vykonávaní, v slepom dodržiavaní platných noriem. Poukazujú na to aj výsledky rôznych sociologických výskumov, ktoré odhaľujú mnohé slabé miesta v uplatňovaní disciplíny ako filozofickej kategórie budovania modernej armády.

2.1 Prvé stretnutie s vojenskou disciplínou

Každý záujemca o službu v ozbrojených silách sa s určitou podobou vojenskej disciplíny stretáva už počas procesu regrutácie. Ide o stretnutia s vojakmi na regrutačných strediskách a v iných zložkách, ktoré vníma každý budúci vojak zatiaľ iba ako nezainteresovaný pozorovateľ. V nasledujúcej tabuľke, ktorá porovnáva vývoj názorov maturantov v rokoch 2003, 2005 a 2007 na hlavné dôvody, pre ktoré nechcú ísť do OS SR.⁶

Tabuľka 1: (respondenti, ktorí vylúčili vstup do OS SR, N= 474) (x = nesledovalo sa)

Pre ktoré z nasledujúcich dôvodov by ste sa nechceli stať profesionálnym vojakom?	% odpovedí r. 2007	% odpovedí r. 2005	% odpovedí r. 2003
nízka prestíž vojenskej profesie v spoločnosti	13,3	0,5	7,5
nudná práca	7,8	1,4	3,8
nezhoduje sa to s mojím presvedčením (nezhoduje sa to s mojím náboženským presvedčením - v r. 2007 a 2005)	4,0	0,5	1,3
nemám dobrý vzťah k zbraňam	x	3,4	9,6
príliš riskantné povolanie (nebezpečné povolanie, možnosť prísť o život - r. 2007)	57,4	14,1	x
nasadenie do zahraničných misií v krízových oblastiach sveta (v dotazníku v r. 2005)	x	18,7	x
politická situácia vo svete (v r. 2005 - rozšírenie terorizmu vo svete)	28,1	9,3	10,9
nebaví ma „poslúchať a počúvať“, plniť rozkazy	34,8	15,6	12,3
nevyhovuje to mojím charakterovým a osobnostným vlastnostiam (nie je mi to blízke - v r.2005)	58,2	22,4	24,2
slabá (neistá) perspektíva služby v armáde	21,1	4,9	5,8
rodičia by mi to nedovolili	7,2	1,6	2,0
kamaráti/-tky by sa mi vysmievali	x	0,2	0,6
za tie peniaze, ktoré armáda ponúka, sa to neoplatí	17,1	x	5,0
moja priateľka /-el' by boli proti	14,1	3,7	2,6
nízky plat	x	x	3,9
je tam neporiadok, transformácia	x	x	4,3

Ako je vidieť v predchádzajúcej tabuľke, dôvod na odmietnutie služby v ozbrojených silách „nebaví ma poslúchať a počúvať, plniť rozkazy“ stúpol medzi maturantmi z 12,3% v roku 2003 na 34,8% v roku 2007. Podobne dôvod „nevyhovuje to mojím charakterovým a osobnostným vlastnostiam“, ktorý stúpol z 24,2% v roku 2003 na 58,2% v roku 2007 má k problému služobnej (vojenskej) disciplíny vzťah. Takéto vyjadrenia mládeže vo vzťahu k dô-

6 Oddelenie analýz a verejnej mienky KaMO, výsledky sociologického výskumu „Študenti stredných škôl a záujem o službu v OSSR“, 2007.

vodom, ktoré ich odrádzajú od služby v armáde znamenajú, že dochádza a bude dochádzať k čoraz väčším disproporciám vo vnímaní „slobody rozhodovania v živote“ v civilnom prostredí oproti vojenskému.

Nemožno sa preto čudovať, že v roku 2005 OS SR riešili po prvýkrát problém odchodu vojakov v prípravnej službe zo základného vojenského výcviku v Základnej výcvikovej škole v Martine. Dôvody ich odchodu identifikovala skupina sociológov z Centra sociologických a psychologických činností Personálneho úradu nasledovne: „Najčastejšími dôvodmi pre odchod, ktoré vojaci uvádzali, boli veľká psychická a fyzická záťaž (stres), nevládnutie záťaže, nezzítie sa s vojenským prostredím, vysoká rozdielnosť života pred a po nástupe na Základnú výcvikovú školu, strata motivácie a nízka sebaidentifikácia sa s vojenským povoláním.“⁷ Tým je možné dokumentovať, akú dôležitú úlohu zohráva už od vstupu každého jednotlivca do OS SR schopnosť správne mu sprostredkovať systém života a práce v armáde a uplatňovania služobnej disciplíny v praxi.

Ústrednou postavou uplatňovania vojenskej disciplíny v praxi je veliteľ. Pôsobí na každého jednotlivca dvojakým spôsobom – osobným príkladom dodržiavania noriem služobnej disciplíny a procesom prípravy a výcviku nováčikov.

Osobný príklad veliteľa hneď v začiatkoch procesu osvojovania si služobnej disciplíny stanovuje, či majú skutočne všetky normy, nariadenia a pravidlá vojenskej organizácie rovnakú váhu, alebo nie. Prípadné nedodržiavanie niektorých noriem veliteľmi dáva pre nováčika jasný signál, že táto norma je len formálna a v praxi ju netreba dodržiavať. Typickým príkladom takéhoto konania je všeobecné nedodržiavanie ustrojovacej disciplíny, slabá poradová príprava vojakov a problémy so vzdávaním pocty nadriadeným a vyšším. Tieto normy sú dodržiavané (aj to nie vždy) iba vo vzťahu k najnižším kategóriám vojakov, a ani dôstojníci ani poddôstojníci nie sú pri dodržiavaní týchto noriem príkladom. Porušovanie disciplíny v týchto tak povediac formálne vzťahových oblastiach služobnej disciplíny je častokrát podceňované. Keďže však ide o porušovanie noriem tak:

- rozvracia hodnotový systém armády,
- vytvára neistotu v radoch vojakov, ktorí si nie sú nikdy istý aká bude reakcia nadriadených, prípadne velenia armády na takéto porušovanie disciplíny,
- degraduje vzťahy medzi hodnostnými kategóriami a v rámci jednej kategórie medzi hodnostne vyššími a nižšími vojakmi,
- podryva autoritu každého veliteľa, ktorý je zodpovedný organizácii za dodržiavanie služobnej disciplíny.

2.2 Proces prípravy a výcviku vojakov

Veľmi dôležitým aspektom budovania vojenskej disciplíny je vojenský výcvik. Prostredníctvom výcviku sa realizuje plnenie cieľa armády, existencia potenciálu ničivej sily schopnej efektívne zastrašiť, zastaviť, alebo zničiť protivníka. V procese tohto výcviku by mali dostať vojaci výcvik, ktorý v nich vypestuje nielen bojové majstrovstvo jednotlivca, ale v ktorom budú schopní pôsobiť ako bojový tím. Ako už bolo povedané v predchádzajúcich častiach, služobná disciplína tvorí v tomto prípade metódu a zároveň cieľ na získanie výrazného synergického efektu⁸ bojových schopností jednotky.

V roku 2006 a v roku 2007 sa uskutočnili v Ozbrojených silách SR dva výskumy zaoberajúce sa výcvikom. Ich výsledky ukázali, že samotný výcvik je profesionálnymi vojakmi vnímaný ako motivačný faktor pre službu v OS SR, ale len v prípade, že sa vykonáva v súlade s očakávaniami profesionálnych vojakov. V skutočnosti sa však profesionálni vojaci stretávajú s veľkým množstvom problémov súvisiacich s organizáciou výcviku, najmä v oblasti materiálneho zabezpečenia, techniky a zbraní, v oblasti učebnej a výcvikovej základe (ďalej len UVZ) a výcvikových priestorov, v oblasti vzťahov nadriadenosti a podriadenosti, ale aj celkového

⁷ CPSC PU OS SR, *Signálna správa zo sociologického prieskumu: „Odchodnosť vojakov čakateľov zo ZVŠK“*.

⁸ *Synergický efekt je pojem používaný v psychológii. Potenciál tímu nie je súčtom potenciálov jednotlivcov. Nápad jedných motivujú druhých k zvýšeniu produktivity, čím sa vytvára nová kvalita. Zvyšuje efektívnosť tímu. Zdroj: „http://sk.wikipedia.org/wiki/Synergick%C3%BD_efekt“*

POZNÁMKY

pocitu pripravenosti vojakov na výkon zastávaných funkcií. Ako spĺňa výcvik, ktorý vojaci absolvujú, ich očakávania, ukazuje nasledujúca tabuľka: ⁹

Tabuľka 2: Spĺňa celkovo vojenský výcvik vaše očakávania? (N=664)

		Hodnostná kategória				Celkom
		mužstvo	poddôstojníci	práporčiaci	dôstojníci	
spĺňa výcvik očakávania	spĺňa ich úplne	6,7%	4,0%	5,9%	0,7%	4,3%
	skôr ich spĺňa	42,1%	47,3%	41,2%	48,0%	45,3%
	skôr ich nespĺňa	31,1%	32,7%	47,1%	34,5%	32,9%
	nespĺňa ich	15,0%	10,2%	5,9%	12,2%	12,4%
	nedokážem to zhodnotiť	5,1%	5,8%		5,1%	5,1%
Celkom		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Vysoké percento vojakov všetkých hodnostných kategórií, pre ktorých vojenský výcvik skôr nespĺňa, alebo nespĺňa očakávania dokazuje, že jeden z hlavných spôsobov, ako pestovať vo vojakoch vysokú služobnú disciplínu, sa nevyužíva ani len podľa očakávaní profesionálnych vojakov.

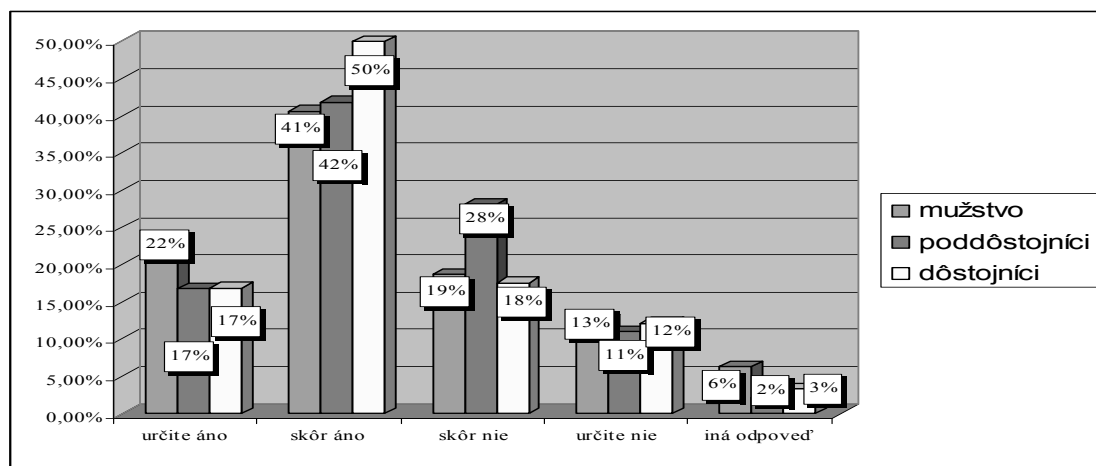
V predchádzajúcich častiach bola okrem iných oblastí vojenskej disciplíny spomínaná aj autorita. Pre vojenskú organizáciu, ktorá je svojou prísne hierarchickou štruktúrou vyslovene autoritárska, má autorita veliteľov kľúčový význam.

Tabuľka 3: ¹⁰ Je pre vás váš nadriadený ako profesionálny vojak skutočnou autoritou? (N=664)

		Hodnostná kategória				Celkom
		mužstvo	poddôstojníci	práporčiaci	dôstojníci	
Je nadriadený pre vás autoritou	určite áno	22%	17%	24%	17%	19%
	skôr áno	41%	42%	29%	50%	43%
	skôr nie	19%	28%	35%	18%	22%
	určite nie	13%	11%	6%	12%	12%
	iná odpoveď	5%	2%	6%	3%	4%
Celkom		100%	100%	100%	100%	100%

Z predchádzajúcej tabuľky a z nasledujúceho grafu sa môže problém autority javiť ako nie príliš vypuklý. Iba približne tretina mužstva a dôstojníkov odpovedala, že ich nadriadený pre nich skôr nie je, alebo nie je autoritou. Štatisticky významne k problematike autority už boli respondenti v hodnostných kategóriách poddôstojníci a práporčiaci, u ktorých až približne 40% vyjadrilo názor, že ich nadriadený pre nich skôr nie je, alebo určite nie je autoritou. Pre väčšiu názornosť rozloženia odpovedí respondentov bol spracovaný k tabuľke 3 aj nasledujúci graf 1: ¹¹

Graf č. 1: Je pre vás váš nadriadený ako profesionálny vojak skutočnou autoritou?

⁹ Mgr. Ľuboš Berky, „Výcvik v Ozbrojených silách SR“, Bratislava MO SR, jún 2007.

¹⁰ Tamtiež.

¹¹ Mgr. Ľuboš Berky, „Výcvik v OS SR“, Bratislava MO SR, jún 2007.

Samotný pojem autorita je dosť komplikovaný a nie vždy je autorita nadriadených vnímaná komplexne ako prienik formálnej a neformálnej autority. V rámci výskumu bola preto použitá otázka na túto spoločenskovednú kategóriu aj v ďalšej použitej metóde zberu údajov – riadené rozhovory. (Zúčastnilo sa ich v rámci výskumu 171 respondentov z 8 útvarov.) V priebehu rozhovorov boli vyjadrenia na adresu nadriadených otvorené a profesionálni vojaci vyslovovali svoje názory pomerne bez rešpektu. Ako jeden z ťažiskových problémov súčasných OS SR sa v nich ukázala autorita dôstojníkov. Riadené rozhovory potvrdili nízku úroveň autority dôstojníkov u ostatných hodnostných kategórií profesionálnych vojakov. Len vo výnimočných prípadoch označili respondenti z mužstva, z poddôstojníkov a dokonca aj z kategórie dôstojníkov niektorého nadriadeného dôstojníka za autoritu a to ako v odbornom tak aj vo vodcovskom (manažerskom) ponímaní.

2.3 Disciplinovanosť a sebadisciplína

Moderná vojenská činnosť je do veľkej miery spájaná predovšetkým s rozvojom techniky, výzbroje a ničivej sily zbraní. Mnohí experti a mnohé dokumenty zároveň deklarujú, že rastie aj úloha vojenského personálu. Najrozšírenejší je však „technokratický“ pohľad na vojakov, ktorý dáva do popredia u ľudského potenciálu najmä schopnosť naučiť sa ovládať tie moderné zbrane a výstroj vedieť využiť ich prednosti a tak ďalej.

Samozrejme, že aj takýto pohľad na modernizáciu má opodstatnenie. Z hľadiska človeka v uniforme – vojaka však sú podstatné iné pohľady, ktorých význam rastie najmä preto, že sú prehliadané. Vďaka možnostiam najmodernejších informačných technológií a vďaka moci médií môže čin každého, aj toho najobyčajnejšieho vojaka vplývať na politiku, na svetovú verejnú mienku. Narástla zodpovednosť každého vojaka nasadeného do operácie za to čo vykoná, či použije adekvátne prostriedky, prípadne či vôbec mal konať, alebo nie. Táto situácia, do ktorej sa vojaci v dnešnom svete dostali, predpokladá, aby vojaci mali nielen vysokú mieru disciplinovanosti, ale aby mali aj sebadisciplínu, ktorá je prelínaním znalostí s citmi a vôľou vojaka.

Jedným z legislatívnych opatrení, ktoré by malo podporovať u vojakov v OS SR rozvoj sebadisciplíny je etický kódex. (Etický kódex majú rozličným spôsobom kodifikovaný mnohé vyspelé armády sveta.) Meranie dodržiavania etického kódexu sa oficiálne nesleduje. Preto bola časť sociologického výskumu Omnibus 2007¹² zameraná na uplatňovanie vybraných hodnôt etického kódexu. V nasledujúcej tabuľke 4 sú zverejnené názory respondentov ako sa nasledujúce hodnoty uplatňujú v ich útvaroch. Odpovede boli hodnotené na základe 5-bodovej škály s rozsahom odpovedí: „1-Nikdy, 2-Občas, 3-Často, 4-Veľmi často, 5-Stále“

Tabuľka 4: Uplatňovanie hodnôt v praxi (modus – najčastejšie udávaná hodnota)
(N = 664)

Hodnoty	zodpovednosť	čestnosť	statočnosť	disciplinovanosť	vernosť SR	obetavosť	
Počet odp.	Platné	651	639	596	652	580	609
	Chýbajúce	13	25	68	12	84	55
Priemer		3,29	2,90	2,78	3,25	3,52	3,04
Modus		3	2	2	3	5	3

Ako možno vidieť z tabuľky 4, respondenti hodnotili uplatňovanie všetkých vybraných hodnôt v priemere vyjadrením „často“. Na prvý pohľad sú takéto odpovede respondentov celkom uspokojujúce. Ak si však uvedomíme, že etický kódex je sústava určitých pravidiel akými sú napríklad aj pravidlá cestnej premávky, potom takýto výsledok svedčí skôr o formalistickom prístupe k uplatňovaniu etického kódexu. Ak je napríklad hodnota modusu¹³ uplatňovania disciplinovanosti v praxi na úrovni 3 – „často“, znamená to, že disciplinovanosť nie je absolútnou súčasťou života ozbrojených síl. V organizácii, v ktorej je celá činnosť založená na disciplíne, to nemôže byť uspokojujúci výsledok.

Zlyhávanie etického kódexu ako všeobecne platnej normy, ktorej dodržiavanie je v OS SR vyžadované, kontrolované a v prípade nedodržania aj trestané, potvrdzuje aj nízky stu-

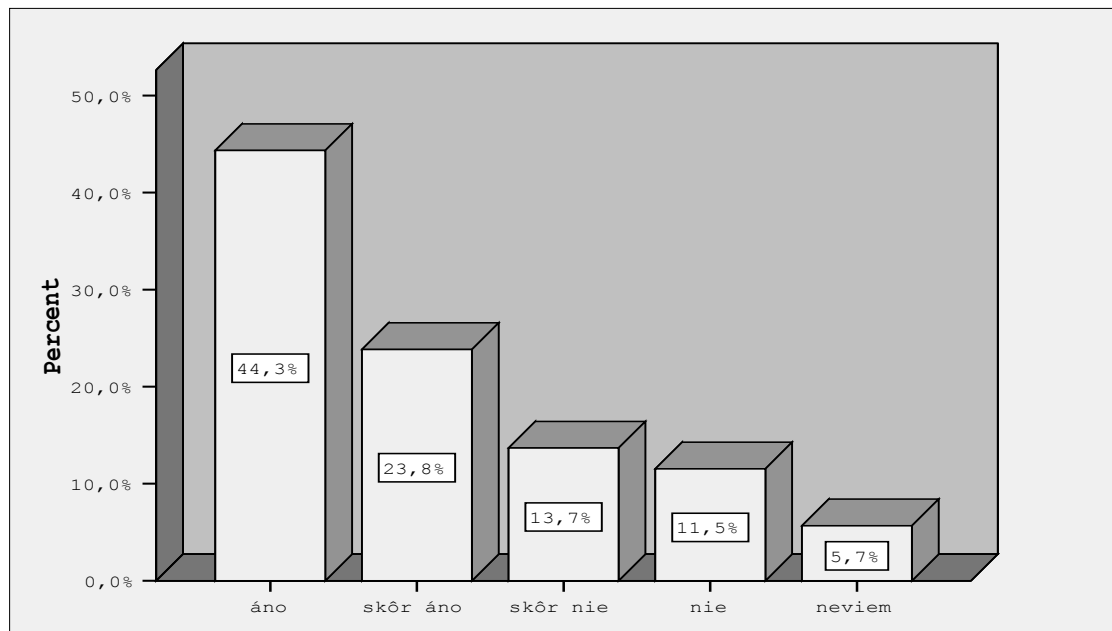
¹² CPSC PU OS SR, Omnibus 2007, Bratislava, jún 2007.

¹³ Modus - najčastejšie sa vyskytujúca odpoveď u respondentov.

POZNÁMKY

peň uplatňovania zásad čestnosti a statočnosti, ktorých modus je dokonca iba na úrovni 2 – občas. Problémy vo vzťahoch v rámci ozbrojených síl indikovali aj názory respondentov v ďalšom výskume zameranom na oblasť výskytu korupcie. Korupcia, klientelizmus a rodinkárstvo sú v našej spoločnosti rozšíreným javom a negatívnym spôsobom zasahujú do vzťahov medzi ľuďmi, do fungovania štátnych i súkromných organizácií aj do ekonomickej sféry. Každé dva roky sa vykonáva v rámci „Akčného plánu boja proti korupcii sociologický výskum názorov príslušníkov rezortu obrany na korupciu. Má za cieľ zistiť hladinu názorov všetkých kategórií príslušníkov a zamestnancov rezortu obrany, identifikovať oblasti a hlavné prejavy korupcie a na základe poznania týchto názorov poskytnúť predstaviteľom rezortu obrany podklady pre prijímanie opatrení na boj proti korupcii, klientelizmu a rodinkárstvu. Podobne bol realizovaný aj posledný výskum názorov profesionálnych vojakov na výskyt korupcie v OS SR. Výsledky prezentované v nasledujúcom grafe 2, ktorý odráža rozloženie odpovedí respondentov na otázku vplyvu týchto negatívnych javov na vzťahy na pracovisku dokazujú, že problém korupcie, klientelizmu a rodinkárstva patrí medzi prioritné problémy v oblasti medziľudských vzťahov v rezorte obrany. 68,1% respondentov si myslí, že korupcia má negatívny vplyv na prácu a na vzťahy na ich pracovisku. Oproti tomu 25,2% respondentov si myslí, že korupcia nemá negatívny vplyv na prácu a vzťahy na ich pracovisku. 5,7% respondentov nevedelo odpovedať na túto otázku.

Graf č. 2: *Myslíte si, že aj korupcia, klientelizmus alebo rodinkárstvo sú javy negatívne ovplyvňujúce prácu a medziľudské vzťahy priamo na Vašom pracovisku? (n = 512)*

Na podceňovanie vplyvu tohto negatívneho sociálneho javu poukazuje aj rozpor v porovnaní názorov respondentov z tohto výskumu a napríklad hodnotenia splnenia úloh „Akčného plánu boja proti korupcii“ za rok 2006. Všetky zainteresované zložky splnili, alebo priebežne plnia úlohy stanovené týmto plánom. Napríklad tematika „Etika, morálka a boj proti korupcii v ozbrojených silách Slovenskej republiky“ bola zaradená do plánu spoločenskovedných seminárov na VR 2006 a úloha zvyšovania právneho vedomia profesionálnych vojakov a zamestnancov tým bola splnená. O tom, ktorej zložke je potrebné hlásiť prípad korupcie však vie len 52% profesionálnych vojakov.

Druhým bodom „Akčného plánu...“ je „vykonávať organizačné opatrenia, ktoré smerujú k eliminácii korupčného správania sa v radoch profesionálnych vojakov, zamestnancov v štátnej službe a zamestnancov pri výkone prác vo verejnom záujme v rezorte ministerstva obrany (ďalej len „zamestnanec“) s cieľom minimalizovať riziko osobného zlyhania profesionálnych vojakov a zamestnancov tak, aby neporušili svoje pracovné a služobné povinnosti vyplývajúce z funkčného zaradenia alebo obstarávaním vecí všeobecného záujmu.“ V rámci vyhodnotenia bolo konštatované, že v roku 2006 nebolo potrebné prijať žiadne organizačné opatrenie, lebo neboli porušené pracovné a služobné povinnosti vyplývajúce z funkčného zaradenia profesionálnych vojakov, štátnych zamestnancov a zamestnancov vo verejnom

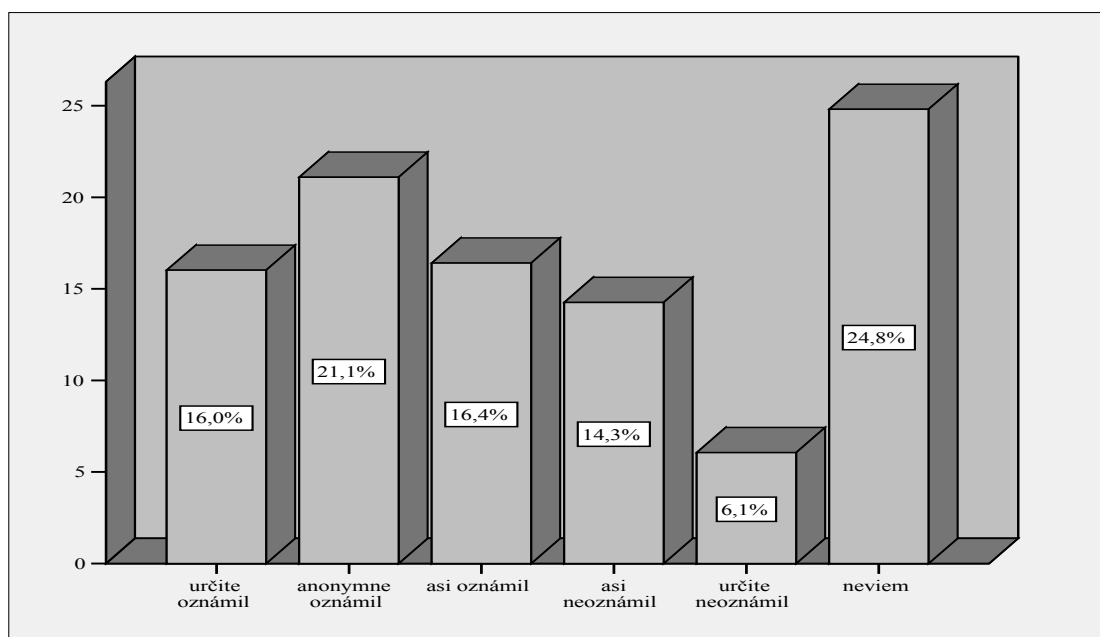

záujme. Názory profesionálnych vojakov však práve v tejto oblasti vidia najväčšie problémy korupcie a najmä klientelizmu a rodinkárstva.

A ešte jeden príklad rozporuplnosti súčasnej situácie. Vojenská polícia v roku 2006 riešila 38 trestných činov z tejto oblasti (3 prípady prijímania úplatku, 9 prípadov zneužitia právomoci, 18 prípadov porušenia služobných povinností a ďalších 8 prípadov). Zrejme to však nie celkom korešponduje so štvrtinou respondentov, ktorí deklarovali, že sa osobne stretli s korupciou pri udeľovaní finančných odmien, zaradovaní na funkciu, či s 20 % tých, ktorí sa osobne stretli s korupciou či rodinkárstvom pri výbere do zahraničnej misie.

Korupcia a všetky jej prejavy (klientelizmus, rodinkárstvo a podobne) sú v našej spoločnosti postavené mimo zákon. Okrem trestnoprávnej zodpovednosti podľa platných zákonov, rieši túto oblasť v rezorte obrany „Akčný plán boja proti korupcii“ aj osobitný rozkaz ministra obrany SR.

Graf č. 6: Ak by ste mali podozrenie na korupčné konanie vo Vašom okolí (alebo by ste boli svedkom takéhoto konania), oznámili by ste to príslušným orgánom oprávneným konať v takýchto prípadoch? (n=512)

Záver

„Disciplína sa začína pri zapnutom gombíku“, to je okrídlená veta mnohých veliteľov, s ktorou sa stretli zrejme už celé generácie vojakov. Je to skrz naskrz pravdivé konštatovanie, vystihujúce podstatu vojenskej disciplíny závislej na každej maličkosti v rámci celého systému noriem a pravidiel. Svojou jednoduchosťou však toto konštatovanie, či dokonca okrídlená fráza zvädza obidve strany – teda aj veliteľov aj podriadených, aby chápali problém disciplíny príliš zjednodušene.

Sprostredkovaním jedného z možných teoretických pohľadov na vývoj disciplíny ako zložitého sociálneho javu sme chceli vyprovokovať hlbšie zamyslenie sa nad podstatou služobnej (vojenskej) disciplíny. Dlhodobé riešenie rôznych organizačných, finančných, logistických a v neposlednom rade personálnych problémov v Ozbrojených silách SR spôsobilo, že sa strácajú zo zreteľa iné dôležité otázky. Jednou z týchto otázok je aj oblasť disciplíny, ktorá ako sme sa snažili ukázať, má nielen praktický význam dodržiavania noriem, predpisov a rozkazov, ale aj filozofický rozmer jedného zo základných nástrojov zvyšovania efektívnosti každého vojaka aj vojenskej organizácie ako celku.

Príloha:

Stav disciplíny, disciplinárnej praxe a mimoriadnych udalostí za rok 2007

1. Prístup k plneniu úloh a výcviku, režimu a organizovanosti života a poriadku v jednotkách a na pracoviskách, úroveň vzájomných vzťahov medzi vojakmi, nadriadenými a podriadenými

V oblasti služobnej disciplíny bola pozornosť venovaná okrem posilňovania zodpovednosti príslušníkov ozbrojených síl Slovenskej republiky, najmä dodržiavaniu ustanovení §117 a §119 zákona č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Plnenie úloh v oblasti výcviku bolo realizované v súlade s Plánom základných úloh a opatrení ozbrojených síl Slovenskej republiky pre výcvikový rok 2007 a hlavných plánovacích dokumentov na jednotlivých stupňoch velenia.

Za hodnotené obdobie VR 2007 neboli v útvaroch a zariadeniach OS SR zaznamenané vážne problémy vyúsťujúce do narušenia sociálnej klímy a vzťahov v rámci kolektívov profesionálnych vojakov (ďalej len „PrV“), civilného personálu OS SR alebo do narušenia vzťahov medzi uvedenými kolektívmi.

2. Množstvo a závažnosť mimoriadnych udalostí a udalostí

2.1 Mimoriadne udalosti

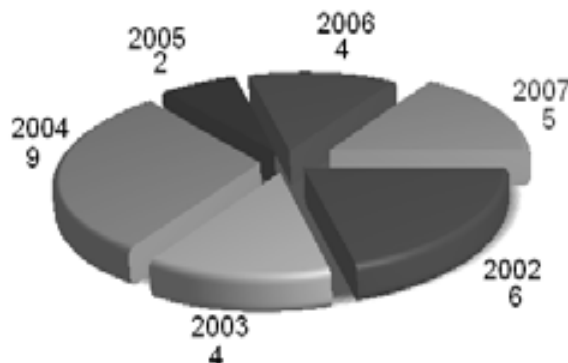
V hodnotenom období VR 2007 vzniklo v OS SR päť mimoriadnych udalostí, ktoré boli spojené aj so stratami na ľudských životoch:

- 19. 5. 2007 PS OS SR / 5. pŠU Žilina: zranenie PrV (nadrotmajstra Radoslava ŽITNÍKA) pri propagačnom zoskoku. Menovaný po doliečení pokračuje vo výkone štátnej služby.
- 12. 6. 2007 PS OS SR / prRCHBO Rožňava: dopravná nehoda vojenského motorového vozidla (vodič slobodník Július CZIKO), pri ktorej došlo k stretu s chodkyňou, ktorá následkom početných vnútorných zranení a zlomenín v nemocnici Zvolen zomrela. Prípado je naďalej v riešení vojenskej obvodovej prokuratúry Banská Bystrica.
- 17. 7. 2007 PS OS SR / 5. pŠU Žilina: zranenie PrV pri výcviku (majora Ing. Ivana BYSTRIANSKÉHO) pri prekonávaní vodnej prekážky. Menovaný po doliečení pokračuje vo výkone štátnej služby.
- 19. 7. 2007 PS OS SR / 12. mpr Nitra: zranenie PrV (slobodníka Jozefa PILÁTA) pri dopravnej nehode vojenského motorového vozidla. Menovaný je v súčasnosti dočasne nespôsobilý výkonu štátnej služby v domácom liečení.
- 2. 12. 2007 VzS OS SR / dlk Kuchyňa: dopravná nehoda vojenského motorového vozidla s následkom úmrtia PrV (vojaka Michala KOCKU). V prípade naďalej koná okresný dopravný inšpektorát PZ SR Malacky v súčinnosti s ÚVP Topoľčany.

K uvedenému prehľadu o mimoriadnych udalostiach môžeme uviesť, že oproti minulému výcvikovému obdobiu je ich celkový počet väčší o jednu mimoriadnu udalosť, ale počet smrteľných úrazov je menší. Vo výcvikovom roku 2006 prišlo o život pri plnení služobných povinností 44 príslušníkov OS SR a jeden PrV zomrel na následky vlastného strelného poranenia.

Prehľad o počtoch mimoriadnych udalostí v OS SR (za obdobie od 1. 1. 2002 do 31. 12. 2007 vid' graf 5)

Graf 1: Prehľad o počtoch mimoriadnych udalostí v OS SR

2.2 Udalosti

V OS SR bolo v priebehu VR 2007 zaznamenaných celkom 449 udalostí (tab. č. 6). Pre názornosť uvádzam prehľad o počtoch udalostí po zložkách OS SR a za jednotlivý polrok VR 2007 osobitne.

Tabuľka 1

Zložka	Počet udalostí v období od 1. 1. do 30. 6. 2007	Počet udalostí v období od 1. 7. do 31. 12. 2007	Celkový počet udalostí vo VR 2007
GŠ OS SR	1	2	3
Pozemné sily OS SR	138	109	247
Vzdušné sily OS SR	61	47	108
Sily výcviku a podpory OS SR	45	37	82
Vojenské zdravotníctvo OS SR	3	3	6
Priamo podriadené útvary a zariadenia GŠ OS SR*	0	1	1
CRO/ŠbRO – misie	0	2	2
Celkový počet	248	201	449

*Vojenské SIGINT centrum, 5. pluk špeciálneho určenia, Topografický ústav Banská Bystrica

K uvedenému prehľadu o udalostiach môžeme uviesť, že oproti minulému výcvikovému obdobiu je celkový počet udalostí menší o 17 prípadov.

Z pravidelného hodnotenia zasielaných súhrnných hlásení o udalostiach vyplýva, že z celkového počtu vzniknutých udalostí bolo:

- a) v 5 prípadoch bolo hlásené úmrtie PrV v čase, ktorý nebol časom výkonu štátnej služby,
- b) v 84 prípadoch došlo k dopravnej nehode vojenského motorového vozidla,
- c) v 73 prípadoch došlo k dopravnej nehode súkromného motorového vozidla,
- d) v 93 prípadoch bola zistená pozitívna skúška na alkohol pred nástupom do služby (výkonu práce) alebo v priebehu výkonu štátnej služby (výkonu práce),
- e) v 4 prípadoch bolo zistené použitie psychotropných látok, resp. zadržanie profesionálneho vojaka na základe podozrenia zo spáchania prečinu nedovolennej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi,
- f) v 18 prípadoch bol hlásený prípad krádeže materiálu,
- g) v 9 prípadoch došlo k výtržníctvu,
- h) v 7 prípadoch došlo k násiliu proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi,
- i) v 8 prípadoch došlo k narušeniu vojenského objektu,
- j) v 11 prípadoch došlo k pracovnému úrazu PrV alebo zamestnanca,
- k) v 18 prípadoch došlo k porušeniu povinností v dozornej a strážnej službe,
- l) v 3 prípadoch došlo k porušeniu bezpečnostných opatrení pri nabíjaní a vybíjaní zbraní u príslušníkov FOO,
- m) v 37 prípadoch došlo k nenastúpeniu PrV k výkonu štátnej služby,
- n) iné – 79 prípadov (napr. poškodenie oplotenia alebo prístreškov, požiar porastu, nález uhynutých vtákov, podanie trestného oznámenia, nezrovnalosti pri inventúrach, poškodenie leteckej a inej techniky, zadržanie profesionálneho vojaka pri krádeži v obchodnom dome, zadržanie vodičského preukazu pri jazde súkromným motorovým vozidlom pod vplyvom alkoholu, porušenie liečebného režimu, nález munície, zistenie podvodu).

3. Vývoj trestnej činnosti v ozbrojených silách SR

Z pravidelných hodnotení vojenskej disciplíny a štruktúry trestnej činnosti vyplýva, že porušovanie služobnej disciplíny a trestnú činnosť v ozbrojených silách SR môžeme rozdeliť na dve základné zložky, a to na vojenské a nevojenské.

Pred prijatím Zákona č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl SR a pred zrušením povinnej vojenskej služby bol zaznamenaný nárast porušovania služobnej disciplíny a trestných vecí najmä v oblasti vojenskej a bol páchaný najmä vojakmi povinnej služby, napr.

- porušovanie povinností v dozornej a strážnej službe,
- neuposlušnosť rozkazu,
- vyhýbanie sa výkonu vojenskej služby – dezercia,
- porušovanie práv a chránených záujmov vojakov – „šikana“,
- porušovanie služobných povinností,
- urážka medzi vojakmi.

Prijatím Zákona č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl SR, naplnením úloh vyplývajúcich z koncepčných dokumentov MO SR, plnou profesionalizáciou ozbrojených síl SR od 1. januára 2006 a scivilnením niektorých služieb, ako je napr. ochrana vybraných objek-

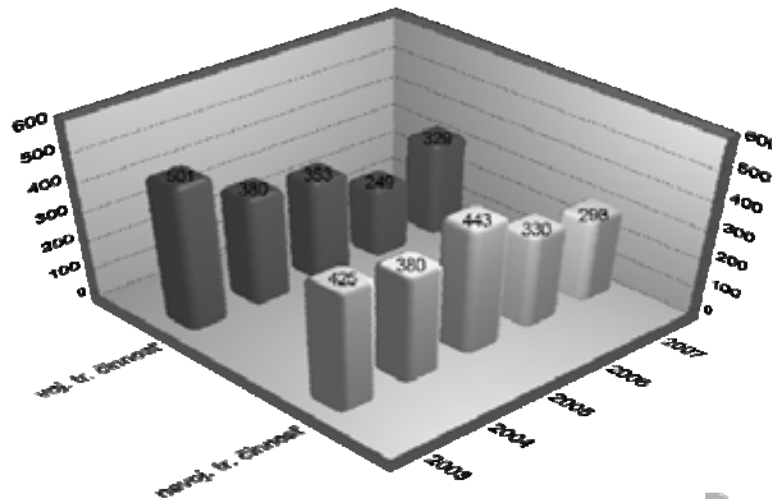
POZNÁMKY

tov v pôsobnosti ozbrojených síl SR dochádza k postupnému poklesu vojenských trestných činov, ale naopak zaznamenávame nárast trestných vecí nevojenských, napr.

- majetková kriminalita,
- finančné podvody,
- výtržníctvo,
- násilie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi.

Pre názornosť uvádzam v grafe 6 prehľad vývoja vojenskej a nevojenskej trestnej činnosti v OS SR za jednotlivé výcvikové roky. Na základe uvedeného prehľadu môžem konštatovať, že počet vojenskej trestnej činnosti vo výcvikovom roku 2007 narástol oproti roku 2006 o 80 ale počet nevojenskej trestnej činnosti je oproti roku 2006 menší o 32 prípadov.

Graf č. 2: Prehľad vývoja vojenskej a nevojenskej trestnej činnosti

4. Realizácia opatrení na ochranu pred alkoholizmom a inými toxikomániami

Na základe vykonaných rozborov z „Denných informácií o bezpečnostnej situácii v rezorte ministerstva obrany SR“ a „Súhrnných hlásení o udalostiach“ z jednotlivých veliteľstiev síl zasielaných pravidelne na OdVR GŠ OS SR vyplýva neklesajúci počet prípadov porušovania služobnej disciplíny, trestných činov a priestupkov spáchaných pod vplyvom alkoholu.

Na základe poznatkov z predchádzajúceho VR budem preto tejto oblasti aj v tomto VR venovať naďalej trvalú pozornosť.

Vo VR 2007 bolo vykonaných v súlade s prijatými opatreniami na zamedzenie vzniku priestupkov spáchaných pod vplyvom alkoholu celkovo 292 344 kontrol, čo je oproti VR 2006 nárast o 71 183 kontrol.

Napriek nárastu počtu vykonaných vlastných kontrol na prítomnosť alkoholu v dychu bol pri týchto kontrolách pozitívny výsledok na alkohol v dychu zistený pri 90 PrV pri výkone štátnej služby alebo pred jej nastúpením a pri 21 zamestnancoch pri výkone práce vo verejnom záujme.

Celkový počet pozitívnych prípadov zistených aj pri hliadkovej činnosti príslušníkov Vojenskej polície je 93 prípadov pri PrV a 27 prípadov pri zamestnancoch, čo je oproti roku 2006 pokles v kategórii PrV o 69 prípadov, v kategórii zamestnancov je počet pozitívnych prípadov rovnaký ako v roku 2006.

V sledovanom období boli opäť ako v minulom období zaznamenané aj prípady spojené s problematikou požitia drogy alebo podozrenia zo spáchania prečinu nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi (látka THC Cannabis, Metamfetamín a Amfetamín). V roku 2007 bolo v uvedenej oblasti zistených 6 prípadov, tj. o 1 prípad menej ako v roku 2006 (všetci PrV boli v kategórii M+P).

Päť prípadov bolo zaznamenaných v PS OS SR (13. mpr Levice - 3 prípady, 22. mpr Michalovce - 1 prípad, rmo Rožňava - 1 prípad) a jeden prípad v PPÚaZ GŠ OS SR (5. pŠU Žilina).

Podrobnosti o vykonaných kontrolách na požitie alkoholu v jednotlivých zložkách OS SR sú uvedené v tab. č. 2.

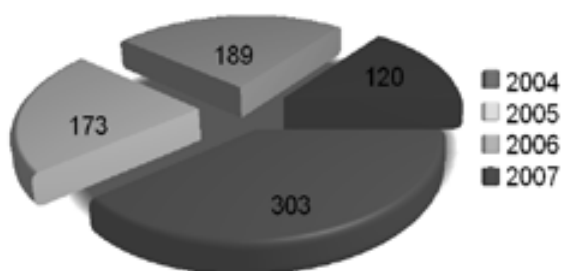
Tabuľka 2: *Prehľad o počtoch vlastných kontrol vykonaných za VR 2007*

Zložka	Počet vykonaných kontrol			Požítivna skúška	
	obdobie od 1. 1. do 31. 12. 2007	z toho u PrV	z toho u zam.	PrV	zam.
GŠ OS SR	177	111	66	0	0
Pozemné sily OS SR	85 033	74 308	10 725	58	2
Vzdušné sily OS SR	58 710	28 655	30 055	8	10
Sily výcviku a podpory OS SR	138 119	44 784	93 335	16	6
Vojenské zdravotníctvo OS SR	870	336	534	1	3
Priamo podriadené útvary a zariadenia GŠ OS SR*	622	364	258	2	0
CRO/ŠbRO - misie	4 205	4 205	-	2	-
Vojenská kancelária prezidenta SR	4 608	4 568	40	3	0
Spolu	292 344	157 331	135 013	90	21

*Vojenské SIGINT centrum, 5. pluk špeciálneho určenia, Topografický ústav Banská Bystrica

Pre porovnanie uvádzam prehľad o počtoch pozitívnych výsledkov skúšok na prítomnosť alkoholu v dychu v OS SR (za obdobie od 1. 1. 2004 do 31. 12. 2007):

Graf č. 3: *Prehľad o počtoch pozitívnych výsledkov na alkohol v OS SR*

Z uvedeného prehľadu vyplýva, že počet pozitívnych výsledkov skúšok na prítomnosť alkoholu v dychu u príslušníkov a zamestnancov OS SR má kolísavý priebeh s miernym poklesom oproti roku 2005 a výrazným poklesom oproti roku 2006.

5. Disciplinárna prax

Za VR 2007 bolo celkovo v OS SR udelených 12 961 disciplinárnych odmien v kategórii M+P, 186 odmien v kategórii Pr a 2 426 odmien v kategórii D. Zamestnancom bolo udelených celkovo 4 646 odmien.

Tabuľka 3: *Prehľad o počtoch udelených odmien za jednotlivé zložky OS SR*

Zložka	PrV			Zamestnanci
	M+P	Pr	D	
GŠ OS SR	9	0	28	199
Pozemné sily OS SR	5 465	19	544	598
Sily výcviku a podpory OS SR	2703	36	509	3076
Vzdušné sily OS SR	3 346	128	1125	437
Vojenské zdravotníctvo OS SR	12	1	8	114
Vojenská kancelária prezidenta SR	203	0	9	0
PPÚaZ GŠ OS SR	0	1	37	222
CRO/ŠbRO GŠ OS SR - misie	1 223	1	166	0

Za VR 2007 bolo celkovo v OS SR udelených 798 disciplinárnych opatrení v kategórii M+P, 1 disciplinárne opatrenie v kategórii Pr a 126 disciplinárnych opatrení v kategórii D. Zamestnanci boli disciplinárne riešení v 20 prípadoch - výpoveďou podľa zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonníka práce.

POZNÁMKY

Tabuľka 4: Prehľad o počtoch udelených opatrení za jednotlivé zložky OS SR

Zložka	PrV			Zamestnanci
	M+P	Pr	D	
GŠ OS SR	1	0	0	0
Pozemné sily OS SR	434	0	64	5
Sily výcviku a podpory OS SR	162	1	22	12
Vzdušné sily OS SR	142	1	34	0
Vojenské zdravotníctvo OS SR	1	0	0	3
Vojenská kancelária prezidenta SR	31	0	0	0
PPÚaZ GŠ OS SR	1	0	3	0
CRO/ŠbRO GŠ OS SR - misie	26	0	3	0

Najväčším podielom na udelených disciplinárnych odmenách boli:

- písomná pochvala,
- odpustenie výkonu disciplinárneho opatrenia alebo jeho časti s účinkami zahľadania,
- zahľadanie skôr uloženého disciplinárneho opatrenia.

Najväčším podielom na udelených disciplinárnych opatreniach boli:

- zníženie služobného platu až o 15 % najdlhšie na tri mesiace z posledného priznaného platu,
- písomné pokarhanie.

Záver

Dodržiavanie služobnej disciplíny PrV bolo dosahované aj realizáciou preventívnych opatrení, napr. zovšeobecňovaním udalostí a mimoriadnych udalostí, kontrolnou činnosťou veliteľov (náčelníkov) útvarov a zariadení ozbrojených síl SR a kontrolnou činnosťou Vojenskej polície.

Na odstránenie a elimináciu nedostatkov v tejto oblasti odporúčam venovať trvalú pozornosť sledovaniu priestupkov páchaných najmä pod vplyvom alkoholu, v súlade s „Národným akčným plánom pre problémy s alkoholom na obdobie rokov 2006-2010“ schváleného na zasadnutí vlády SR konanom 29. novembra 2006.

V zmysle „Metodických pokynov hlavného lekára OS SR“ zo dňa 7. marca 2005 realizovať vzdelávanie profesionálnych vojakov a zamestnancov rezortu v oblasti alkoholovej problematiky.

Formovať pozitívne postoje k zdraviu, čím predchádzať vzniku závislostí od alkoholu v rezorte ministerstva obrany. Za tým účelom zabezpečiť systematické vzdelávanie profesionálnych vojakov a zamestnancov.

Dôraz je potrebné klásť aj na oblasť prevencie, tvorby preventívnych programov, náročného výberu záujemcov o službu v OS SR.

METODIKA ZISŤOVANIA A HODNOTENIA SLUŽOBNEJ DISCIPLÍNY

*mjr. Ing. Václav Tomica, kpt. Ing. Ivan Vták,
odbor vnútorného riadenia Generálneho štábu Ozbrojených síl SR*

Úvod

Povolanie profesionálneho vojaka je špecifickým vzťahom medzi občanom a štátom. Občan dobrovoľne vstupuje (dnes už do plne profesionalizovaných) Ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len „ozbrojené sily“), pričom sa (rovnako dobrovoľne) zaväzuje rešpektovať štátom definované požiadavky na osobu profesionálneho vojaka. Medzi tieto požiadavky sa radí aj dodržiavanie služobnej disciplíny¹⁴).

Tento dobrovoľný záväzok občan (profesionálny vojak) - štát je vyjadrený zložením vojenskej prisahy, v znení:

„Slávnostne prisahám, že budem verný Slovenskej republike. Sľubujem, že budem zodpovedne plniť úlohy, ktoré ozbrojeným silám vyplývajú z Ústavy Slovenskej republiky, ústavných zákonov, zákonov, a budem vykonávať vojenské rozkazy. Budem čestným, statočným a disciplinovaným vojakom. Som pripravený brániť slobodu, nezávislosť, zvrchovanosť, územnú celistvosť Slovenskej republiky a nedotknuteľnosť jej hraníc. Na to som pripravený vynaložiť všetky svoje sily a schopnosti a nasadiť aj svoj život.“

Základným právnym predpisom, ktorý definuje štátom kladené požiadavky na profesionálneho vojaka (ďalej len „vojak“) je zákon č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon“). I napriek tomu, že občan vykonáva povolanie vojaka dobrovoľne denno-denné skúsenosti nám potvrdzujú, že výkon tohto povolania je nerozlučne spojený s porušovaním služobnej disciplíny.

Bojaschopnosť ozbrojených síl je aj naďalej neoddeliteľne spojená s úrovňou služobnej disciplíny, ktorá sa prejavuje v konečnom dôsledku v kvalite plnenia úloh vojenských jednotiek. Služobná disciplína sa tak v konečnom dôsledku stáva vecou nielen jednotlivcov ale celých vojenských jednotiek. Dosiahnutie vyššej úrovne služobnej disciplíny v ozbrojených silách je trvalou úlohou ozbrojených síl. Práve tu spočíva hlavný význam sledovania a následného pravidelného hodnotenia úrovne služobnej disciplíny. Služobná disciplína tak nestráca svoje miesto ani v úplne profesionálnom prostredí ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Sledovanie a hodnotenie služobnej disciplíny je i naďalej jednou z hlavných povinností veliteľov na všetkých stupňoch velenia¹⁵). Uvedené pojmy zároveň predstavujú základné východiská disciplinárneho pôsobenia veliteľov na svojich podriadených.

Disciplinárnym pôsobením sa pritom rozumie najmä:

- zovšeobecňovanie mimoriadnych pozitívnych činov (jednotlivcov, celej jednotky), zovšeobecňovanie mimoriadnych udalostí a udalostí¹⁶),
- zovšeobecňovanie opatrení prijatých voči osobám zodpovedným za vznik disciplinárnych priestupkov,

14 Napríklad § 119 ods. 1 písm. a) zákona č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, čl. 7 písm. b) vojenského predpisu Vnútorný poriadok Armády Slovenskej republiky (evid. zn. Zákl-3).

15 Napríklad čl. 11 vojenského predpisu Vnútorný poriadok Armády Slovenskej republiky (evid. zn. Zákl-3), vojenský predpis Povinnosti funkcionárov zväzkov, útvarov a jednotiek Armády Slovenskej republiky (evid. zn. A-Vševojsk-1-1).

16 Napríklad § 92 zákona č. 346/2005 Z. z., Služobný predpis hlavného služobného úradu pre štátnu službu profesionálnych vojakov č. 14/2008, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o vyhlásení mimoriadnej udalosti a Rozkaz náčelníka Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky o oznamovaní mimoriadnych udalostí (spis č. OdVR-10-4/2008-OKNGŠaSV)

POZNÁMKY

- zovšeobecňovanie prijatých opatrení zameraných na zabránenie opakovaniu sa obdobných disciplinárnych priestupkov v budúcnosti a pod.

Pravidelné a objektívne hodnotenie služobnej disciplíny veliteľom využívajúce nástroje jeho disciplinárneho pôsobenia na podriadených priaznivo ovplyvňuje vývoj služobnej disciplíny. Nepravidelnosť, neobjektívnosť a formálnosť hodnotenia služobnej disciplíny naopak negatívne vplyvajú na úroveň služobnej disciplíny.

1. Služobná disciplína

1.1. Vysvetlenie pojmov a vzťahov

Definícia služobnej disciplíny je predmetom ustanovenia § 177 ods. 1 zákona. Z uvedenej paragrafu vyplýva, že:

(1) Služobná disciplína je povinnosť dodržiavať Ústavu Slovenskej republiky, ústavné zákony, zákony, ďalšie všeobecne záväzné právne predpisy, vojenskú prísahu, Etický kódex profesionálneho vojaka, služobné predpisy, vojenské rozkazy, nariadenia, príkazy a pokyny vedúcich služobných úradov a veliteľov.

Za ďalší veľmi dôležitý paragraf je možné pokladať § 119 zákona, v ktorom sú definované základné povinnosti vojaka. Porušenie niektorej z týchto povinností je tak (s prihliadnutím na definíciu pojmu služobná disciplína) zároveň porušením služobnej disciplíny.

S porušením služobnej disciplíny priamo súvisia ustanovenia § 123 zákona, kde sa pojednáva o disciplinárnej zodpovednosti.

Vo vzťahu k disciplinárnej zodpovednosti hovoríme o disciplinárnom previnení alebo o konaní, ktoré má znaky priestupku podľa osobitných predpisov, ktorými sú napríklad zákon Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov a zákon č. 199/2004 Z. z. Colný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Z dikcie § 124 ods. 1 zákona vyplýva, že:

(1) Disciplinárne previnenie je zavinené nesplnenie alebo porušenie povinností profesionálneho vojaka, pokiaľ nie je trestným činom alebo priestupkom; zavineným nesplnením alebo porušením povinností sa rozumie úmyselné alebo nedbalostné konanie profesionálneho vojaka.

Z dikcie § 124 ods. 2 zákona vyplýva, že:

(2) Za disciplinárne previnenie možno uložiť disciplinárne opatrenie.

V špecifických prípadoch môže viesť porušenie služobnej disciplíny až k násilnému pretrhnutiu puta profesionálny vojak – štát zo strany štátu. Tieto prípady sú predmetom ustanovení § 70 ods. d) zákona, kde sa bližšie pojednáva o skončení služobného pomeru prepustením vo vzťahu k závažnému spôsobu porušenia základnej povinnosti vojaka ustanovenej týmto zákonom alebo porušenie zákazu ustanoveného týmto zákonom, ak tento zákon neustanovuje inak.

Z dikcie § 70 ods. 4 zákona vyplýva, že:

(4) Závažný spôsob porušenia základnej povinnosti alebo zákazu podľa odseku 1 písm. d) je

- a) výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu alebo iných omamných alebo psychotropných látok,*
- b) opakované užitie iných omamných alebo psychotropných látok mimo výkonu štátnej služby,*
- c) spôsobenie dopravnej nehody pod vplyvom alkoholu alebo iných omamných alebo psychotropných látok,*
- d) prijatie úplatku,*
- e) podplácanie,*
- f) odmietnutie profesionálneho vojaka podrobiť sa počas výkonu štátnej služby vyšetrovaniu na*

zistenie prítomnosti alkoholu alebo metabolitov omamných alebo psychotropných látok v organizme.

1.2. Ukazovatele služobnej disciplíny

Ďalšou z povinností veliteľov na všetkých stupňoch velenia je poznať úroveň služobnej disciplíny v jednotke. Poznanie tejto úrovne je dôležité pre personálnu prácu s podriadenými a vytvára aj predpoklady na predvídanie možného chovania podriadených. Na zistenie úrovne služobnej disciplíny slúžia ukazovatele služobnej disciplíny. Tieto ukazovatele vyjadrujú kvalitatívnu a kvantitatívnu stránku javov, udalostí, situácií, ich vzájomné väzby, ako aj vývojové tendencie. Ukazovatele sú vlastne informáciami, ktoré slúžia na posudzovanie charakteru situácií, žiadúcich a lebo nežiadúcich javov a trendov ich vývoja ako aj celkového vyjadrenia stavu služobnej disciplíny jednotlivcov ako aj celej jednotky. Služobná disciplína je nerozlučne spojená zo všetkými faktormi bojovej pohotovosti, zvyšuje organizovanosť života vojenskej jednotky a účinnosť velenia.

Na formovaní tohto obrazu sa výrazne podieľa vplyv služobnej disciplíny jednotlivcov, ktorí sú pripravení (ochotní) prijímať a bezpodmienečne plniť vojenské rozkazy. Úroveň služobnej disciplíny v jednotke vyjadruje vzťahy medzi nadriadenými a podriadenými ako aj vzťahy medzi vojakmi na rovnakej úrovni. Ukazovatele úrovne služobnej disciplíny jednotlivcov však poskytujú iba čiastočný obraz o úrovni služobnej disciplíny celej jednotky. Z uvedeného dôvodu je potrebné vždy rozlišovať, či vo vzťahu k týmto ukazovateľom hovoríme o jednotlivcoch alebo celej jednotke. Niektoré z ukazovateľov sú spoločné pre jednotlivcov ako aj pre celú jednotku, niektoré sú zasa špecifické len pre jednotlivcov.

Zmena prostredia v ozbrojených silách, náhrada vojakov povinnej služby za profesionálov, síce znamenala v oblasti služobnej disciplíny určité zmeny, no časť jej ukazovateľov zostala nezmenená. Rovnako nezmenené zostali i základné pravidlá práce s týmito ukazovateľmi.

Príklady ukazovateľov:

a) spoločné ukazovatele:

- ukazovatele dosiahnutia stupňov **bojovej pripravenosti**,
- ukazovatele splnenia úloh **výcviku** (splnil, splnil čiastočne, nesplnil a prečo),
- ukazovatele **sociálneho prostredia** v jednotke (stotožnenie sa vojakov s nárokmi služby v ozbrojených silách, autorita veliteľa, spolupráca a vzájomná pomoc vojakov v jednotke),
- ukazovatele organizovanosti a účinnosti **uplatňovania disciplinárnej právomoci** (uplatňovanie a dodržiavanie disciplinárnej právomoci veliteľov, koordinovanosť plánovacích procesov, informovanosť vojakov v jednotke, naplňovanie základných potrieb podriadených v zmysle platných právnych predpisov a vojenských predpisov, pravidelnosť, konkrétnosť a objektívnosť hodnotení, motivovanie podriadených),
- ukazovatele **statického charakteru** (porovnávanie počtu odmenených a neodmenených, disciplinárne riešených a neriešených vojakov z dlhodobého hľadiska, porovnávanie charakteru opakujúcich sa disciplinárnych priestupkov, mimoriadnych udalostí a udalostí a pod.).

b) ukazovatele špecifické pre jednotlivcov:

- ukazovatele **osobných dispozícií vojakov** pre výkon štátnej služby (ochota prispôbiť sa vojenskému prostrediu, snaha plniť požiadavky a rozkazy veliteľov, zodpovednosť za plnené vojenské rozkazy, psychická a fyzická odolnosť),
- ukazovatele **sociálneho prostredia v ktorom vojaci vyrástli** (vplyv autority rodičov, charakter kolektívu, ktorý vojak uznával, uznáva, záujmy vojaka, predchádzajúce sklony k páchaniu trestnej činnosti a pod.).

Pri práci s podriadenými musí veliteľ tieto ukazovatele využívať komplexne a tvorivo. Toto však závisí na zvládnutí metodiky (postupov) zisťovania a uplatňovania služobnej disciplíny veliteľom a následnom uplatňovaní jeho disciplinárnej právomoci.

POZNÁMKY

Prípady použitia ukazovateľov:

- javy, vlastnosti a udalosti sa zhodujú s ukazovateľom,
- ukazovateľ označuje javy, udalosti, vlastnosti, ktoré sú opísané za pomoci iných pojmov,
- výskyt ukazovateľov je indikátorom slúžiacim na predpokladanie prítomnosti inak skrytého javu, udalosti alebo vlastnosti.

Spojovanie nových ukazovateľov a výsledkov použitia ukazovateľov predchádzajúcich umožňuje veliteľovi pomerne spoľahlivo predvídať trendy budúceho vývoja služobnej disciplíny v jednotke. Pritom sa potvrdzuje pravidlo, že priaznivejšie ukazovatele služobnej disciplíny sa prejavia vo väčšej pravdepodobnosti dosiahnutia lepších výsledkov bojovej prípravy a výcviku. Uvedené pravidlo však v opačnom vzťahu neplatí, napríklad dobrý vodič ešte nemusí byť plne disciplinovaným vojakom a pod.

Posudzovanie konkrétnych činov vojaka a príčin jeho správania sa nedajú vyjadriť za pomoci presných šablón. Každý čin je výsledkom individuálnych faktorov, podmienok a rovnaké faktory a podmienky môžu viesť k rôznym činom. Z uvedeného dôvodu je veliteľ nútený pristupovať k využívaní ukazovateľov služobnej disciplíny tvorivo. Tvorivosť je tu chápaná v zmysle citlivého a vzájomného posúdenia jednotlivých faktov vo vzťahu k činu vojaka. Práve z uvedeného dôvodu musí veliteľ venovať trvalú pozornosť rozvoju svojich schopností v oblasti sledovania a hodnotenia služobnej disciplíny.

2. Sledovanie služobnej disciplíny

I napriek tomu, že už v úvode bolo vyjadrené, že dodržiavanie služobnej disciplíny je povinnosťou každého vojaka a že každý je zodpovedný sám za seba v oblasti sledovania služobnej disciplíny je i naďalej hlavné bremeno kladené na veliteľov. Tento proces, vrcholiaci zberom analytických (štatistických) ukazovateľov začína u veliteľov na najnižších stupňoch velenia, teda velitelia družstiev, čiat a rôt, ktorí sú denno-denne so svojimi podriadenými, a ktorí tak stoja na počiatku tohto analyticko-štatistického procesu. A práve tu leží ťažisko tohto procesu.

Základným princípom sledovania služobnej disciplíny je nepretržité porovnávanie požiadaviek kladených zo strany zákonov, služobných predpisov, vojenských predpisov, rozkazov a nariadení na vojakov (jednotku) s reálnym stavom.

Veliteľ získava informácie najmä:

- vlastným pozorovaním podriadených pri plnení služobných povinností,
- cielenou kontrolnou činnosťou,
- sprostredkovane, od jemu podriadených veliteľov a vojakov, prípadne orgánov Vojenskej polície a Policajného zboru Slovenskej republiky a pod.

Získané informácie musia byť objektívne (úplné, pravdivé, čo najmenej skreslené a pod.).

Je potrebné, aby títo (často krát najmladší) velitelia na najnižších stupňoch nepodceňovali význam trvalého a nepretržitého sledovania úrovne služobnej disciplíny v jednotke. Funkcia veliteľa so sebou prináša nepretržitú prácu s ľuďmi. Morálne požiadavky kladené na veliteľov²⁾ vyžadujú nepretržité sledovanie rôznych faktorov, pričom jedným z nich je aj služobná disciplína v jednotke. **Nezáujem o podriadených, ich ignorovanie a ignorovanie toho čo robia a ako pristupujú k plneniu služobných povinností, benevolentnosť zo strany veliteľov sú neprípustné.** Zároveň treba poznamenať, že i v plne profesionálnom prostredí ozbrojených síl je treba mať na zreteli tzv. falošné kamarátstvo, ktoré sa prejavuje v zakrývaní disciplinárnych priestupkov, tolerovaní nedôsledného plnenia služobných povinností a pod. V konečnom dôsledku takéto správanie veliteľa vedie k strate jeho autority.

Veliteľ by si mal viesť pravidelné záznamy o svojich podriadených. V týchto záznamoch by sa mal venovať otázkam, ako napríklad:

- kvalita plnia služobných povinností podriadenými,
- dodržiavanie služobnej disciplíny podriadenými,

- štatistika udelených disciplinárnych odmien a uložených disciplinárnych opatrení,
- prijaté opatrenia a pod..

Vedenie obdobných záznamov je možné odporučiť veliteľom na všetkých stupňoch velenia s dôrazom na úroveň služobnej disciplíny v im podriadených družstvách, čatách, rotách a pod. Rozsah záznamov závisí od stupňa velenia. Vedenie týchto záznamov výrazne zjednodušuje hodnotenie služobnej disciplíny a napomáha k voľbe vhodných (objektívnych) represívnych nástrojov na navodenie požadovaného stavu.

3. Hodnotenie služobnej disciplíny

Proces hodnotenia služobnej disciplíny a následné spôsoby uplatňovania disciplinárnej právomoci veliteľom však závisia **od náročnosti veliteľa** vo vzťahu k svojim podriadeným, nakoľko každý veliteľ rovnaké pozitívne alebo negatívne prejavy služobnej disciplíny vníma a hodnotí inak. Z uvedeného dôvodu je žiaduce, aby veliteľ pri hodnotení služobnej disciplíny uplatňoval nasledujúce zásady:

- pravidelnosť,
- postupnosť,
- objektívnosť,
- konkrétnosť,
- komplexnosť.

3.1 Pravidelnosť hodnotenia služobnej disciplíny

Pravidelnosť hodnotenia služobnej disciplíny predstavuje jedno zo základných východísk jeho účinnosti. U podriadených vojakov evokuje pocit, že sa veliteľ o svojich podriadených nepretržite zaujíma, že sleduje ich pozitívne ale aj negatívne skutky s cieľom oceniť ich alebo prijať represívne opatrenia zamerané na zabránenie opakovaniu so obdobných disciplinárnych priestupkov v budúcnosti.

Pravidelné hodnotenie služobnej disciplíny napomáha veliteľovi k pružnému reagovaniu na vývoj služobnej disciplíny. Pravidelnosť hodnotenia zároveň zvyšuje jeho účinnosť, čo vedie k pozitívnemu motivovaniu podriadených a eliminácii nepriaznivých javov v jednotke. Rozsah hodnotenia závisí na periodicite jeho vykonávania (denne, týždenne, mesačne, polročne a ročne). Vojaci, informovaní o problémoch svojich kolegov zároveň môžu svojim vplyvom napomôcť veliteľovi pri pôsobení na problémových jednotlivcov jednotky.

3.2 Postupnosť hodnotenia služobnej disciplíny

Postupnosť hodnotenia služobnej disciplíny vyjadruje postupné zvyšovanie nárokov veliteľa na podriadených v závislosti od dĺžky ich služby v ozbrojených silách. Vojak sa po príchode do ozbrojených síl oboznamuje s nárokmi na neho kladenými postupne, pričom sa rovnako týmto nárokom sám postupne podriaďuje. Z uvedených dôvodov je potrebné pri hodnotení vojaka zohľadniť jeho časové a individuálne možnosti prispôbiť sa nárokom vojenského prostredia ako aj aktuálnu mieru jeho stotožnenia sa s týmito požiadavkami. Z uvedeného dôvodu je potrebné každý prípad porušenia služobnej disciplíny vojakom posudzovať individuálne a na nápravu stavu voliť adekvátne prostriedky. Neprimeraná náročnosť bez zohľadnenia všetkých objektívnych skutočností a individuálnych možností vojaka by mohla viesť k zníženiu jeho výkonnosti, aktivity a záujmu o plnenie služobných povinností.

Tu je potrebné poukázať na skutočnosť, že osobný príklad nadriadených veliteľov, ale aj kolegov vojaka je veľmi dôležitý. Vojak, ktorý sa ocitne v krízovej situácii na ktorú nie je dostatočne pripravený, v situácii kde bude musieť konať bez toho aby vedel akými právnymi

POZNÁMKY

normami je jeho konanie vymedzené bude konať tak, ako v danej chvíli konajú jeho najbližší spolubojovníci, a to bez toho aby zvažoval právne následky svojho konania.

3.3 Objektívnosť hodnotenia služobnej disciplíny

Objektívnosť hodnotenia služobnej disciplíny vyjadruje mieru nezaujatosti nadriadeného k hodnotenému vojakovi (jednotke). Pri analýze kladných alebo záporných skutkov musí veliteľ zistiť a následne zohľadniť všetky faktory, ktoré ovplyvnili konanie podriadeného (príčiny jednania, podmienky, ktoré toto konanie ovplyvnili, dôsledky konania a pod. Treba mať vždy na zreteli, že konanie vojaka je súhrou jeho osobnostných charakterových vlastností a aktuálnych vonkajších podmienok. Vojaka najčastejšie ovplyvňuje sociálne prostredie, v ktorom žije. Na jednej strane je to vplyv vojenského prostredia (jednotka, velitelia) a na strane druhej je to prostredie civilné (rodina, priatelia, známi). Komplexné hodnotenie príčin, podmienok a dôsledkov konania vojaka by malo viesť k posúdeniu závažnosti jeho konania.

3.4 Konkrétnosť hodnotenia služobnej disciplíny

Konkrétnosť hodnotenia služobnej disciplíny je nástrojom jeho účinnosti. Konkrétnosť predstavuje konkrétnosť osôb (označujú sa konkrétni vojaci) a konkrétnosť činov (označujú sa konkrétne skutky). Konkrétnosť vedie k zvýrazneniu pozitívnych alebo negatívnych prejavov služobnej disciplíny a podnecuje buď k napodobeniu pozitívnych skutkov alebo odsúdeniu a vyhýbaniu sa obdobným priestupkom. Formalizmus v hodnotení pôsobí kontraproduktívne.

3.5 Komplexnosť hodnotenia služobnej disciplíny

Komplexnosť hodnotenia služobnej disciplíny vyjadruje prístup k hodnoteniu, kde správanie a konanie vojaka (jednotky) je posudzované zo všetkých hľadísk, pričom dôraz je kladený na hlavné súvislosti. Veliteľ posudzuje vojaka alebo jednotku na základe konkrétnych činov, ale vždy zohľadňuje kvalitu splnenia služobných povinností, bojovej úlohy, výcviku a pod. Vytrhávajúce dôležitých informácií z kontextu, alebo ich úmyselné podceňovanie alebo naopak preceňovanie môže viesť k chybným záverom a k prijatiu málo účinných opatrení a pod.

Súčasťou hodnotenia služobnej disciplíny je aj uplatňovanie disciplinárnej právomoci. I v tejto oblasti bola v nedávnej minulosti zaznamenaná výrazná zmena, ktorú je možné vnímať aj ako **zmena hodnôt a motivačných faktorov**.

Disciplinárne odmeny a tresty uplatňované v minulosti na základe z vojenského predpisu Základný poriadok ozbrojených síl (evid. zn. Zákl-1) vydaného v roku 2001 kopírovali v prevažnej miere záujmovú skupinu vojakov povinnej služby a pod. Pochvaly, krátkodobé voľná na opustenie posádky, pokarhania, prísne pokarhania, zákazy vychádzok (prípadne umiestnenie do oddelení výkonu disciplinárnych trestov) a pod. boli jednoducho aplikovateľné, mali viac-menej výchovné poslanie a ich uplatňovanie veliteľmi v konečnom dôsledku nezaťažovalo rozpočet bývalej Armády Slovenskej republiky.

Výchovné poslanie dnes aplikovateľných disciplinárnych odmien, ako aj disciplinárnych opatrení zostáva zachované. K tomu napomáhajú disciplinárne odmeny ako napríklad opustenie výkonu disciplinárneho opatrenia alebo jeho časti s účinkami zahľadania, zahľadanie skôr uloženého disciplinárneho opatrenia pred uplynutím jedného roka od jeho uloženia, písomná pochvala, zapísanie do vojenskej kroniky, ale aj disciplinárne opatrenia ako napríklad písomné pokarhanie.

Zmena hodnôt v spoločnosti a s tým súvisiaca väčšia orientácia na materiálne hodnoty (finančné prostriedky) priniesli aj zmenu systému hodnotenia podriadených. Táto zmena je

markantná v zavedení (asi najvýznamnejšieho) disciplinárneho opatrenia vo forme zníženia služobného platu až o 15 % najdlhšie na tri mesiace z posledného priznaného služobného platu.

4. Štatistické ukazovatele úrovne služobnej disciplíny v ozbrojených silách a predpoklady jej budúceho vývoja

Spektrum štatistických ukazovateľov v oblasti služobnej disciplíny je veľmi rozmanité a priamo súvisiace s oblasťou služobnej disciplíny, ktorú hodnotíme. Z uvedeného dôvodu sa na vyjadrenie určitého aspektu využívajú konkrétne ukazovatele ako napríklad kvalita výcviku, úroveň dosiahnutej bojovej pripravenosti, počet udelených odmien a disciplinárnych odmien a výška s tým súvisiacich vynaložených finančných prostriedkov, počet uložených disciplinárnych opatrení, počet zaznamenaných mimoriadnych udalostí, udalostí a pod.)

Proces sledovania a hodnotenia služobnej disciplíny vrcholí spracovaním vyhodnotenia plnenia úloh ozbrojených síl vo VR.

V nasledujúcej tabuľke sú vyjadrené **najčastejšie sledované štatistické ukazovatele**, vyjadrujúce postupný vývoj služobnej disciplíny v ozbrojených silách vo výcvikových rokoch 2005 - 2007.

Štatistický ukazovateľ	Výcvikový rok		
	2005 - posledný rok povinnej vojenskej služby	2006	2007
Počet PrV v ozbrojených silách	13 807	14 055	14 066
Počet mimoriadnych udalostí	2	4	5
Počet osôb usmrtených pri mimoriadnych udalostiach	4	45	2 (PrV a jedna civilná osoba)
Počet udalostí zaznamenaných v ozbrojených silách	1 709	466	449
Počet udelených disciplinárnych odmien	33 323	6 272	15 573
Počet uložených disciplinárnych opatrení	1 555	503	925
Počet kontrol na alkohol zo strany veliteľov	145 240	221 161	292 344
Počet pozitívnych zistení výkonu štátnej služby pod vplyvom alkoholu	173 (PrV a zamestnanci spolu)	162 (len PrV)	90 prípadov zistili veliteľia + 93 zistení Vojenskou políciou
Počet pozitívnych zistení výkonu štátnej služby pod vplyvom drog	5	7	6
Počet podozrení zo spáchania trestných činov	796	579	627

Poznámky:

Roky 2006 a 2007 vyjadrujú stav v plne profesionalizovaných ozbrojených silách.

Vývojové trendy v oblasti služobnej disciplíny

Pred prijatím zákona a pred zrušením povinnej vojenskej služby zaznamenávame nárast porušovania služobnej disciplíny a trestných vecí najmä v oblasti vojenskej, najmä vojakmi povinnej služby, napr.

- porušovanie povinností dozornej a strážnej služby,
- neuposlušnosť rozkazu,
- vyhýbanie sa výkonu vojenskej služby – dezercia,
- porušovanie práv a chránených záujmov vojakov – „šikana“,
- porušovanie služobných povinností,
- urážka medzi vojakmi.

Prijatím zákona, napĺňaním úloh vyplývajúcich z koncepčných dokumentov Ministerstva obrany Slovenskej republiky, plnou profesionalizáciou ozbrojených síl **od 1. januára 2006** a scivilnením niektorých služieb, ako je napr. ochrana vybraných objektov v pôsobnosti ozbrojených síl dochádza k postupnému poklesu vojenských trestných činov, ale naopak zaznamenávame nárast trestných vecí nevojenských spáchaných v civilnom prostredí, napr.

- majetková kriminalita,
- podvod, najmä finančné,
- výtržníctvo,
- násilie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi, podpora hnutí a skupín potláčajúcich základné ľudské práva.

Z **udalostí** zaznamenaných v ozbrojených silách v poslednom období najväčší podiel predstavujú:

- rôzne priestupky vojakov v čase zamestnania,
- riadenie motorových vozidiel vojakmi pod vplyvom alkoholu v čase osobného voľna vojakov,
- rôzne priestupky vojakov v čase ich osobného voľna.

Analýzou faktorov, ktoré sa významným spôsobom podieľajú na vzniku týchto nepriaznivých javov v ozbrojených silách boli definované nasledujúce oblasti a faktory:

- a) **oblasť „osobného presvedčenia“ vojakov** (neakceptovanie záväzkov, mravných požiadaviek, vyplývajúce vojakom z vojenskej prísahy a Etického kódexu profesionálneho vojak Ozbroyených síl SR (najmä „disciplinovanosť“),
- b) **porušovanie rozkazov, zákonov, služobných a vojenských predpisov a pod.** (výkon štátnej služby „povrchným spôsobom“, nedôsledné dodržiavanie rozkazov, zákonov, služobných a vojenských predpisov, a v tomto prípade ich úmyselné porušovanie.)
- c) **vplyv regrutácie** (rýchle – až živelné obsadenie voľných funkcií),
- d) **oblasť odbornej pripravenosti PrV a Z** (nízke právne vedomie vojakov).

Záver

Problémy v oblasti služobnej disciplíny nás nútia aj naďalej venovať trvalú pozornosť tejto stránke vojenského života. Je treba zdôrazniť, že ozbrojené sily sú štátnym subjektom, ktorého pôsobeniu je venovaná nemalá pozornosť zo strany občanov Slovenskej republiky. Prejavy porušenia služobnej disciplíny vojakov sa často stávajú terčom pozornosti médií, čo v konečnom dôsledku znižuje dôveryhodnosť ozbrojených síl v očiach občianskej verejnosti. V tejto skutočnosti spočíva jeden z významov trvalého sledovania a hodnotenia služobnej disciplíny vojakov.

Z dikcie ustanovení zákona vyplýva, že i napriek skutočnosti, že v označení „služobná disciplína“ je použitý pojem „služobná“ zákon služobnú disciplínu nevzťahuje len ku konaniu

vojaka v jeho služobnom čase, ale čiastočne aj k jeho konaniu mimo výkonu štátnej služby (teda v čase jeho osobného voľna). V prípadoch, ktoré definuje zákon je tak konanie vojaka v čase jeho osobného voľna tiež prejavom jeho služobnej disciplíny. Sledovanie štatistických ukazovateľov vo vzťahu k porušovaniu služobnej disciplína vojakmi v čase ich osobného voľna a prijímanie opatrení veliteľmi voči vinníkom je preto neoddeliteľnou súčasťou procesu sledovania a hodnotenia vojenskej disciplíny.

I napriek tomu že v procese sledovania a upevňovania služobnej disciplíny má veliteľ svoje nezastupiteľné postavenie vec služobnej disciplíny je v prvom rade problémom každého jedného vojaka.

Ozbrojené sily tvoria samostatnú komunitu majúcu svoje špecifické poslanie¹⁷). Z takého to uhlu pohľadu ozbrojené sily predstavujú tím, kde ako v každom tíme platia určité pravidlá. Rešpektovanie týchto pravidiel každým členom tímu a v mene celku je nevyhnutné ak chceme dosiahnuť splnenie cieľov a úloh ozbrojených síl. Tímový duch vnesený do ozbrojených síl je vyjadrený aj v kréde náčelníka generálneho štábu ozbrojených síl v znení:

„Spoločný cieľ, rovnaké priority, jednotný tím“

Zvyšovanie úrovne služobnej disciplíny v ozbrojených silách sa tak stáva jednou z trvalých priorít, ktorej dosiahnutie sa v konečnom dôsledku pozitívne prejaví vo všetkých oblastiach pôsobenia ozbrojených síl.

¹⁷ § 4 zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky.

TRESTNÉ ČINY A PRIESTUPKY PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV – STAV, PRÍČINY A MOŽNOSTI PREVENČIE KRIMINALITY V ÚTVARACH A ZARIADENIACH OZBROJENÝCH SÍL SR (pohľad Vojenskej polície)

mjr. Mgr. Anton Kučerík
riaditeľstvo Vojenskej polície

Úvod

Uznesením vlády Slovenskej republiky č. 681 z 15. augusta 2007 bola prijatá Stratégia prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2007 – 2010 (ďalej len „stratégia“). Stratégia je v poradí už tretím uceleným programovým dokumentom vlády Slovenskej republiky pre oblasť prevencie kriminality, predkladaným v štvorročných intervaloch.

Z hodnotení výsledkov predchádzajúcich dvoch stratégií prevencie kriminality v Slovenskej republike (roky 1999-2006) vyplýva, že boli uskutočnené pozitívne kroky v prevencii kriminality, nezrealizovala sa však dôležitá úloha – legislatívne zabezpečenie prevencie. Napriek snahe Rady vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality (ďalej len „RVPK“) sa nepodarilo doteraz zaviesť legislatívny proces zabezpečenia prevencie prijatím zákona o prevencii kriminality. V súčasnosti je návrh zákona o prevencii kriminality a inej protipoloženskej činnosti a o doplnení zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov v legislatívnom procese s navrhovanou účinnosťou od 1. januára 2009.

Stratégia prevencie na roky 2007 – 2010 je v mnohých súvislostiach rozhodujúca pre ďalšie smerovanie prevencie. Vzhľadom na novú situáciu (predovšetkým geopolitickú vyplývajúcu z členstva SR v NATO a EÚ) i existujúce podmienky (predpokladaný nedostatok finančných prostriedkov) je nová stratégia postavená na prioritách, medzi ktorými sa objavujú nové a špecifické úlohy z pohľadu najakútnejších problémov vyskytujúcich sa v rámci kriminality.

Stratégia vychádza z programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky, ktorá vzišla z predčasných volieb v roku 2006 a v ktorom vláda pokladá prevenciu kriminality za základ trestnej politiky štátu. Vláda sa v ňom zaviazala, že „pripraví novú stratégiu prevencie kriminality a zaviesť legislatívny proces zabezpečenia prevencie prijatím návrhu zákona o prevencii kriminality. Bude tiež venovať zvýšenú pozornosť sociálnej prevencii ako výrazu starostlivosti o najviac ohrozené skupiny obyvateľstva (deti a mladiství, starší ľudia, týrané a zneužívané ženy). Prijme systém finančného zabezpečenia programov prevencie a pričíní sa o to, aby sa prevencia kriminality stala záležitosťou celospoločenskou“.

Z uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 681 z 15. augusta 2007 k Stratégii prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2007 – 2010, vyplynula úloha pre Ministerstvo obrany Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“) rozpracovať stratégiu na podmienky ministerstva. Gestorom tejto úlohy sa stala Vojenská polícia, ktorá v spolupráci s ostatnými zložkami rezortu rozpracovala stratégiu formou Konceptie prevencie kriminality v rezorte ministerstva obrany do roku 2010 (ďalej len „konceptia“). Na zabezpečenie plnenia úloh vyplývajúcich z konceptie vydal minister obrany Slovenskej republiky interný normatívny akt, ktorý ustanovuje záväzný postup pri plnení úloh ministerstva v prevencii kriminality.

Význam prevencie kriminality a priority stratégie prevencie v Slovenskej republike

Teoretické východiská stratégie prevencie zostávajú aj pre ďalšie obdobie nezmenené. Vzhľadom na záväzky SR voči EÚ aplikujú sa odporúčania medzinárodných organizácií aj

v prevencii kriminality. Európska komisia navrhla používať definíciu prevencie kriminality uvedenú v rozhodnutí Rady 2001/427/SVV z 28. mája 2001 o vytvorení Európskej siete pre prevenciu kriminality (EUCPN). Podľa tejto definície „... prevencie kriminality zahŕňa všetky opatrenia, ktoré sú určené na kvantitatívne a kvalitatívne znižovanie alebo prispievanie iným spôsobom k níženiu kriminality a pocitu neistoty občanov buď prostredníctvom priameho odrádzania od trestnej činnosti, alebo prostredníctvom metód a zásahov určených na znižovanie príležitostí pre trestnú činnosť alebo príčin trestnej činnosti. Zahŕňa prácu vlády, príslušných orgánov, orgánov trestnej justície, orgánov miestnej správy, odborné združenia, súkromný a dobrovoľný sektor, výskumníkov a verejnosť za podpory médií.“

Klasifikácia prevencie rozlišuje sociálnu prevenciu, situačnú prevenciu a viktimáčnu prevenciu (viktimizácia – postihnutie občanov všetkou trestnou činnosťou, aj tou, ktorá nie je hlásená).

Sociálna prevencia je všeobecnou prevenciou všetkých sociálno-patologických javov vrátane kriminality. Je súčasťou sociálnej politiky a jej podstatou je zmena nepriaznivých a vytvárania priaznivých spoločenských podmienok v oblasti ekonomickej, sociálnej, výchovno-vzdelávacej, kultúrnej, v oblasti zamestnanosti, bývania, podmienok na využitie voľného času, s orientáciou na rast životnej úrovne, duchovný rozvoj, humanizáciu a skvalitňovanie spôsobu života spoločnosti ako celku, sociálnych skupín, ako aj socializáciu, resocializáciu a sociálnu integráciu jednotlivcov.

Situačná prevencia je špecificky orientovaná na kriminalitu, na ochranu verejného poriadku, zdravia, života a majetku občanov alebo iných subjektov prostredníctvom klasickej, technickej, fyzickej a režimovej ochrany.

Prevencia viktimácie zahŕňa preventívnu opatrenia zamerané na eliminovanie alebo zníženie rizika, že sa človek stane obeťou trestného činu.

Podľa kritéria vývoja kriminálneho problému sa sociálna, situačná a prevencia viktimácie môžu realizovať ako:

- **Primárna prevencia**, ktorá predstavuje preventívne pôsobenie na osoby a preventívne opatrenia uskutočnené vo vzťahu k situáciám a objektom, ktoré ešte nemali kontakt s kriminalitou.
- **Sekundárna prevencia**, ktorá je orientovaná na rizikové skupiny osôb alebo jednotlivé osoby, u ktorých je pravdepodobné, že sa môžu stať páchatelmi alebo obeťami trestnej činnosti, ako aj na elimináciu situačných kriminogénnych faktorov.
- **Terciárna prevencia**, ktorá je vo vzťahu k páchatelom a situáciám prevenciou recidívy trestnej činnosti.

Ako to vyplýva z dokumentov medzinárodných organizácií, postupne sa upúšťa od striktného a presného vymedzenia a definovania prevencie kriminality a kladie sa väčší dôraz na praktickú realizáciu prevencie. Stále väčšia pozornosť je venovaná organizačnému zabezpečeniu prevencie. Slovenská republika patrí medzi tie krajiny, kde orgánmi zodpovednými za prevenciu je štátna správa, najčastejšie rezorty vnútra.

V Slovenskej republike sa úlohy stratégie prevencie kriminality zabezpečujú v rámci trojúrovňového systému prevencie, ktorý zahŕňa celoštátnu, regionálnu a miestnu úroveň. Úlohy prevencie sú na uvedených úrovniach diferencované: kým na najvyššej úrovni riešia úlohy koncepčné, legislatívne a koordinačné, na ďalších dvoch úrovniach (regionálnej a miestnej) úlohy výkonné. V súlade s doterajšími stratégiami boli na všetkých troch úrovniach zriadené koordinačné orgány, výkonné pracoviská personifikované v koordinátoroch pre prevenciu kriminality.

Koordinačným orgánom prevencie na celoštátnej úrovni je Rada vlády SR pre prevenciu kriminality, ktorá je poradným, iníciačným a koordinačným orgánom vlády pre oblasť prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti. Predsedom RVPK je minister vnútra, podpredsedom minister spravodlivosti, členmi sú zástupcovia vybraných ministerstiev, zástupcovia miestnej štátnej správy a samosprávy, mimovládneho sektora a odbornej verejnosti. Na 12 vybraných ministerstvách pôsobia pracovníci prevencie, ktorí zabezpečujú prípravu, realizáciu a hodnotenie preventívnych aktivít v pôsobnosti svojich rezortov.

POZNÁMKY

Doterajšie poznatky a skúsenosti z preventívnej práce, očakávania a odporúčania medzinárodných organizácií pre prevenciu kriminality vygenerovali problémy, ktorým bude potrebné venovať v rámci prevencie osobitnú pozornosť. Prioritami stratégie prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2007 – 2010 sú:

1. Prevencia a zníženie kriminality detí a mládeže
  2. Zvýšenie bezpečnosti miest
  3. Prevencia viktimácie a pomoc obetiam zločinu
  4. Prevencia a eliminácia násillia na ženách a v rodinách
  5. Prevencia a pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi
- Priority nie sú výlučnými, ale najdôležitejšími časťami stratégie.

Plnenie úloh prevencie kriminality v rezorte ministerstva obrany

Z uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 681 z 15. augusta 2007 k Stratégii prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2007 – 2010 vyplynula pre ministerstvo úloha rozpracovať stratégiu na podmienky ministerstva. Na základe toho Vojenská polícia rozpracovala stratégiu formou koncepcie prevencie kriminality v rezorte ministerstva obrany.

Poslaním koncepcie prevencie kriminality v rezorte ministerstva obrany je predchádzaním kriminality zvýšiť účinnosť boja s ňou v záujme objektívneho zvýšenia bezpečnosti vojenskej i nevojenskej verejnosti, včlenenie sa do spoločenského procesu predchádzania a zabraňovania vzniku trestnej a inej protispoločenskej činnosti na všetkých úrovniach riadenia a velenia a dosiahnutie vnútrorezortného koordinovaného pôsobenia, ktoré znižuje rozsah a závažnosť kriminality. Účelom koncepcie je pokračovať v dlhodobom prijímaní a štandardnom realizovaní opatrení týkajúcich sa odhaľovania trestnej činnosti a určiť priority v prevencii kriminality pre rezort ministerstva obrany do roku 2010 v zmysle úloh vyplývajúcich z Dlhodobého plánu rozvoja rezortu ministerstva obrany s výhľadom do roku 2015. V nadväznosti na koncepciu Vojenská polícia v spolupráci s ostatnými zložkami rezortu vypracovala interný normatívny akt – Nariadenie ministra obrany Slovenskej republiky č. 35/2008 o zabezpečení plnenia úloh v oblasti prevencie kriminality - ktorý určuje zameranie preventívnych programov a preventívnych aktivít jednotlivých subjektov prevencie a ktorým sa priznávajú určité oprávnenia pre zamestnancov a profesionálnych vojakov a ustanovuje sa záväzný postup pri plnení úloh ministerstva v prevencii kriminality.

1. Vývoj prevencie kriminality v rezorte ministerstva obrany

Preventívne aktivity v období účinnosti predchádzajúcich stratégií boli v podmienkach rezortu ministerstva obrany ovplyvňované najmä týmito objektívnymi faktormi:

- absencia všeobecne záväzného právneho predpisu o prevencii kriminality,
- zásadné zmeny zákonov na úseku trestného práva a priestupkov,
- štrukturálne, personálne a dislokačné zmeny ministerstva obrany a ozbrojených síl,
- nízka úroveň výkonu strážnej a dozornej služby,
- nízka úroveň ochrany objektov,
- prechod na úplnú profesionalizáciu vojenskej služby,
- stav a vývoj bezpečnostnej situácie v Slovenskej republike,
- nedostatočné finančné krytie preventívnych aktivít.

Až doposiaľ nebol prijatý zákon o prevencii. Absencia takejto zákonnej normy negatívne ovplyvnila koordináciu, i vlastnú realizáciu preventívnych aktivít v celoštátnej, ale aj vnútrorezortnej dimenzii. Vykonávanie prevencie kriminality organizovanej štátom a jeho orgánmi, bolo zakotvené predovšetkým v právnych predpisoch upravujúcich činnosť represívnych orgánov (Policajný zbor, prokuratúra a pod.) Ostatné orgány verejnej moci spravid-

la vykonávali prevenciu kriminality podľa interných normatívnych aktov v medziach svojej pôsobnosti. V rezorte ministerstva obrany bolo vykonávanie prevencie kriminality upravené internými normatívnymi aktmi - služobnými predpismi, rozkazmi a nariadeniami ministra obrany, náčelníka Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky a ďalšími služobnými orgánmi. Uznesenia vlády Slovenskej republiky z rokov 1999 a 2003 a prijatie prvej a druhej ucelenej stratégie prevencie kriminality v Slovenskej republike akceleračne zapôsobilo na tvorbu a realizáciu preventívnych aktivít i v rezorte ministerstva obrany. Vytvorilo dobré východiskové podmienky pre zapojenie širokej vojenskej i nevojenskej verejnosti na potlačanie všetkých prejavov kriminality v podmienkach rezortu ministerstva obrany. Rozšíril sa počet subjektov zapojených do aktivít boja s kriminalitou. Stratégie prevencie kriminality sa na podmienky rezortu ministerstva obrany rozpracovali formou interných normatívnych aktov - Rozkaz ministra obrany č. 84/1999 a č. 40/2003 (ďalej len „RMO“), čím sa vytvorili potrebné podmienky na zvýšenie cieľavedomosti a účinnosti preventívnych aktivít vykonávaných jednotlivými stupňami riadenia. Odstránila sa predchádzajúca nekoordinovanosť (v niektorých prípadoch aj živelnosť) pri realizácii preventívnych činností.

Realizáciou vypracovaných preventívnych programov boli poverené subjekty všeobecnej a špeciálnej prevencie.

Subjektmi všeobecnej prevencie boli najmä velitelia a odborní náčelníci na všetkých stupňoch riadenia, pracovníci služieb vojsk, pracovníci personálneho manažmentu, zdravotníckej služby, funkcionári veliteľstiev posádok, pedagogický zbor vojenských škôl, riaditelia úradov, štátnych podnikov a zariadení, ktorých zriaďovateľom je ministerstvo obrany, vojenský duchovní, pracovníci právnej služby, pracovníci pre styk s verejnosťou, určení pracovníci odborového zväzu zamestnancov rezortu i ostatných útvarov, zariadení a ústavov.

Uvedené subjekty priebežne sústreďovali, vyhodnocovali, analyzovali kriminalisticky relevantné informácie a navrhovali organizačné formy prevencie v rámci svojej pôsobnosti. Dôraz bol položený na primárnu a sekundárnu sociálnu a situačnú prevenciu v celom rozsahu cieľového objektu.

Na základe RMO č. 84/1999 boli na úrovni ministerstva obrany, operačných veliteľstiev a vojenských útvarov zriadené komisie na prevenciu kriminality ako poradný orgán veliteľa. Aktivizáciou činností útvarových komisií pre prevenciu kriminality sa zvýšil počet a kvalita preventívnych aktivít najmä v pôsobnosti veliteľstiev ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len „ozbrojené sily“). Koordináciou preventívnych aktivít a metodickým usmerňovaním komisií bolo poverené veliteľstvo Vojenskej polície, konkrétne oddelenie pre boj s organizovaným zločinom a prevencie kriminality, ktoré vzniklo 1. januára 2000. Od roku 2000 sa začali každoročne uskutočňovať odborné zhromaždenie pracovníkov prevencie kriminality v rezorte ministerstva obrany.

Na základe RMO č. 40/2003 bolo v zmysle návrhu zákona o prevencii kriminality v Slovenskej republike, zriadené pracovisko prevencie kriminality na veliteľstve Vojenskej polície - oddelenie analýz a prevencie kriminality, ktoré metodicky riadi a koordinuje činnosť subjektov prevencie kriminality v rezorte ministerstva obrany. Oddelenie vypracúva analýzy, prognózy a informácie o stave a vývoji policajno-bezpečnostnej situácie pre vedúcich funkcionárov ministerstva, Generálneho štábu ozbrojených síl a pre veliteľov operačných veliteľstiev. Zhromažďuje, vyhodnocuje a analyzuje stav a vývoj kriminality v rezorte ministerstva obrany. Iniciuje, vypracováva a navrhuje jednotlivým stupňom riadenia a velenia opatrenia na jej predchádzanie a zamedzovanie. Oddelenie každoročne organizuje odborné zhromaždenie pracovníkov prevencie kriminality na veliteľstvách, útvaroch a zariadeniach ozbrojených síl Slovenskej republiky. Cieľom odborných zhromaždení je vyhodnocovanie splnenia úloh prevencie za rok a vytyčenie úloh v oblasti prevencie kriminality do ďalšieho obdobia. Súčasťou odborného zhromaždenia bývajú vystúpenia a prednášky prizvaných odborníkov zo sekretariátu Rady vlády pre prevenciu kriminality, kriminalisticko-expertízneho ústavu, Prezídia Policajného zboru a ďalších inštitúcií, ktoré významne prispievajú k zvyšovaniu odbornej pripravenosti pracovníkov poverených vypracovaním a riadením preventívnych aktivít. Závery z odborných zhromaždení sú prostredníctvom operačných veliteľstiev distribuované na vojenské útvary. Na základe usmernení z odborného zhromaždenia komisie pre preven-

POZNÁMKY

ciu kriminality zriadené ako poradný orgán veliteľov, vypracovávajú konkrétne preventívne programy na potlačanie vojenskej a nevojenskej, najmä majetkovej kriminality.

Členom Rady vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality zastupujúcim rezort ministerstva obrany je riaditeľ Vojenskej polície. Na riaditeľstve Vojenskej polície je ako kumulovaná funkcia ustanovený pracovník prevencie.

Rozhodujúcim subjektom špeciálnej prevencie sú príslušníci Vojenskej polície. Preventívne aktivity sú orientované najmä na sekundárnu situačnú prevenciu. Osobitné postavenie subjektu prevencie má sekcia kontroly – inšpekcia ministra obrany a Vojenské spravodajstvo. Sekcia kontroly - inšpekcia ministra obrany ako kontrolný orgán v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi oznamuje podozrenie z trestnej činnosti orgánom činným v trestnom konaní a iné skutočnosti orgánom príslušným podľa osobitných predpisov. Vojenské spravodajstvo v súlade so zákonom o Vojenskom spravodajstve, sústreďuje a vyhodnocuje informácie dôležité na zabezpečenie obrany Slovenskej republiky aj v oblasti kriminality.

2. Charakteristika policajno-bezpečnostnej situácie v rezorte ministerstva obrany

Hlavným zdrojom informácií o zmenách a vývoji trestnej činnosti v rezorte ministerstva obrany zostávajú štatistické údaje o trestných činoch zaznamenané Vojenskou políciou, Vyššou vojenskou prokuratúrou a Policajným zborom. Informácie týkajúce sa miery kriminality a jej vývoja patria medzi dôležité indikátory stavu bezpečnostnej situácie v rezorte. Tak ako celá spoločnosť nie je zbavená trestnej činnosti, platí to i pre rezort ministerstva obrany, preto hlavným cieľom prevencie nemôže byť len eliminácia trestnej činnosti, ale skôr jej udržanie v čo najnižších hraniciach.

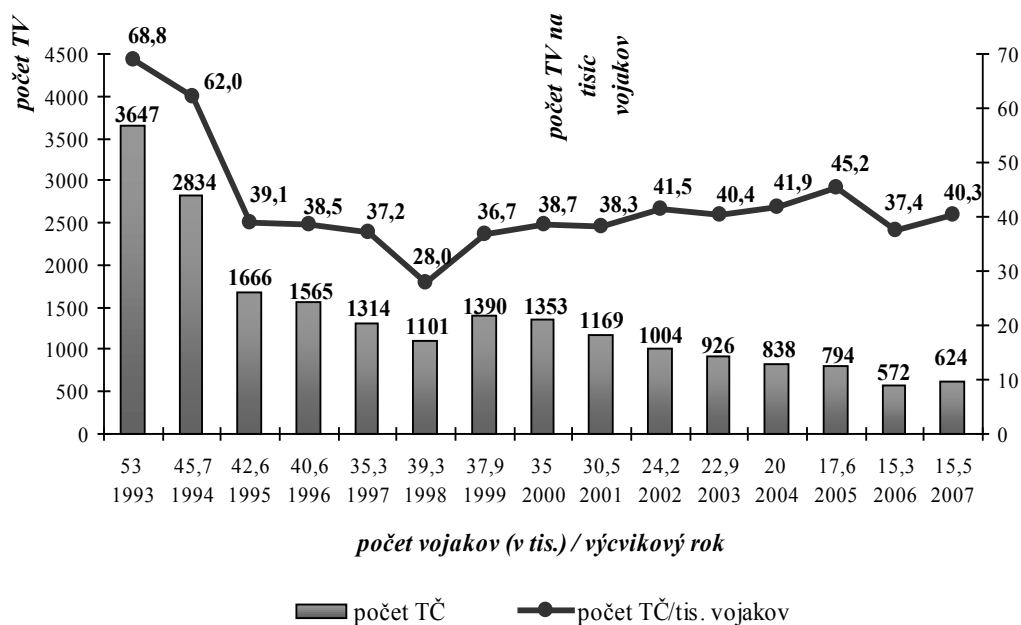
Ani ozbrojené sily nie sú imúnne voči sociálnym a ekonomickým zmenám v spoločnosti a tak stav bezpečnostnej situácie v rezorte ministerstva obrany z hľadiska počtu trestných vecí odrážal vývoj kriminality v Slovenskej republike. Po roku 1989 bol v Slovenskej republike zaznamenaný výrazný nárast všetkých druhov kriminality, pričom v roku 1993 dosiahol počet evidovaných trestných činov maximálnu hodnotu za celé tzv. „porevolučné obdobie“. Aj najvyšší počet evidovanej kriminality po vzniku Armády SR bol v roku 1993. Postupným odstraňovaním kriminogénnych podmienok sa stav a úroveň bezpečnostnej situácie v rezorte ministerstva obrany stabilizoval.

Od roku 1999 dochádza v rezorte ministerstva obrany k znižovaniu absolútneho počtu evidovaných podozrení z trestnej činnosti, situácia je stabilizovaná i v prepočte k počtom osôb v rezorte.

V rámci vyhodnotenia policajno-bezpečnostnej situácie v rezorte ministerstva obrany za obdobie rokov 2006 až 2007 bolo Vojenskou políciou evidovaných 1 196 trestných vecí (podozrení z trestnej činnosti).

Z celkového počtu 1 196 trestných vecí bolo 188 (15,7 %) spáchaných pod vplyvom alkoholu, pričom možno konštatovať, že postupne dochádza k zníženiu počtu evidovaných trestných vecí spáchaných pod vplyvom alkoholických nápojov, ako aj percentuálneho podielu trestných vecí spáchaných pod vplyvom alkoholu. Toto zníženie súvisí so zameraním pozornosti Vojenskej polície v uplynulom období na nedovolené požívanie alkoholických nápojov v ozbrojených silách v rámci vykonávaných kontrol, ako aj ďalších preventívnych aktivít realizovaných v spolupráci s veliteľskými orgánmi. Tieto aktivity boli uskutočnené v súlade s „Návrhom opatrení na zamedzenie zneužívania alkoholických nápojov a iných návykových látok vojakmi a zamestnancami“ v rámci prerokovania materiálu „Informácia o vyhodnotení trestnej činnosti v rezorte ministerstva obrany za rok 2006“, ktorý bol Vojenskou políciou predložený na zasadnutí 3. kolégia ministra obrany SR v marci 2007.

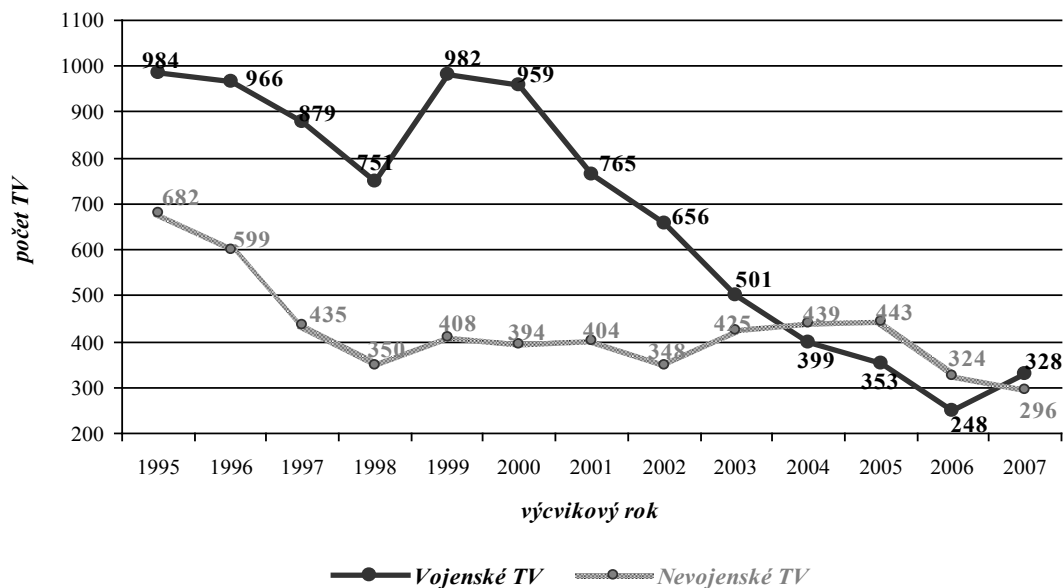
Trestné veci (TV) v rezorte ministerstva obrany za obdobie 1993 - 2007

Poznámka: Podľa štatistických údajov Vojenskej polície

Podstatným znakom, ktorý charakterizuje kriminalitu je jej štruktúra. Práve štruktúra kriminality v rezorte ministerstva obrany zaznamenala v posledných rokoch zásadnú zmenu. Táto zmena súvisí najmä so znižovaním počtov vojakov povinnej služby a následnou úplnou profesionalizáciou vojenskej služby od 1. januára 2006. V roku 2004 bol prvýkrát od roku 1993 preverovaný väčší počet nevojenských trestných vecí oproti vojenským. Táto tendencia pokračovala i v rokoch nasledujúcich. Výnimkou je rok 2007, táto skutočnosť však bola zapríčinená vysokým počtom evidovaných prípadov prečinu vyhýbanie sa služobnému úkonu alebo výkonu vojenskej služby z dôvodu vstupu profesionálnych vojakov do politických strán a hnutí, pričom do štatistických ukazovateľov za rok 2007 sú zahrnuté i prípady, ktorých sa profesionálni vojaci dopustili už v rokoch 2005 a 2006.

Podiel vojenských a nevojenských trestných vecí (TV)

Poznámka: Podľa štatistických údajov Vojenskej polície

POZNÁMKY

V štruktúre vojenských trestných činov dominuje najmä vyhýbanie sa služobnému úkonu alebo výkonu vojenskej služby, porušovanie dozornej služby, neposlúchnutie rozkazu a porušovanie služobných povinností.

Najvýraznejší podiel na evidovaných vojenských trestných veciach mali podozrenia zo spáchania trestného činu vyhýbanie sa služobnému úkonu alebo výkonu vojenskej služby. V hodnotenom období bolo evidovaných 228 prípadov. Príslušníci Vojenskej polície v rámci opatrení zameraných na odhaľovanie a zamedzovanie kriminality súvisiacej s vyhýbaním sa služobnému úkonu alebo výkonu vojenskej služby formou spolupráce s veliteľskými orgánmi a vlastnou činnosťou zistili až 74 podozrení zo spáchania uvedeného trestného činu tým spôsobom, že profesionálni vojaci v priebehu služobného pomeru vstúpili do politickej strany alebo hnutia, čím naplnili skutkovú podstatu tohto trestného činu tým, že použili iný úskok v úmysle vyhnúť sa výkonu vojenskej služby. V niekoľkých prípadoch už boli vojaci, ktorí sa stali členmi politických strán odsúdení za spáchanie uvedeného skutku. Protiprávne konanie podozrivých spočívalo taktiež v neodôvodnenom a v mnohých prípadoch opakovanom nedostavení sa do zamestnania, požívaní alkoholických nápojov alebo omamných a psychotropných látok pred nástupom do služby alebo zamestnania, nedodržiavaním liečebného režimu, vykonávaní brigádnickej činnosti, prípadne v predložení falšovaných alebo pozmenených lekárskeho potvrdení. Príčinou páchania tejto činnosti je nízke právne vedomie najmä mladých profesionálnych vojakov, nezáujem o výkon vojenskej služby a snaha vyhnúť sa plneniu služobných úloh a výkonu štátnej služby.

Porušovanie povinností dozornej a strážnej služby je druhým najčastejšie sa vyskytujúcim vojenským trestným činom. Za hodnotené obdobie bolo evidované v 165 prípadoch. K naplneniu zákonných znakov uvedeného trestného činu dochádzalo tým spôsobom, že podozriví závažným spôsobom porušili pravidlá dozornej služby. Konkrétne išlo najmä o spánok v službe mimo času určeného v smerniciach na odpočinok, nevykonávanie určených obchôdzok, opúšťanie dozorných stanovíšť, požívanie alkoholických nápojov pred nástupom do služby alebo v čase výkonu služby, umožnenie vstupu do vojenských objektov neoprávneným osobám a vozidlám bez povolenia a neplnenie ďalších povinností vyplývajúcich z príslušných smerníc. Podmienky a príčiny páchania tejto trestnej činnosti spočívali najmä v nízkej úrovni právneho vedomia dozorných, v úmyselnom zľahčovaní výkonu dozornej služby, v nedostatočnej úrovni kontrolnej činnosti a pod. U niektorých príslušníkov sa opakované zaraďovania do zmien vojenského útvaru prejavuje v laxnom a formálnom prístupe k plneniu stanovených povinností.

Výrazný podiel na evidovaných vojenských trestných veciach má prečin neuposlúchnutie rozkazu, ktorý bol zaznamenaný v 96 prípadoch. Skutková podstata bola v uvedených prípadoch naplnená najmä tým, že podozrivým bolo pred nástupom do služby, v čase výkonu služby alebo služobnej pohotovosti zistené požitie alkoholu alebo drog, taktiež z rôznych subjektívnych dôvodov a bez dostatočného ospravedlnenia nenastúpili do určenej služby alebo ignorovali a nesplnili priame vojenské rozkazy v rámci výkonu štátnej služby.

Skrátené vyšetrovanie trestného činu porušovanie služobných povinností bolo realizované v 60 prípadoch. K naplneniu zákonných znakov uvedeného skutku malo dôjsť najmä tým, že podozriví mali neoprávnené nakladať so zverenými finančnými a vecnými prostriedkami, používať služobné motorové vozidlá na súkromné účely, nedostatočne a neprehľadne viesť účtovné evidencie zvereneného materiálu, nevykonávať kontroly zvereneného materiálu, protiprávne riešiť náhradu spôsobenej škody, zneužiť výstrojný body určené na likvidáciu na nákup výstrojných súčiastok pre osobnú potrebu, nedostatočne hospodáriť s prostriedkami určenými na výplaty peňažných náležitostí profesionálnych vojakov a zanedbať povinnosti v rámci zabezpečenia prevádzky a údržby zverenej vojenskej techniky.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že k príčinám páchania vojenskej trestnej činnosti patrí nízke právne vedomie, nedostatočná informovanosť o službe pri nástupe do ozbrojených síl, úmysel vyhnúť sa výkonu vojenskej služby a ukončiť služobný pomer pred uplynutím záväzku, snaha o zľahčovanie plnenia stanovených úloh, vyhýbanie sa služobným povinnostiam, ako aj ľahkovážny postoj k plneniu vojenských povinností, nezáujem o výkon štátnej služby profesionálnych vojakov, narušené medziludské vzťahy, osobné a rodinné problémy, sklony k požívaniu alkoholických nápojov a iných návykových látok.

Štruktúra nevojenských trestných činov odráža stav trestnej činnosti v Slovenskej republike, keď najpočetnejšiu skupinu tvoria trestné činy majetkovej a násilnej povahy.

Z nevojenských trestných vecí bolo najviac evidovaných prípadov majetkovej kriminality, keď bolo konané v 289 prípadoch. Najpočetnejšiu skupinu majetkovej kriminality tvoria krádeže, ktorých bolo zaznamenaných 126 prípadov. Prevládali prevažne krádeže komodít vojenskej správy, ale aj predmetov v osobnom vlastníctve, ako napríklad výstrojných súčiastok, pohonných hmôt, stavebno-ubytovacieho materiálu, výpočtovej techniky, spotrebnej elektroniky, elektroinštaláčného materiálu, drevnej hmoty, finančných hotovostí, osobných dokladov a farebných kovov. Príčinou konania páchatel'ov krádeží je pretrvávajúci záujem o uvedený materiál s možnosťou jeho využitia v civilnom sektore, ako aj získanie finančného prospechu po jeho následnom odpredaji. Podmienky umožňujúce páchanie týchto skutkov spočívali v nedostatočnom zabezpečení a ochrane komodít vojenskej správy a predmetov v osobnom vlastníctve príslušníkov ozbrojených síl.

Na majetkových trestných činoch majú výrazný podiel prípady podozrení z podvodu. V hodnotenom období bolo evidovaných 94 prípadov. Konkrétne išlo najmä o subvenčné podvody, úverové a poisťovacie podvody, ale i o klasické prípady trestného činu podvodu. Konanie páchatel'ov spočívalo najmä v tom, že podozriví uzatvárali zmluvy o poskytnutí úveru s bankami a obchodnými spoločnosťami z civilného sektoru, ktoré nedodržovali nesplácaním dohodnutých splátok, uviedli nepravdivé údaje v otázke plnenia úverových podmienok, čím sa neoprávnene obohacovali, predkladali falošné faktúry k stavebnému sporeniu, neoprávnene poberali príspevok na bývanie, predkladali falošné maturitné vysvedčenia za účelom získania vyššej vojenskej hodnosti, prenajímali služobné byty bez súhlasu prenajímateľa, uvádzali nepravdivé údaje v účtovných dokladoch a uviedli zamestnávateľa do omylu s ohľadom na splnenie podmienok na priznanie osobitného príplatku.

Z ďalších majetkových trestných vecí Vojenská polícia vyšetrovala 17 prípadov sprenever. Podozriví mali v zaznamenaných prípadoch spreneveriť najmä zverenú finančnú prostriedky vo vlastný prospech, fiktívne likvidovať vojenský materiál, neplniť podmienky nájmu hnutelných vecí s právom kúpy predmetu nájmu po uplynutí doby nájmu, prisvojiť si a rozpredávať zverený vojenský materiál alebo civilný majetok.

V oblasti boja proti korupcii sa Vojenská polícia zamerala na odhaľovanie a dokumentovanie prípadov korupcie, ako i na zisťovanie možných prvkov korupčného konania pri podozreniach zo spáchania trestného činu zneužívanie právomoci verejného činiteľa, porušovanie služobných povinností, porušovanie povinností pri správe cudzieho majetku, porušovanie cudzích práv, marenie úlohy verejným činiteľom, machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe.

Príčiny, ktoré sťažujú dôsledné a efektívne ukončenie prípadov vedených po línii boja proti korupcii:

- včasnosť začatia konania je sťažená najmä v prípadoch, keď oznamovateľ podal podnet cestou iných orgánov než orgánov činných v trestnom konaní a tento sa dostáva k poverenému policajnému orgánu až po uplynutí značnej časovej doby od spáchania skutku, čo má za následok jednak zahľadenie stôp jeho spáchania, ako i absenciu pamäťových stôp u svedkov,
- najmä u anonymného podania prevláda kvalitatívne nízky stupeň obsahovosti informácií potrebných pre jeho dôsledné prešetrenie a tento nedostatok nie je možné vzhľadom k anonymite oznamovateľa odstrániť,
- ochota svedkov (respektíve poškodených) vypovedať, je priamo závislá na ich vzťahu k šetrenej veci, ako i k zainteresovaným osobám, a to najmä vzhľadom na ich pracovnú podriadenosť,
- vzhľadom na vysoký prvok latentnosti v prípadoch, kde korupcia býva realizovaná v súkromí, bez písomného dokladu, zanechaných kriminalisticky relevantných stôp a svedkov, nie je možné podozrenie z korupčného konania efektívne odhaľovať a riešiť bez využitia špeciálnych a špecifických metód operatívno pátracej činnosti za účelom získania kriminalisticko-relevantných informácií.

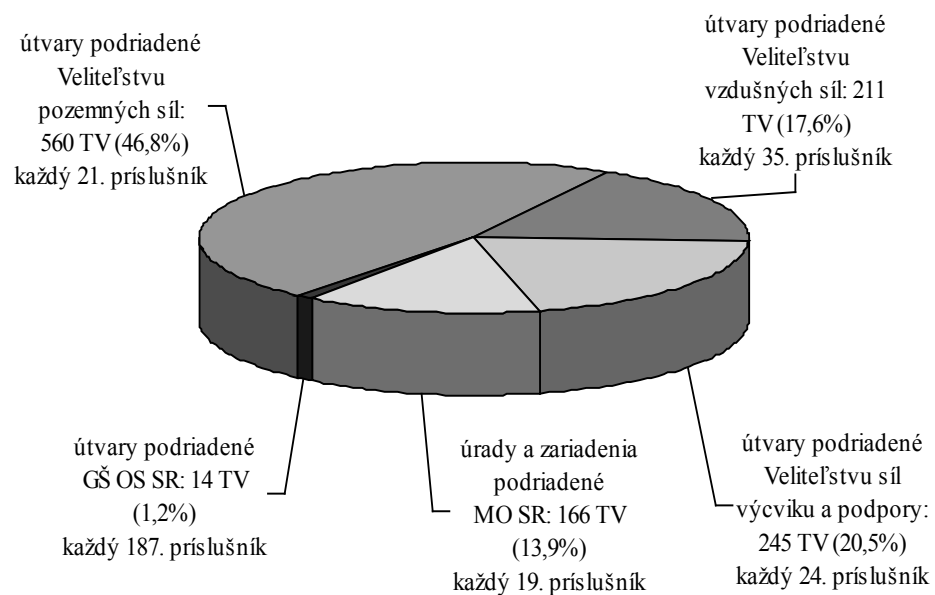
POZNÁMKY

V oblasti boja proti extrémizmu bola v zmysle uznesenia vlády č. 368 z 3. mája 2006 k návrhu koncepcie boja proti extrémizmu spracovaná Koncepcia boja proti extrémizmu v podmienkach ministerstva obrany a Nariadenie ministra obrany Slovenskej republiky č. 24/2006 o zabezpečení plnenia úloh vyplývajúcich z koncepcie boja proti extrémizmu, ktoré nadobudlo účinnosť 1. januára 2007. Cieľom týchto dokumentov je vytvoriť účinný systém opatrení a aktivít zameraných na ochranu rezortu ministerstva obrany pred protispoločenským konaním extrémisticky zameraných jednotlivcov, skupín a hnutí v časovom horizonte do roku 2010.

Hlavné smery boja proti extrémizmu sú zamerané na:

- systematické a dôkladné preventívne pôsobenie vo všetkých súčiastiach rezortu ministerstva obrany,
- zdokonaľovanie prípravy osobitných subjektov prevencie v rezorte ministerstva obrany – Vojenská polícia, Vojenské obranné spravodajstvo
- vzdelávanie subjektov všeobecnej prevencie v rezorte - velitelia a odborní náčelníci na všetkých stupňoch riadenia, pracovníci služieb vojsk, pracovníci personálneho manažmentu, funkcionári veliteľstiev posádok, pedagogický zbor vojenských škôl, riaditelia úradov, štátnych podnikov a zariadení, ktorých zriaďovateľom je ministerstvo obrany, vojenský duchovní, pracovníci právnej služby,
- zamedzenie prenikania vplyvov extrémizmu do personálnych štruktúr ministerstva obrany,
- systematické monitorovanie extrémisticky zameraných jednotlivcov, skupín a hnutí a včasné predchádzanie protiprávnemu konaniu,
- nulová tolerancia pre páchatelov trestných činov s extrémistickým prvkom,
- zefektívnenie spolupráce medzi jednotlivými súčasťami ministerstva,
- užšia spolupráca, koordinácia a vytvorenie účinného mechanizmu vzájomnej výmeny informácií s mimorezortnými subjektmi na úseku boja proti prejavom extrémizmu,
- koordinácia aktivít v boji proti extrémizmu so zahraničím, s medzinárodnými organizáciami a politickými orgánmi štátov Európskej únie a NATO.

Podiel súčastí rezortu MO SR na trestných veciach v rokoch 2006 a 2007

V preverovaných trestných veciach prevládajú podozriví z kategórie hodnostného zboru mužstva a poddôstojníkov profesionálnej služby. Táto kategória je najviac početne zastúpená v ozbrojených silách, pričom ide o najmladších príslušníkov vo vekových kategóriách do 25 a do 30 rokov. K nárastu počtu podozrivých došlo v kategórii hodnostného zboru dôstojníkov. V ostatných kategóriách sa ich podiel oproti minulému roku výrazne nezmenil. Na

trestných činoch objasnených v roku 2007 sa podieľalo 168 páchatel'ov, čo je o 5 páchatel'ov viac (o 3 %) ako v roku 2006. V prípadoch, v ktorých sú páchatel'mi vojaci povinnej služby, ide o skutky spáchané pred rokom 2006.

Kat'egória páchatel'ov	2007	%	2006	%
Vojaci povinnej služby	2	1 %	19	12 %
Čakatelia	0	0 %	0	0 %
Kadeti	3	2 %	5	3 %
Mužstvo + poddôstojníci	153	91 %	131	80 %
Práporčíci	1	0,5 %	1	1 %
Dôstojníci	9	5,5 %	5	3 %
Zamestnanci	0	0 %	0	0 %
Civilné osoby	0	0 %	2	1 %

Štruktúra páchatel'ov v roku 2007 podľa vekových kategórií v porovnaní s rokom 2006

Veková kategória	2007	%	2006	%
Do 20 rokov	2	1 %	5	3 %
Do 25 rokov	58	35 %	81	50 %
Do 30 rokov	64	38 %	34	21 %
Do 35 rokov	28	17 %	33	20 %
Do 40 rokov	6	4 %	7	4 %
Do 45 rokov	7	4 %	1	1 %
Nad 45 rokov	2	1 %	2	1 %

Na základe vyhodnotenia trestnej činnosti je možné konštatovať, že policajno-bezpečnostná situácia v rezorte ministerstva obrany z hľadiska počtu trestných vecí bola v roku 2007 stabilizovaná. Oproti roku 2006 sa síce nápad trestných vecí zvýšil o 15,5 %, táto skutočnosť však bola zapríčinená vysokým počtom evidovaných prípadov prečinu vyháňanie sa služobnému úkonu alebo výkonu vojenskej služby z dôvodu vstupu profesionálnych vojakov do politických strán a hnutí, pričom do štatistických ukazovateľov za rok 2007 sú zahrnuté i prípady, ktorých sa profesionálni vojaci dopustili už v rokoch 2005 a 2006.

V roku 2006 bolo objasňovaných 1000 **podozrení zo spáchania priestupku podľa zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov a priestupkov podľa iných zákonov. Väčšina priestupkov bola spáchaná vo Vojenskom obvode Javorina a tiež vo Vojenskom obvode Záhorie a Vojenskom výchovnom priestore Lešť civilnými osobami.**

Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch	počet	PrV	z.	c.o.	NP
§ 47 (proti verejnému poriadku)	214	9	0	204	1
§ 49 (proti občianskemu spolunažívaniu)	53	51	0	1	1
§ 50 (proti majetku)	158	39	7	13	99
§ 21(vyskyt. sa na viacerých úsekoch správy)	4	4	0	0	0
§ 23 (iný priestupok na úseku dopravy)	22	21	0	0	1
§ 30 (na úseku ochr. pred alkoh. a inými tox.)	24	10	13	1	0
§ 45 (na úseku ochrany životného prostredia)	3	0	0	1	2
§ 46 (iný priestupok proti poriadku v správe)	420	6	1	401	12
priestupky podľa iných zákonov	102	11	1	80	10
Spolu	1000	151	22	701	126

O policajno-bezpečnostnej situácii v rezorte ministerstva obrany sú pravidelne spracovávané informácie (denne, týždenne a mesačne), s ktorými je oboznamovaný minister obrany, vedúci funkcionári Generálneho štábu ozbrojených síl a velitelia operačných veliteľstiev k ich ďalšiemu využitiu a prijatiu vlastných opatrení. Jedenkrát za rok je informácia o trestnej činnosti v rezorte predkladaná členom kolégia ministra obrany Slovenskej republiky, členom výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť a Rade vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality.

3. Úlohy v prevencii kriminality v rezorte ministerstva obrany do roku 2010

Na základe vyhodnotenia trestnej činnosti je možné konštatovať, že policajno-bezpečnostná situácia v rezorte ministerstva obrany z hľadiska počtu trestných vecí je stabilizovaná. Je predpoklad, že plná profesionalizácia ozbrojených síl Slovenskej republiky a napĺňanie úloh vyplývajúcich z koncepčných a strategických dokumentov ministerstva obrany bude na vývoj kriminality v ďalšom období pôsobiť stabilizujúco. Je teda možné predpokladať stabilizovaný vývoj trestnej činnosti, pričom by sa už nemala výrazne meniť ani štruktúra evidovanej kriminality. Na páchaní trestnej činnosti sa predpokladá zvýšený podiel novoprijatých príslušníkov do 25 rokov fyzického veku, ako najpočetnejšej kategórie osôb v ozbrojených silách Slovenskej republiky. V štruktúre vojenských trestných činov bude dominovať vyhýbanie sa služobnému úkonu a výkonu vojenskej služby, porušovanie povinností dozornej služby, neposlúchnutie rozkazu a porušovanie služobných povinností. Z nevojenských trestných činov bude i naďalej dominovať majetková trestná činnosť a to najmä krádeže, podvody, sprenevery a poškodzovanie cudzej veci. Ďalšou kritickou oblasťou je násilná kriminalita, pri ktorej bude prevládať ublíženie na zdraví, výtržníctvo, nebezpečné vyhrážanie a násilie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi. Drogová kriminalita bude i naďalej problém vo svojej skrytej forme, najmä v súvislosti s presunom distribúcie a prechovávaní drog mimo vojenské objekty. Vykonanou profesionalizáciou ozbrojených síl sa naďalej rozširuje spektrum nevojenských trestných činov spáchaných v civilnom prostredí, kde je však obmedzená možnosť k predchádzaniu ich páchania preventívnym pôsobením.

Rozhodujúcou metódou eliminácie kriminality v rezorte ministerstva obrany bude prevencia zameraná najmä na:

- a) vykonávanie preventívnej činnosti proti kriminalite v zmysle úloh vyplývajúcich z Dlhodobého plánu rozvoja rezortu ministerstva obrany s výhľadom do roku 2015,
- b) plnenie priorít stanovených v Akčnom pláne realizácie Národného programu boja proti drogám v rezorte ministerstva na obdobie 2005 - 2008,
- c) zvyšovanie odolnosti ochrany majetku štátu v správe ministerstva postupným budovaním integrovaného bezpečnostného systému v objektoch v pôsobnosti ministerstva,
- d) vypracovávanie nových interných normatívnych aktov a novelizácia súčasne platných právnych noriem s ich následnou realizáciou adekvátne reagovať na legislatívne zmeny v právnom systéme Slovenskej republiky,
- e) prijímanie konkrétnych opatrení na účelné a efektívne vynakladanie finančných prostriedkov,
- f) spolupráca s orgánmi štátnej správy, miestnej štátnej samosprávy a územnej samosprávy, medzinárodnými subjektmi prevencie a inými subjektmi pri príprave, realizácii a hodnotení účinnosti preventívnych programov a vzdelávacích aktivít,
- g) vypracúvanie špecifických preventívnych programov subjektmi prevencie kriminality, ktoré budú zohľadňovať nové tendencie vo vývoji kriminality, s dôrazom na:
  1. predchádzanie a zamedzovanie zneužitiu vojenskej výzbroje alebo vojenskej techniky na terorizmus alebo páchanie trestnej činnosti,
  2. odstraňovanie podmienok a predchádzanie korupčnému konaniu,
  3. odhaľovanie a odstraňovanie kriminogénnych podmienok umožňujúcich páchanie vojenských trestných činov (najmä vyhýbanie sa služobnému úkonu a výkonu vojenskej služby, neposlúchnutie rozkazu a porušovanie povinností strážnej a dozornej služby),
  4. drogovú kriminalitu,
  5. majetkovú kriminalitu páchanú vo vojenských jednotkách a v zdravotníckych zariadeniach v pôsobnosti ministerstva,
  6. predchádzanie a zabránenie vzniku škôd na majetku štátu zisťovaním príčin a pod-

mienok majetkovej trestnej činnosti orgánmi činnými v trestnom konaní a prijímaním opatrení na ich odstránenie zo strany správcov majetku.

Poznámka:

Vzor štruktúry a obsahu preventívneho programu je uvedený v prílohe č. 1

Vzor štatútu komisie pre prevenciu kriminality je uvedený v prílohe č. 2

V oblasti ochrany objektov bude činnosť zameraná na zisťovanie úrovne zabezpečenia objektov osobitnej dôležitosti a ďalších dôležitých objektov, v zmysle Vyhlášky Ministerstva obrany SR č. 353/2004, ktorou sa ustanovujú kritériá na zaradenie objektov obrannej infraštruktúry do kategórie objektov osobitnej dôležitosti a do kategórie ďalších dôležitých objektov.

V oblasti dopravno-bezpečnostnej bude činnosť zameraná na:

- vykonávanie celoslovenských a teritoriálnych bezpečnostných akcií s nasadením adekvátneho počtu síl a prostriedkov,
- kontrolu vozidiel v cestnej premávke a pri ich vjazdoch a výjazdoch z vojenských objektov so zameraním na kontrolu prepravovaných osôb a vecí, čím prispievať k odhaľovaniu predovšetkým majetkovej trestnej činnosti,
- vedenie evidencie priestupkov, vojenských vozidiel a ich evidenčných dokladov, evidenciu pátrania po osobách a veciach, ktoré sprístupniť policajnému zboru v zmysle vykonávacieho protokolu, s ich následným vyžívaním pre činnosť oddelení policajného výkonu,
- vytváranie podmienok pre širšiu spoluprácu najmä s Policajným zborom, Železničnou políciou a s Colným riaditeľstvom v oblasti policajného výkonu,
- vykonávanie inštrukcií hliadok pred ich vyslaním, so zameraním na dodržiavanie zákonosti a zaistovaním vlastnej bezpečnosti,
- u príslušníkov Vojenskej polície vykonávajúcich úlohy ochrany a sprevádzania, pravidelne každý mesiac v rámci veliteľskej a odbornej prípravy vykonávanie zamestnania k problematike (taktika, strelba, jazdy v sťažených podmienkach...), najmä v priestoroch vlastných posádok v spolupráci s Úradom pre ochranu ústavných činiteľov a diplomatických misií Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Ústavom špeciálneho zdravotníctva a výcviku MO SR Lešť a za využitia inštruktorov z Výcvikového centra Vojenskej polície Liptovský Mikuláš.

V oblasti kontroly bude činnosť zameraná najmä na ochranu zbraní a munície, na dodržiavanie rozkazu MO SR č. 14/2005 o zabezpečení ochrany pred zneužívaním alkoholických nápojov a ochrane nefajčiarov v rezorte ministerstva obrany a dodržiavanie rozkazu náčelníka Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky č. 1/2002 o zabezpečení realizácie Národného programu proti drogám do roku 2003 s výhľadom do roku 2008 v ozbrojených silách. Vykonávaním prednášok a besied v útvaroch a zariadeniach rezortu ministerstva obrany prispievať k dodržiavaniu zákonov, rozkazov a nariadení v podmienkach rezortu, k čomu využívať poznatky z vyhodnotení policajno-bezpečnostnej situácie.

V oblasti ochrany osôb je úlohou zodpovedne realizovať ochranu a sprevádzanie určených osôb a materiálu, k tomu vykonávať pred každou akciou dôslednú inštrukciú so spresnením zásad taktiky a použitia zbrane.

Dlhodobé ciele preventívnych programov v rezorte ministerstva obrany na obdobie realizácie stratégie:

1. predchádzaním kriminality zvýšiť účinnosť boja s ňou a znížiť jej negatívny dopad na činnosť ozbrojených síl a celý rezort obrany. Súbežne s tým zvyšovať pocit bezpečia príslušníkov ozbrojených síl, v čo najväčšej miere napomôcť znižovaniu rozsahu závažnej trestnej a inej protispoločenskej činnosti,
2. preniesť ťažiská preventívnych aktivít a činností do štádia pred vznikom trestnej a inej protispoločenskej činnosti,
3. vytvárať predpoklady pre pozitívne ovplyvňovanie právneho vedomia príslušníkov ozbrojených síl a rezortu. Zapojenie čo najširšieho počtu jednotlivých kategórií príslušníkov ozbrojených síl a rezortu do realizácie čiastkových preventívnych programov,

POZNÁMKY

4. legálne uskutočňovať nové účinné formy a metódy preventívnych aktivít,
5. zdokonaľovať a zabezpečovať vzájomnú súčinnosť a koordináciu všetkých subjektov preventívneho pôsobenia.

Z hľadiska konkrétnych cieľov v jednotlivých inkriminovaných oblastiach v programe ide najmä o:

1. prevenciu závažnej a organizovanej kriminality s dôrazom na mapovanie kriminálnej scény s prvkami organizovaného zločinu v prostredí ozbrojených síl, obmedzenie aktivít kriminálne orientovaných osôb vo vojenskom prostredí,
2. prevenciu závažných foriem ekonomickej kriminality s dôrazom na predchádzanie sprenever, podvodov vo vzťahoch, podvodov v záväzkoch (podvodné nákupy v bezhotovostnom platobnom styku) a korupcie (najmä v oblasti verejného obstarávania),
3. prevenciu majetkovej kriminality s dôrazom na eliminovanie možností, príčin a podmienok krádeží vojenských komodít a špeciálneho materiálu,
4. prevenciu kriminality spojenú s výrobou, držaním a rozširovaním drog s dôrazom na zabránenie ich prenikania do ozbrojených síl, vytváranie bariér znemožňujúcich ich výrobu, obchodovanie s nimi vo vojenskom prostredí, ako aj vzniku spotrebiteľskej siete,
5. prevenciu porušovania povinností dozornej a strážnej služby a fyzickej ochrany objektov vykonávanú zamestnancami vo verejnom záujme s dôrazom na elimináciu podmienok pre páchanie tejto trestnej činnosti.

Použitá literatúra:

1. *Bubelíni, J.: Prevencia kriminality. Bratislava 2001*
2. *Stratégia prevencie kriminality v Slovenskej republike (aktualizácia na roky 2003 – 2006). Bratislava 2003*
3. *Stratégia prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2007 – 2010. Bratislava 2007*
4. *Rozkaz Ministra vnútra Slovenskej republiky o Rozpracovaní Stratégie prevencie kriminality v SR na roky 2007- 2010 v rezorte MV SR na podmienky Policajného zboru č. 2/2008. Bratislava 2008*

Štruktúra a obsah preventívneho programu

Navrhovaná štruktúra a obsah preventívneho programu má všeobecný charakter. V praxi môže byť obsah a rozsah preventívneho programu upravený podľa toho, či pôjde o čiastkový alebo komplexný preventívny program. V súlade s tým môžu byť niektoré časti navrhovanej štruktúry pospájané, alebo naopak ešte viac atomizované.

I. ÚVOD

- charakteristika širšieho spoločensko-politického, ekonomického, sociálneho, kultúrneho, sociálno-psychologického atď. kontextu prevencie,
- zdôvodnenie potreby realizácie preventívnych aktivít,
- nadväznosť programu a realizácie preventívnych aktivít na iné dokumenty týkajúce sa prevencie a doterajšie preventívne aktivity,
- všeobecné princípy tvorby programu a plánovanej realizácie preventívnych aktivít,
- časové horizonty realizácie programu.

II. ANALÝZY KRIMINALITY A SITUÁCIE V KONKRÉTNÝCH SOCIÁLNYCH PODMIENKACH

- stav, štruktúra a dynamika kriminality v príslušnom vojenskom útvere (zariadení) a na pozadí širšej spoločenskej situácie,
- analýza problematiky páchatelov kriminality (vekové, sociálno-profesionálne a iné demografické charakteristiky páchatelov objasnenej trestnej činnosti),
- analýza situácií páchania kriminality,
- analýza problematiky obetí trestnej činnosti,
- analýza príčin a podmienok kriminality,
- osobitosti stavu, štruktúry a vývoja kriminality, na ktoré je potrebné reagovať,
- prognózy vývoja kriminality vypracované pre daný vojenský útvar (zariadenie),
- pojmový rámec prevencie v rámci projektu (prevencia sociálna, situačná a prevencia viktimácie, prevencia primárna, sekundárna a terciárna),
- odhad možností prevencie v kontexte kontroly kriminality,
- klíma vo vzťahu k prijatiu preventívnych aktivít.

III. CIELE PREVENTÍVNYCH AKTIVÍT CIELE PREVENTÍVNYCH AKTIVÍT

- nadväznosť cieľov na analýzu kriminality a spoločenskej situácie (nariadenie o prevencii),
- definovanie cieľov, ich vysvetlenie a zdôvodnenie,
- krátkodobé a dlhodobé ciele preventívnych aktivít, ich časové horizonty,
- predpoklady dosiahnutia stanovených cieľov,
- predpokladaný stav úrovne a štruktúry kriminality po realizácii preventívnych aktivít a dosiahnutí stanovených cieľov, predpokladané následné úlohy a ciele prevencie.

IV. OBJEKTY PREVENTÍVNYCH AKTIVÍT

- potenciálni (v prípade terciárnej prevencie reálni) páchatelia trestných činov ako objekty prevencie,
- potenciálne a reálne obeť trestnej činnosti ako objekty prevencie,
- situácie ako objekty prevencie,
- inštitúcie ako objekty prevencie,
- kombinácie prechádzajúcich, resp. aj ďalších aspektov ako objekty prevencie.

V. SUBJEKTY PREVENTÍVNYCH AKTIVÍT

- vymenovanie a stručné charakteristiky riadiacich a výkonných subjektov (orgánov) preventívnych aktivít,

POZNÁMKY

- vedeckovýskumné, metodické a školiace inštitúcie a ich funkcie pri realizácii preventívnych aktivít,
- orgány preventívnych aktivít .

VI. PROSTRIEDKY PREVENIE

- charakteristika konkrétnych preventívnych opatrení s určením času a subjektu realizácie,
- formy a metódy práce pri realizácii preventívnych opatrení,
- charakteristika nadväznosti preventívnych opatrení v rámci celkového preventívneho programu.

VII. KOORDINÁCIA REALIZÁCIE PREVENTÍVNEHO PROGRAMU

- spôsoby koordinácie,
- spôsoby zabezpečenia realizácie priebežne prijímaných koordinačných opatrení,
- komunikačné väzby medzi koordinačnými a riadiacimi orgánmi preventívneho programu.

VIII. HODNOTENIE ÚČINNOSTI PREVENTÍVNEHO PROGRAMU

- subjekty priebežného hodnotenia realizácie preventívneho programu,
- etapy (termíny) priebežného hodnotenia,
- charakteristika kvantitatívnych a kvalitatívnych kritérií hodnotenia účinnosti preventívneho programu,
- spôsoby merania kvantitatívnych ukazovateľov účinnosti preventívneho programu,
- uplatňovanie kvalitatívnych kritérií hodnotenia účinnosti preventívneho programu,
- záverečné hodnotenie preventívneho programu (subjekty, spôsoby, termíny),
- vypracovanie záverečnej správy a hodnotenia preventívneho programu (subjekty, spôsob, termín predloženia riadiaceho subjektu).

IX. PERSONÁLNE, MATERIÁLNE A INÉ VÝZNAMNÉ ASPEKTY ZABEZPEČENIA REALIZÁCIE PREVENTÍVNYCH AKTIVÍT

- koordinátor preventívneho programu,
- finančné prostriedky na realizáciu preventívneho programu, ich konkrétne čiastky,
- školiace podujatia pre subjekty preventívnych aktivít,
- vedeckovýskumná a prieskumná činnosť súvisiaca s realizáciou preventívneho programu,
- propagácia preventívneho programu a jeho jednotlivých aktivít medzi príslušníkmi rezortu,
- informačné zabezpečenie (interné normatívne akty o prevencii).

X. PRÍLOHY

- doplňujúce informácie vzťahujúce sa k analýze kriminality a sociálnej situácie (tabuľky, grafy, diagramy a pod.),
- schémy vzájomného prepojenia riadiacich, výkonných a koordinačných subjektov preventívneho programu a pod.,
- iné dokumenty, materiály a pod.

**Štatút a rokovací poriadok
Komisia pre prevenciu kriminality
Vojenského útvaru .....**

Postavenie a úlohy komisie

Čl. 1

(1) Komisia pre prevenciu kriminality Vojenského útvaru .... (ďalej len „komisia“) je koordináčnym, iniciatívnym a poradným orgánom veliteľa (náčelníka) pre oblasť prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti (ďalej len „prevencia“).

(2) Komisia sa vo svojej činnosti riadi všeobecne záväznými predpismi a rozhodnutiami veliteľa.

Čl. 2

(1) Komisia plní najmä tieto úlohy:

- a) prerokúva a analyzuje stav a vývoj kriminality a inej protispoločenskej činnosti v útvaru a navrhuje vhodné preventívne opatrenia,
- b) posudzuje materiály a informácie týkajúce sa prevencie kriminality a protispoločenskej činnosti predkladané jej členmi alebo inými orgánmi a inštitúciami a zaujíma k nim stanoviská,
- c) predkladá veliteľovi podnety, návrhy a odporúčania v oblasti prevencie,
- d) prerokúva a veliteľovi predkladá hodnotiace správy o stave a účinnosti prevencie.

(2) Komisia sa zameriava na prevenciu kriminality a inej protispoločenskej činnosti, s dôrazom na ochranu osôb a majetku, problematiku súvisiacu s drogami a iné druhy protispoločenskej činnosti aktuálne v útvaru.

(3) Komisia spolupracuje s orgánmi štátnej správy, občianskymi združeniami a iniciatívami, cirkvami a oznamovacími prostriedkami v oblasti prevencie, cieľavedome pôsobí na verejnú mienku v záujme aktívnej účasti občanov na prevencii.

Čl. 3

Zloženie komisie a úlohy jej členov

(1) Komisiu tvoria:

- a) predseda,
- b) podpredseda (tajomník),
- c) členovia zastupujúci napr. jednotlivé druhy služieb v rámci útvaru.

(2) Členov komisie vymenúva a odvoláva veliteľ (náčelník) útvaru.

(3) Predseda komisie:

- a) riadi prácu komisie,
- b) rozhoduje o možnosti zastúpenia člena komisie na rokovaní komisie,
- c) zodpovedá veliteľovi (náčelníkovi) za činnosť komisie.

(4) Podpredseda komisie plní v neprítomnosti predsedu komisie jeho úlohy a ďalej:

- a) zabezpečuje organizačnú prípravu a priebeh rokovaní komisie,
- b) eviduje uložené úlohy a vedie prehľad o ich plnení, ktorý predkladá na rokovanie komisie,
- c) zabezpečuje bežnú administratívnu agendu komisie,
- d) plní úlohy v oblasti koordinácie prevencie podľa pokynov predsedu komisie.

(5) Člen komisie je povinný zúčastňovať sa na rokovaní komisie a plniť uložené úlohy.

Čl. 4

Pomocné orgány komisie

Komisia si podľa potreby môže vytvárať stále alebo dočasné odborné pracovné tímy zamerané na riešenie konkrétnych problémov, koordináciu preventívnych programov a pod.

Čl. 5**Finančné a materiálne zabezpečenie komisie**

Výdavky spojené s komisiou riešiť v súlade s Nariadením o prevencii.

Čl. 6**Rokovanie komisie**

- (1) Rokovanie komisie zvoláva jej predseda spravidla 1 x za mesiac, resp. podľa potreby.
- (2) Komisia prijíma závery, na základe ktorých (napr. v stanovenej časovej lehote, resp. v prípade potreby ihneď) odporúča opatrenia veliteľovi.
- (3) Záznam a uznesenia z rokovania komisie spracúva podpredseda a schvaľuje predseda komisie.

Čl. 7**Plánovanie činnosti komisie**

Činnosť komisie sa uskutočňuje podľa plánu hlavných úloh a programu zasadaní komisie vypracovaného spravidla na obdobie jedného roka. Plán schvaľuje veliteľ (náčelník). O zmenách a doplnkových programoch zasadaní rozhoduje predseda komisie.

Čl. 8**Predkladanie materiálov komisii**

Komisia rokuje spravidla na základe písomných materiálov (správ, rozborov, informácií a pod.), alebo konkrétnych zistení, vytvárajúcich predpoklady na vznik nezákonného konania.

Čl. 9**Záverečné ustanovenia**

- (1) Zmeny a doplnky štatútu a rokovacieho poriadku komisie schvaľuje veliteľ.
- (2) Tento štatút a rokovací poriadok komisie nadobúda účinnosť dňom jeho schválenia veliteľom.

V ..... dňa .....

Podpis veliteľa

TRESTNÁ ČINNOSŤ V OZBROJENÝCH SILÁCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY A MOŽNOSTI PREVENČIE (pohľad vojenského súdu)

plk. JUDr. František Kováč,
podpredseda, Vyšší vojenský súd Trenčín

Súčasťou súdneho systému, ktorý tvoria spoločne s okresnými súdmi, krajskými súdmi, Špeciálnym súdom a Najvyšším súdom Slovenskej republiky Slovenskej republiky sú aj vojenské súdy. Vojenské súdy pritom pôsobia v rezorte Ministerstva obrany Slovenskej republiky. Od 1. januára 2006 do 31. marca 2008 podľa § 12 zák. č. 301/2005 Z. z. (Trestný poriadok) pod pôsobnosť vojenských súdov podliehali okrem vojakov aj príslušníci Policajného zboru, Železničnej polície, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Národného bezpečnostného úradu, Slovenskej informačnej služby a colníci. Pôsobnosti vojenských súdov podliehajú aj príslušníci ozbrojených síl iných štátov vyslaných na naše územie pre trestné činy spáchané na území Slovenskej republiky v rozsahu uvedenom v medzinárodnej zmluve a vojnoví zajatci. Napokon sa pôsobnosť vojenských súdov vzťahuje aj na civilné osoby pre trestné činy vojnovnej zrady, služby v cudzom vojsku a nenastúpenia služby v ozbrojených silách.

Na území Slovenskej republiky vykonávajú súdnictvo tri vojenské obvodové súdy so sídlom v Bratislave, v Banskej Bystrici a v Prešove. Vyšší vojenský súd Trenčín pôsobí ako súd odvolací voči rozhodnutiam vojenských obvodových súdov.

V súčasnej dobe sa na rozhodovaní vojenských súdov podieľa 18 sudcov z povolania. Na vojenských obvodových súdoch rozhodujú o prečinoch (t. j. o trestných činoch, kde horná hranica trestnej sadzby neprevyšuje 5 rokov) a zločinoch, u ktorých horná hranica trestnej sadzby neprevyšuje 8 rokov, samotní predsedovia senátov (v týchto prípadoch tzv. samosudcovia), o ostatných zločinoch a obzvlášť závažných zločinoch rozhodujú trojčlenné senáty zložené z predsedu senátu - vojenského sudcu z povolania a dvoch prísediacich. Vyšší vojenský súd o odvolaniach voči rozhodnutiam vojenských obvodových súdov rozhoduje v trojčlenných senátoch sudcov z povolania.

K výkonu funkcie prísediacich vojenských súdov bolo v roku 2006 na štvorročné obdobie zvolených 178 prísediacich z útvarov rezortu Ministerstva obrany, Ministerstva vnútra, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Železničnej polície a Slovenskej informačnej služby.

V roku 2007 bolo vojenskými súdmi uznaných vinnými pre rôznu trestnú činnosť 199 profesionálnych vojakov (oproti 141 páchatelom v roku 2006), pričom ďalších 18 osôb bolo oslobodených spod obžaloby a 2 boli postúpení príslušnému veliteľovi na disciplinárne vybavenie. Medzi útvary s najväčšou trestnou činnosťou patrili v obvode Vojenského obvodového súdu Bratislava VÚ 1049 Sereď – 19 odsúdených, VÚ 4444 Hlohovec – 16 odsúdených, VÚ 1046 Nitra – 10 odsúdených, v obvode Vojenského obvodového súdu Banská Bystrica VÚ 2370 Martin – 12 odsúdených, VÚ 4977 Sliač – 7 odsúdených a v obvode Vojenského obvodového súdu Prešov VÚ 1101 Trebišov – 13 odsúdených a VÚ 1109 Michalovce – 10 odsúdených.

Vyhodnocovaná trestná činnosť bola u jednotlivých zložiek rozdelená, vzhľadom na jej rozsah, do základných skupín podľa početnosti. U príslušníkov ozbrojených síl je najpočetnejšia trestná činnosť týkajúca sa vojenských trestných činov, potom nasleduje majetková trestná činnosť, ďalej trestná činnosť v doprave, násilná trestná činnosť a napokon ostatná trestná činnosť.

Z vojenských trestných činov sa v radoch profesionálnych vojakov najčastejšie vyskytovala trestná činnosť súvisiaca s vyhýbaním sa riadnemu výkonu vojenskej služby, a to prečin vyhýbania sa služobnému úkonu alebo výkonu vojenskej služby podľa § 401 alebo § 402 Tr. zák. - 69 páchatelov. Oproti roku 2006, kedy bolo za túto trestnú činnosť odsúdených 35 páchatelov, prišlo k takmer 100%-nému nárastu tejto trestnej činnosti. Motiváciou pre páchatelov bola hlavne nechúť vykonávať službu profesionálneho vojaka a riešenie rôznych

POZNÁMKY

rodinných problémov takýmto neadekvátnym spôsobom. Prevažná väčšina týchto páchatel'ov pochádzala z radov mužstva, menej z radov poddôstojníkov. Konanie páchatel'ov spočívalo buď v tom, že vstúpili do politickej strany, aby takýmto spôsobom dosiahli prepustenie z ozbrojených síl (31 páchatel'ov), v nechodení do zamestnania (30 páchatel'ov), prípadne v príchodoch do zamestnania pod vplyvom alkoholu (6 páchatel'ov), 1 páchatel' nechodil do zamestnania a vstúpil aj do politickej strany a 1 páchatel' sa úmyselne poškodil na zdraví.

30 vojakov profesionálov sa dopustilo trestnej činnosti súvisiacej s výkonom dozornej, resp. strážnej služby podľa § 407 a § 408 Tr. zák. Oproti roku 2006, kedy za túto trestnú činnosť bolo odsúdených 8 páchatel'ov, ide o veľký nárast tejto trestnej činnosti. Konanie páchatel'ov vo veľkej väčšine prípadov spočívalo v tom, že nevykonávali službu spôsobom v zmysle platných predpisov (napríklad odpočívali v čase, kedy mali vykonávať službu, prípadne ju nevykonávali a nezdržovali sa na určenom mieste – 12 páchatel'ov), ďalší páchatelia boli pristihnutí nariadenými orgánmi, resp. príslušníkmi vojenskej polície v službe spať (16 páchatel'ov) a u 2 páchatel'ov bolo zistené požitie alkoholických nápojov.

25 profesionálnych vojakov sa dopustilo trestnej činnosti neuposlúchnutia rozkazu podľa § 393 a § 394 Tr. zák., pričom príčinou tejto trestnej činnosti bolo hlavne nastúpenie do služby pod vplyvom alkoholu po predchádzajúcom nadmernom požívaní alkoholických nápojov, ktoré páchatelia požívali aj napriek tomu, že vedeli, že na druhý deň majú nastúpiť do služieb. Jeden z týchto páchatel'ov prišiel dokonca do služby po predchádzajúcom požití drog.

Napokon 1 páchatel' bol odsúdený pre prečin urážky medzi vojakmi podľa § 397 ods. 1 písm. a) Tr. zák., v súbehu s prečinom výtržníctva podľa § 364 ods. 1 písm. a) Tr. zák. a 1 páchatel' pre prečiny dezercie podľa § 406 ods. 1 Tr. zák. a § 405 ods. 1. Tr. zák. a trojnásobný prečin neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 217 ods. 1, ods. 2 písm. d) Tr. zák.

Za majetkovú trestnú činnosť bolo vo vyhodnocovanom období uznaných vinnými 31 páchatel'ov. U tejto trestnej činnosti prišlo k zníženiu, keďže v roku 2006 bolo za túto trestnú činnosť odsúdených 39 páchatel'ov. Tak ako v minulosti, aj vo vyhodnocovanom období bola táto trestná činnosť veľmi rôznorodá.

Pre zločin lúpeže podľa § 188 ods. 1 Tr. zák. bol odsúdený 1 páchatel', pre prečin krádeže podľa § 212 Tr. zák., resp. trestný čin podľa § 247 Tr. zák., účinného do 31.12.2005 boli odsúdení 2 páchatelia, pričom jeden z nich sa dopustil tohto trestného činu ako pokračovacieho v súbehu s pokračovacím prečinom poškodzovania cudzej veci podľa § 245 ods. 1 Tr. zák. a s prečinom neoprávneného vyrobienia a používania elektronického platobného prostriedku a inej platobnej karty, podľa § 219 ods. 1 Tr. zák. Konanie tohto páchatela spočívalo v násilnom vykrádaní osobných motorových vozidiel, pričom medzi množstvom odcudzených vecí u jednej poškodenej bola aj platobná karta Slovenskej sporiteľne, ktorú použil a poškodenej neoprávnenými výbermi spôsobil škodu vo výške 15.000,- Sk.

2 páchatelia boli uznaní vinnými z prečinu falšovania a pozmeňovania verejnej listiny podľa § 352 ods. 1 Tr. zák., z čoho 1 aj v súbehu s prečinom podvodu podľa § 221 ods. 1 Tr. zák.

2 páchatelia boli odsúdení pre prečin poškodzovania cudzej veci podľa § 245 ods. 1 Tr. zák., 1 páchatel' pre prečin sprenevery podľa § 213 Tr. zák. a 1 pre porušovanie služobných povinností podľa § 411 ods. 1 Tr. zák.

Pokiaľ sa týka podvodného konania v jeho rôznych formách v zmysle platného Trestného zákona, tak 10 páchatel'ov bolo odsúdených pre prečin podvodu podľa § 221 Tr. zák. (resp. podľa § 250 Tr. zák., účinného do 31.12.2005), keď ich konanie spočívalo vo vlastnom obohatení sa uvedením do omylu iných občanov, prípadne organizáciu.

Ďalej 7 páchatel'ov bolo odsúdených pre prečin úverového podvodu podľa § 222 Tr. zák. (resp. § 250a Tr. zák., účinného do 31.12.2005), kde konanie páchatel'ov spočívalo najmä v uzatváraní rôznych zmlúv o pôžičke, kde v žiadostiach uviedli rôzne nepravdivé údaje o príjmoch a následne nesplácali dohodnuté splátky.

3 páchatelia boli odsúdení pre prečin subvenčného podvodu podľa § 250b Tr. zák., účinného do 31. 12. 2005, pretože v žiadosti o poskytnutie príspevku na bývanie, prípadne náro-

ku na odlučné, uviedli nepravdivé údaje, na základe ktorých potom poberali neoprávnene tieto finančné príspevky. Napokon 3 páchatelia boli odsúdení pre prečin porušovania služobných povinností podľa § 411 ods. 1 Tr. zák., kde konanie páchatel'ov spočívalo v neplnení si služobných povinností a následne vznikom škody na majetku OS SR.

Pre násilnú trestnú činnosť spočívajúcu v útokoch na iné osoby, pri ktorej v niektorých prípadoch bolo spôsobené aj ublíženie na zdraví poškodeným, bolo v roku 2007 odsúdených 17 páchatel'ov. 8 páchatelia boli odsúdení pre prečin výtržníctva podľa § 364 ods. 1 písm. a) Tr. zák., pričom 2 z tohto počtu boli uznaní vinnými aj prečinom ublíženia na zdraví podľa § 156 ods. 1 Tr. zák. Pri tejto trestnej činnosti svoju nezastupiteľnú rolu u niektorých páchatel'ov zohralo predchádzajúce požitie alkoholických nápojov, prípadne neadekvátne riešenie provokačnej situácie zo strany poškodených.

Ďalší 4 páchatelia boli odsúdení pre útok na verejného činiteľa podľa § 323 ods. 1 písm. a) Tr. zák., resp. 1 z nich aj pre takýto zločin podľa ods. 2 písm. a) Tr. zák., pretože mu ublížil na zdraví, z ktorého počtu 3 páchatelia boli navyše uznaní vinnými popri tomto prečine, resp. zločine aj z prečinu výtržníctva podľa § 364 ods. 1 písm. a) Tr. zák.

3 páchatelia boli odsúdení pre zločin týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 písm. a) Tr. zák. (resp. pre takýto trestný čin podľa § 215 ods. 1 písm. a) Tr. zák., účinného do 31.12.2005), z ktorého počtu 1 páchatel' bol navyše uznaný vinným aj z prečinu nebezpečného vyhrážania podľa § 360 ods. 1, 2 písm. b) Tr. zák.

Napokon 1 páchatel', ktorý sa s nožnicami v rukách vyhrážal smrťou svojej družke, bol odsúdený pre prečin nebezpečného vyhrážania podľa § 360 ods. 1, ods. 2 písm. b) Tr. zák. a 1 páchatel' bol odsúdený pre prečin porušovania domovej slobody podľa § 194 ods. 1, ods. 2 Tr. zák., v súbehu s prečinom výtržníctva podľa § 364 ods. 1 písm. a) Tr. zák.

Pre trestnú činnosť súvisiacu s riadením motorových vozidiel bolo odsúdených 20 profesionálnych vojakov oproti 21 páchatel'om v roku 2006, čím v podstate táto trestná činnosť zostala na rovnakej úrovni. Pokiaľ sa týka skladby tejto trestnej činnosti, tak 7 páchatel'ov bolo odsúdených pre prečin ublíženia na zdraví podľa § 157 ods. 1,2 písm. a) Tr. zák., pri ktorých došlo k spôsobeniu ťažkej ujmy na zdraví. Príčinou dopravných nehôd bola vo väčšine prípadov nepozornosť vodičov a neprispôsobenie rýchlosti jazdy stavu a povahe vozovky, ale u 1 páchatela bolo príčinou trestnej činnosti požitie alkoholických nápojov pred jazdou.

Dvaja páchatelia spôsobili pri dopravnej nehode poškodeným smrť, pričom u oboch bolo zistené požitie alkoholických nápojov, v dôsledku čoho boli odsúdení jeden pre prečin usmrtienia podľa § 149 ods. 4 Tr. zák., v súbehu s prečinom ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 ods. 1 písm. c) Tr. zák., za čo mu bol uložený nepodmienečný trest odňatia slobody na 3 roky, so zaradením do Ústavu na výkon trestu s minimálnym stupňom stráženia a k trestu zákazu činnosti viesť motorové vozidlá na 5 rokov a druhý pre trestný čin ublíženia na zdraví podľa § 224 ods. 4 Tr. zák., v súbehu s pokusom trestného činu neposkytnutia pomoci podľa § 208 Tr. zák., účinného do 31.12.2005.

Ďalší 7 páchatelia boli odsúdení pre prečin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 ods. 1 písm. b) Tr. zák., keď ich konanie spočívalo v riadení motorového vozidla pod vplyvom alkoholu, hoci boli za obdobný čin v predchádzajúcich 24 mesiacoch väčšinou na základe veliteľských rozhodnutí postihnutí. Z tohto počtu 2 páchatelia boli navyše uznaní vinnými aj z prečinu marenia výkonu úradného rozhodnutia podľa § 348 ods. 1 písm. d) Tr. zák.

3 páchatelia boli odsúdení pre prečin ublíženia na zdraví z nedbanlivosti podľa § 158 Tr. zák., keď poškodeným pri dopravnej nehode síce nebola spôsobená ťažká ujma na zdraví, ale príčinou dopravnej nehody bolo porušenie dôležitej povinnosti vodiča. Napokon 1 páchatel' bol odsúdený pre prečin marenia výkonu úradného rozhodnutia podľa § 348 ods. 1 písm. d) Tr. zák.

Ostatná trestná činnosť, za ktorú boli odsúdení 5 páchatelia v roku 2007 podstatne klesla, oproti 30 páchatel'om odsúdeným v roku 2006. 3 páchatelia boli odsúdení pre prečin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov, alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 171 ods. 1, 2 Tr. zák.

POZNÁMKY

Jeden páchatel' bol odsúdený pre prečin falšovania a pozmeňovania identifikačných údajov podľa § 220 ods. 1 Tr. zák., ktorý spočíval vo vypílení a odstránení čísla karosérie z vozidla, ktoré potom spolu s ŠPZ namontoval na iné vozidlo a 1 páchatel' sa dopustil prečinu neoprávneného zásahu do práva k domu, bytu, alebo k nebytovému priestoru podľa § 218 ods. 1 Tr. zák.

Z uvedeného vyplýva, že išlo o ojedinelú trestnú činnosť rôzneho druhu, kde príčiny a podmienky jej spáchania nie je možné nejakým spôsobom zovšeobecňovať.

Trestná politika vojenských súdov v roku 2007 vychádzala z platného právneho poriadku a vojenské súdy sa pri ukladaní trestov dôsledne riadili ustanoveniami Trestného zákona. Keďže, až na ojedinelé výnimky, išlo o páchatel'ov, ktorí prvýkrát stáli pred súdom, väčšina uložených trestov bola výchovného charakteru. Iba výnimočne za obzvlášť závažnú trestnú činnosť pristúpili vojenské súdy k uloženiu nepodmienečného trestu odňatia slobody.

V prípade profesionálnych vojakov bol vojenskými súdmi u 8 páchatel'ov uložený nepodmienečný trest odňatia slobody, trest odňatia slobody s podmiennečným odkladom bol uložený 71 páchatel'om, peňažný trest bol uložený 97 páchatel'om, trest zákazu činnosti bol uložený 17 páchatel'om, 1 páchatel'ovi bol uložený trest povinnej práce, u 2 páchatel'ov bolo upustené od potrestania a u 22 páchatel'ov bolo trestné stíhanie podmiennečne zastavené. Vojenské súdy uložili aj 3 tresty straty vojenskej hodnosti u tých páchatel'ov, kde boli pre takýto postup splnené podmienky a disciplína a poriadok v Ozbroyených silách SR si uloženie takéhoto trestu vyžadovali.

Okrem samotného rozhodovania sa vojenský sudcovia podieľali aj na **preventívno-výchovnej činnosti** formou rôznych prednášok, či publikačnej činnosti, ale najefektívnejším spôsobom sa javí vykonávanie verejných hlavných pojednávaní pred kolektívom spolupracovníkov páchatel'a, alebo inou verejnosťou (aj civilnou), napríklad pred žiakmi zo škôl stredného a vyššieho stupňa. Prítomní si z týchto pojednávaní mohli priamo zobrať ponaučenie a presvedčiť sa o dôsledkoch páchania trestnej činnosti, čo im v nemalej miere prispelo k zvýšeniu právneho vedomia. V tomto trende chcú vojenské súdy pokračovať aj za súčasného stavu, kedy sa Ozbroyené sily Slovenskej republiky plne sprofesionalizovali, pretože prejednanie vhodného prípadu trestnej činnosti pred ostatnými kolegami páchatel'a patrí k najúčinnjším prostriedkom preventívno-výchovnej práce. Svoju nezastupiteľnú úlohu tu zohráva aj rýchlosť konania vojenských súdov čo oceňujú najmä velitelia. V nemalej miere sa na preventívno-výchovnej práci podieľajú aj prísediaci vojenských súdov, ktorí sú pravidelne školení a majú prehľad o trestno-právnych normách, ale tiež prenášajú poznatky z hlavných pojednávaní, na ktorých sa zúčastňovali do kolektívov spolupracovníkov. Ako vyplynulo z veľkého množstva prejednávaných prípadoch, najmä pokiaľ ide o majetkovú trestnú činnosť formou rôznych úverových podvodov, tu veľakrát príčinou trestnej činnosti bolo skutočne nízke právne vedomie páchatel'ov, ktorí konali v presvedčení, že zákon neporušujú, resp. nie až takým závažným spôsobom, aby to zakladalo trestno-právnu zodpovednosť.

V minulosti sa sudcovia podieľali na preventívno-výchovnej činnosti novonastupujúcich príslušníkov ozbrojených síl v rámci ich základného výcviku (najmä u vojakov povinnej služby) niekoľkohodinovými prednáškami práve z oblasti trestného práva na požiadanie veliteľských orgánov, kde táto forma bola zakotvená v osnovách výučby. V súčasnej dobe sa od takejto preventívno-výchovnej práce upustilo, aj keď vyššie rozobraná trestná činnosť nasvedčuje tomu, že aj v príprave profesionálnych vojakov v rámci základného kurzu by mohla len prispieť k zvýšeniu ich právneho vedomia.

ALKOHOLIZMUS A DROGOVÁ ZÁVISLOSŤ - AKTUÁLNE PROBLÉMY V ÚTVARACH A ZARIADENIACH OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MUDr. Miroslav Čerňan, Psychiatrické oddelenie, Nemocnice Ministerstva obrany SR, a.s., Bratislava
MUDr. Andrea Čerňanová, Psychiatrická klinika SZU, Bratislava

Úvod

Tento článok si kladie za cieľ konštruktívne oslovit' časť populácie, ktorú spájajú špecifické pracovné úlohy v špecifickom profesionálnom prostredí. V tomto prostredí je dodržiavanie režimu a presnosť v práci každodennou samozrejmosťou. Je nanajvýš zrozumiteľné, že v takýchto podmienkach konzum, či zneužitie akejkoľvek návykovej látky nemá opodstatnenie. V tomto článku chceme poukázať na negatívne psychiatrické dôsledky - komplikácie konzumu, či zneužívania návykových látok (alkohol a „drogy“), spomedzi ktorých stojí v popredí predovšetkým závislosť od týchto látok. Poukážeme na niektoré faktory vzniku závislostí, ďalej upriamime pozornosť na to, ako sa dajú zastaviť zdravotne – sociálne dôsledky opakovaného – nadmerného konzumu alkoholu a čo i len jednorazového zneužitia drogy. Chceme upozorniť na, azda opakovane už uvádzaný, deskriptívny opis účinkov jednotlivých návykových látok, avšak nie z dôvodov popularizácie týchto účinkov, ale z dôvodu včasného rozpoznanie negatívneho účinku návykovej látky na správanie sa jedinca. Predostrieme určité možnosti prevencie pred vznikom takýchto stavov vo všeobecnosti, s pokusom o konkrétne aplikovanie takýchto možností do špecifického prostredia OS SR. Keďže vek príslušníkov OS SR sa v ostatných rokoch (ukončený proces profesionalizácie Armády SR) významne znížil, máme za to, že je plne opodstatnené na problematiku alkoholizmu a drogovej závislosti poukázať, i keď by sa mohlo zdať, že bolo už o tomto napísané a povedané dosť.

1. Epidemiológia závislostí

V našich podmienkach je historicky spoločnosťou akceptovaný konzum alkoholu, ktorý je prostriedkom uvoľnenia a sprevádza prakticky všetky rodinné oslavy, osobné a pracovné úspechy, či rôzne spoločenské udalosti. Menej sa myslí na to, že alkohol je návyková látka a závislosť od tejto látky má množstvo závažných zdravotných a spoločensky negatívnych dôsledkov. Okrem tejto legálnej, teda spoločnosťou akceptovanej návykovej látky, sa vyskytuje fenomén „droga“, ktorá sa všeobecne - laicky používa v označení skupín látok s ilegálnym spôsobom používania, resp. terminologicky správne zneužívania. O drogách (rozumej predovšetkým omamné látky) sa už viac rokov tvrdí, že v zmenených spoločenských podmienkach (po roku 1989), sa veľmi rýchlo etablovali a začali vyplňať nekoncepčne trávený – „volný“ - čas predovšetkým adolescentnej populácie v našej krajine. Taktiež sa už viacej rokov tvrdí, že podľa dlhodobu vykonávaných prieskumov vzrástol počet študentov stredných škôl, ktorí drogu skúsili, stúpol počet tých, ktorí drogu pravidelne zneužívajú. Trvalým konštatovaním zostáva, že začiatkom 90. rokov nástup „drogovej scény“ bol charakteristický zneužívaním predovšetkým opiátov. Zvyšoval sa počet „pichačov“, boli konštatované prvé úmrtia po predávkovaní drogami. S určitým časovým sklzom, ktorý bol vyjadrením nepripravenosti na takúto situáciu, začali vznikať preventívne programy, postupne sa zakladali špecializované – liečebné – centrá pre liečbu drogových závislostí. V súčasnosti klinická prax ukazuje na zvyšovanie počtu jedincov zneužívajúcich stimulačné drogy, fajčenie marihuany je naďalej naliehavo aktuálne. Na ilegálnom trhu sa objavujú nové „syntetické drogy“. Situáciu komplikuje aj čoraz častejšie kombinovanie drog. Podľa výskumu z roku 1996 sa v zrovnaní s predchádzajúcim rokom o 5 rokov znížil priemerný vek zneužívajúcich drogy. Z viacerých analýz vyplýva, že skúsenosti s drogou sú často spojené s návštevou klubov a diskoték a so silným fajčením nikotínu (viac ako 11 cigariet denne). Sexuálne správanie mladých ľudí sa stáva pri zneužívaní drog nebezpečnou aktivitou (nechcený sex, vyššia promiskuita s nechráneným sexuálnym stykom pri hrozivom šírení hepatitidy C v našej spoločnosti a očakávaní HIV epidémie medzi „pichačmi“). Spolu s nárastom požívania alkoholu (pre ilustráciu 9,4 litra čistého ethanolu na 1 obyvateľa za rok) a s nárastom tragických úmrtí pri dopravných nehodách v súvislosti s požitím alkoholu možno povedať, že alkohol a drogy môžu našu spoločnosť vcelku

POZNÁMKY

zásadne záporne ovplyvniť.

Celosvetový počet závislých od psychoaktívnych látok sa odhaduje na 50 miliónov. V Európe je prevalencia závislostí od tvrdých drog 85-170 na 100.000 obyvateľov. Situácia je najhoršia vo Švajčiarsku, najlepšia v Rakúsku. Koncom 50. rokov začal v Európe a v Amerike epidemický vzostup závislých od heroínu. V USA a v niektorých štátoch Európy (Holandsko) sa drogová scéna už stabilizuje a nedochádza k nárastu počtu závislých. V USA klesli aj počty ľudí, ktorí užívali kokaín. V súčasnosti pokračuje celosvetový vzostup užívania marihuany, najmä v mladších vekových skupinách. Drogou číslo jedna, celosvetovo i na Slovensku, stále zostáva alkohol. Celoživotná prevalencia alkoholovej závislosti podľa amerických štúdií sa pohybuje medzi 5,4% až 14,1%, podľa európskych štúdií 1,1% až 5,5%. Vyššia prevalencia závislosti od alkoholu je u mužov (muži : ženy, 3:1). Od 70. rokov sa „západná“ civilizácia stretáva s fenoménom „tanečných parties“ čo so sebou prinieslo nový problém tzv. „tanečné drogy“. Najrozšírenejšou tanečnou drogou sú samozrejme kanabinoidy (marihuana), ale od 80. rokov sa tieto tanečné drogy nahradili syntetickými drogami - „extáza“ (MDMA). Postupne sa objavujú nové syntetické drogy, predovšetkým látky odvodené od tryptamínu, fenyl-etylamínu a piperazínu.

3. Definícia

Nadmerné užívanie látky, ktoré vedie k príznakom intoxikácie (otravy) sa označuje ako **abúzus**. Pri pokračujúcom abúze vzniká závislosť. **Závislosť od psychoaktívnej látky** je psychická porucha, ktorá sa prejavuje silnou túžbou po takejto látke, opakovaným užívaním tejto látky a ďalšími pridruženými znakmi. Správne je používanie termínu psychoaktívne alebo návykové látky, termín droga je širší, a napr. podľa liekopisu sa pod týmto termínom chápe každý liek, teda môže mať aj pozitívny účinok na organizmus. **Psychoaktívne látky** sú prírodné alebo syntetické látky, ktoré spôsobujú prechodné subjektívne príjemné zmeny v prežívaní života a ktoré sú schopné vyvolať závislosť. Pre zaujímavosť uvádzame niektoré zastarané pojmy ako „narkománia“ – ide o zložené slovo, kde prvá časť „narko-“ je pomenovaná podľa gréckeho boha spánku (Narkana) a druhá časť slova mánia znamená nadšenie, nekritické zaujatie. Ďalším v praxi nepoužívaným výrazom je „toxikománia“, kde prvá časť slova „toxiko-“ znamená jed a druhá časť slova je už spomínaná vyššie.

Neexistuje bezpečná dávka a ani optimálna návyková látka. Zneužívanie psychoaktívnej látky môže byť:

- experimentálne – vedené snahou po získaní nových zážitkov,
- rekreačné – epizodické užívanie drogy pri spoločenských udalostiach,
- symptomatické – cieľom užívania psychoaktívnej látky je zmiernenie telesných alebo psychických obtiaží alebo príznakov choroby (užívanie alkoholu pri úzkosti, analgetík pri bolesti...),
- kompulzívne – užívanie drogy je dôsledkom silnej túžby po droge a je už vlastne jedným z príznakov závislosti.

4. Vznik závislosti od psychoaktívnych látok

Na vzniku závislosti od psychoaktívnych látok (alkoholu a drog) sa podieľajú štyri skupiny príčin:

1. **vlastnosti drogy**: Drogy sa navzájom odlišujú rôznym potenciálom k vyvolaniu závislosti. Pri tzv. tvrdých drogách (napr. heroíne) vzniká závislosť už po niekoľkých mesiacoch ich užívania a u veľkej časti užívateľov. Pri „mäkkých“ drogách vzniká závislosť až po mnohých mesiacoch alebo rokoch ich užívania a to len u časti osôb. Okrem farmakologických vlastností drogy je dôležitý aj spôsob jej užívania. Napr. závislosť od nikotínu vzniká rýchlejšie pri fajčení ako pri ťahaní tabaku. Závislosť od heroínu vzniká rýchlejšie pri intravenózne aplikácii než pri jeho fajčení.
2. **charakteristiky osobnosti**: K závislosti inklinujú osobnosti s psychickými vlastnosťami ako : nezrelosť, nevyrovnanosť, nezdŕžanlivosť, nedisciplinovanosť. Ide spravidla o pôžitkárov, vôľovo slabých, či agresívnych jedincov a o ľudí s opakovaným porušením spoločenských noriem. Biologickým podkladom pre dispozíciu k vzniku závislosti sú klinicky nezachytené abnormality látok a im prislúchajúcich receptorov v mozgu, ktoré sprostredkujú psychické funkcie (napr. emócie) a individuálne vybavenie enzýmami, ktoré sa zúčastňujú na metabolizme - odbúravaní psychoaktívnej látky z tela.
3. **faktory prostredia**: Pre vznik závislosti je rozhodujúca dostupnosť drogy a postoje okolia k užívaniu príslušnej drogy. Nebezpečné sú nové drogy. U nás preferovanou drogou je alko-

hol, bez neho sa nezaobíde žiadna spoločenská udalosť, abstinenti sú tak vystavení určitému spoločenskému tlaku. Vznikom závislosti sú viac ohrození ľudia, ktorí sú v priamom kontakte s drogou (výčapníci, vinári, dealeri ilegálnych drog). Veľmi dôležité sú vzťahy v rodine a výchova. Medzi rizikové spôsoby výchovy patria: hyperprotektívny rodič (ochraňujúce postoje, chýba kritickosť rodiča v situácii možného pokarhania dieťaťa), neschopnosť otvorenej konverzácie v rodine, neumožnenie dieťaťu presadiť sa, odcudzovanie „vzorov“, nezáujem o voľný čas dieťaťa, tendencia hľadať jednoduché a rázne riešenie, neochota hovoriť o drogách. Mnoho závislých pochádza z neusporiadaného rodinného prostredia. Často sú rodičia rozvedení, deti sú vychovávané len jedným rodičom prípadne starým rodičom alebo majú zaistené len základné životné podmienky. O „výchovu“ sa stará skupina rovesníkov.

4. **vybavujúce a urýchľujúce faktory:** Takými to sú napr. psychický stres, frustrácia, psychotrauma, konflikt. Príznaky telesných chorôb (najmä bolesti) alebo psychických porúch (najmä depresívna či úzkostná nálada) môžu viesť k opakovanému užívaniu psychoaktívnych látok a urýchliť vznik závislosti.

Drogovo závislých môžeme rozlíšiť na dve skupiny, ktoré sa líšia nielen vekom ale aj motívmi požívania drog:

Prvá skupina – mladiství v puberte:

Dôvodom k užívaniu drog sú tu pubertálne konflikty s trýznivými afektívnymi napätiami a konfrontáciami. Môžeme ich pritom ďalej rozlišovať:

- *experimentátori*, ktorí prichádzajú do kontaktu s drogami a v procese hľadania identity ich krátkodobo užívajú,
- *výraznejšie zaťaženie mladistvých* s vrodenuou dispozíciou a prostredím, ktorí majú ťažkosti s adaptáciou aj bez kontaktu s drogou a pomocou drogy chcú zabudnúť na tieto ťažkosti alebo ktorí už od detstva boli v kontakte s drogami,
- *mladiství*, ktorí vidia príčinu svojich pubertálnych konfliktov v správaní okolia a ktorí sa posilňujú do určitého *opozičného postoja* voči staršej generácii a voči spoločenskému poriadku. Spájajú sa do skupín, chcú byť samostatní a nezávislí, odmietajú autority a aj spoločenské normy. Drogy im poskytujú uvoľnenie, oslobodenie a možnosť vyhnúť sa požiadavkám, ktoré kladie na nich spoločnosť a ktoré nechcú plniť.

Druhá skupina – dospelí drogovu závislí. U tejto skupiny závislých, *spúšťacími motívmi* sú v popredí preťaženie, zlosť, starosť a smútok. Tieto stresové symptómy spôsobujú psychosomatické ochorenia a ťažkosti ako napr. poruchy spánku, stavy úzkosti a včasnú únavu. V riešení týchto porúch sa používajú rôzne medikamenty. Aj dlhotrvajúce bolesti, dlhotrvajúce emočné napätie, samota, izolácia a sklamanie môžu pôsobiť ako spúšťacie motívy.

Spôsoby zneužívania psychoaktívnych látok (drog):

Droga môže do organizmu prenikáť viacerými cestami:

Inhalácia: vstup drogy do organizmu cestou respiračného- dychového ústrojenstva.

Rezorpčia: vstup drogy do organizmu vstrebávaním cez sliznice. Ide obvykle o sliznicu dutiny ústnej alebo zažívacieho traktu (užívanie prehltnutím). Zriedkavou alternatívou je vstrebávanie drogy cez sliznicu pošvy alebo konečníka, cez sliznicu nosa. Osobitným problémom je diskutovaná otázka možnosti preniku drogy cez **neporušenú ľudskú kožu**. Cez kožu vynikajúco prenikajú rôzne halucinogény vrátane LSD. Ideálna je najmä detská koža. Nebezpečenstvo rozširovania rôznych drogou impregnovaných samolepiek či ozdobného tetovania, ktoré treba prilepením na kožu najprv obliznúť nemožno podceňovať.

Parenterálna cesta: injekčné vpravenie drogy do organizmu.

- vnútrožilová aplikácia drogy: vpich vyžaduje zručnosť a prax. Do žily podá konzumentovi drogu skôr iná osoba,
- aplikácia drogy do svalu: často aj cez odev v časovej tiesni začiatku abstinenčnej krízy,
- aplikácia drogy pod kožu.

Niet miesta na tele, do ktorého by si drogovu závislý nedokázal injekčne vpraviť drogu (riedke tkanivo v očniciach, prsníky, penis, kĺbové puzdrá a burzy). Bolesť nerozhoduje, akútna potreba drogy je dominantná. Viaceré drogy (heroín, kokaín, LSD) veľmi dobre prenikajú cez placentárne membrány gravidných žien drogovu závislých. Tieto látky sú schopné napáchať obrovské škody najmä na plode a to od jednoduchej hypotrofie až po ťažké vrodené malformácie plodu. Mnohé drogy sa tiež vylučujú do materinského mlieka.

5. Klasifikácia závislosti od psychoaktívnych látok

Podľa vyvolávajúcich príčin:

- a) primárny typ: psychoaktívna látka je od začiatku užívaná pre príjemné účinky, k tomuto typu inklinujú skôr mladí jedinci.
- b) sekundárny typ: psychoaktívna látka je na začiatku užívaná ako „liek“ na zmierenie obťažív, k tomuto typu inklinujú zase jedinci stredného a vyššieho veku.

Podľa typu psychoaktívnej látky rozoznávame závislosť od:

- alkoholu
- opioidov (ópium, morfium, heroín)
- kanabinoïdov (marihuana, hašiš)
- sedatív a hypnotík
- kokainu (kokain, crack)
- iných psychostimulancií (pervitín, extáza)
- halucinogénov (LSD, mescalín, extáza)
- nikotínu
- prchavých látok (acetón...)
- iných návykových látok, atypické a kombinované závislosti (kofeín, teín...)

ALKOHOL

Akútna intoxikácia alkoholom:

Pod pojmom intoxikácia (otrava) rozumieme v prípade požitia alkoholu (ethanolu) stav, ktorý označujeme ako alkoholickú opitost' (ebrietas ethylica). V termíne – označení – alkoholická opitost', teda treba hľadať prejavy intoxikácie – opitosti alkoholom. Čo sa týka kvantitatívnej detekcie hladiny alkoholu v krvi sa prijala aj v SR štandardizovaná metóda (v krajinách EÚ) detekovania alkoholu vo vydychovanom objeme vzduchu, ktoré je zaznamenaná v miligramoch na liter. Prevodovými tabuľkami, ktoré majú k dispozícii útvary Vojenskej polície OS SR, sa takto zistená hodnota prepočítava na, v našich podmienkach dlhodobo vyhodnocovanú, hladinu alkoholu v promile.

Fyziologická hladina alkoholu v krvi je 0.3 promile. Proti úzkostný, často krát tzv. „samo liečením“ požadovaný takýto efekt je možno dosiahnuť alkoholom pri hladine 0.5 - 1.0 promile. Príznaky opitosti sa už zreteľne objavujú pri hladine 1.0 - 1,5 promile. Uvedených 1.5 promile je hornou hranicou ľahkého štádia alkoholické opitosti. Rozhranie od 1.5 do 2.5 promile odpovedá stredne ťažkej alkoholické opitosti. Ťažká opitost' – a tu sa význam slova intoxikácia alkoholom opodstatnene akcentuje - je pri hladine alkoholu v krvi v rozmedzí od 2.5 do 3.5 promile. Smrť po otrave nastáva pri hladine 5 promile. Záleží aj od telesného stavu pri požití alkoholu a od stupňa závislosti od alkoholu. Jedinec závislý od alkoholu znesie v iniciálnom štádiu závislosti viac alkoholu ako bežný konzument.

- Jednoduchá opitost'

Je vyvolaná priamym účinkom alkoholu na centrálny nervový systém. Prebieha v troch fázach a to podľa toho, koľko alkoholu v jednom posedení skonsumoval. Nižšie uvedeným popisom fáz sú prezentované prejavy v rámci ľahkej, strednej ťažkej a ťažkej alkoholické opitosti:

- 1) fáza excitácie: je výraznejšia aktivita, klesá úzkost' a zábrany, jedinec sa môže prejavovať anti-sociálne (agresivita v správaní),
- 2) fáza útlm: porucha koordinácie, porucha úsudku, pozornosti a zlá perцепcia (vnímanie – registrovanie) nebezpečenstva, postupne porucha zrakovéj ostrosti, dvojité videnie, svalová nekoordinácia, poruchy reči, tras a nakoniec porucha bdlosti, pokles reakčného času, poruchy mobility (pohyblivosti),
- 3) fáza kóma: hypoglykémia (nízka hladina cukru v krvi), pokles telesnej teploty, ohrozenie základných vitálnych funkcií (dýchanie, činnosť srdca).

- Komplikovaná opitost',

ide o atypický priebeh jednoduchej opitosti a trvá niekoľko hodín. Odlišnosť od jednoduchej opitosti je v intenzívnom nepokoji, v bezdôvodných agresívnych tendenciách, v primitívnom správaní (bezdôvodné napádanie ľudí, či ničenie vecí). Vyskytuje sa po požití väčšieho množstva alkoholu pri jednom posedení. Komplikovaná opitost' je častejšia u jedincov s poruchou osobnosti (zastaraný názov „psychopatia“) alebo u osôb s póravým, či iným poškodením mozgu.

Typická je prítomnosť „okienok“ (odborný výraz – palimpsest).

- Patologická opitost,

ide o chorobnú reakciu jedinca na požitý alkohol, označuje sa ako kvalitatívne abnormná opitost (viď ďalej). Vzniká vzácné, obyčajne po vypití malého množstva alkoholu, predovšetkým u mladších jedincov, ktorí majú s alkoholom vo svojom živote prvé kontakty. Je tu prítomná kvalitatívna porucha vedomia (ide o zmenu jasnosti vedomia), pre ktorú je typická agresivita, halucinácie, amnézia (ohraničený výpadok pamäti). Títo jedinci nebudia dojem opitého (nie je tu porucha reči ani porucha koordinácie pohybov). Môžu sa správať navonok usporiadane, ale v konečnom dôsledku nezrozumiteľne, môžu byť výrazne agresívni. Prejavy správania jedinca v patologickej opitosti sú zásadne odlišné od jeho povahových – osobnostných vlastností.

Závislosť od alkoholu - chronický alkoholizmus

Závislosť od alkoholu – alkoholizmus – chronický alkoholizmus budú v tejto časti používané ako navzájom zastupiteľné termíny. Závislosť od alkoholu sa vyskytuje asi u 2-3 % dospelých jedincov v SR. Alkohol je považovaný za „mäkkú“ drogu, závislosť od neho vzniká u 5-7 % z celkového množstva konzumentov alkoholu a to až po viacerých rokoch. K nebezpečným návykovým látkam patrí preto, lebo je dostupný, spoločnosťou tolerovaný a masovo konzumovaný.

1. História:

Prvýkrát termín alkoholizmus použil Švéd Magnus Huss v r. 1852. V 19 storočí v rámci záujmu o verejné zdravie boli zakladané aj spolky a ligy zamerané na liečbu alkoholizmu.

V 20. storočí sa pozornosť v tejto problematike zameriavala na včasnú detekciu závislosti, lebo boli veľké náklady na liečbu alkoholizmu. O alkoholizmus sa zaujíma veľa vedeckých disciplín. Psychiatria sa orientuje najmä na hľadanie faktorov prečo jedinec pije, prečo sa mení spoločenské pitie na závislosť od alkoholu, neuropsychiatrické následky, duševné poruchy súvisiace s alkoholom a na terapiu alkoholizmu.

2. Definícia:

Alkoholizmus je porucha vyznačujúca sa systematickým požívaním alkoholických nápojov a následným vznikom charakteristických porúch správania. Podľa Jellineka: alkoholik je každý jedinec, ktorému alkohol škodí a ktorý škodí svojmu okoliu.

3. Etiopatogenéza (príčina vzniku, vývin chorobných príznakov) :

Alkoholizmus je biopsychosociálna porucha, príčiny vzniku sú viacfaktoriálne.

Biologické príčiny:

Zahrňajú teórie a týmito sú :

- genetické: predpokladá sa polygénna dedičnosť, zatiaľ nie je identifikovaný špecifický gén.
- neurotransmiterové (látky sprostredkujúce prenos informácií v mozgu): po podaní alkoholu dochádza k zmenám v koncentrácii neurotransmiterov.
- ďalšie: (teória tvorby kondenzačných produktov, neuropeptidová teória...)

Psychologické príčiny:

Neexistuje homogénna „prealkoholická osobnosť“, sú len rizikové osobnosti z hľadiska vzniku závislosti. Tieto majú črty ako: impulzivita, nedostatok sebakontroly a nekritická sebadôvera. Termín „alkoholická osobnosť“ sa používa, ak jedinec opakovane pije alkohol. Zahŕňa črty osobnosti ako: emočná nezrelosť, impulzivita, explozivita (podráždenosť, výbušnosť), depresívne tendencie, egocentrizmus (zacielenie na seba, preceňovanie svojich schopností, kladné seba hodnotenie), agresivita, intolerancia frustrácie (nezvládanie záťažových situácií).

Sociokulturálne príčiny:

Privilegujú sa situácie kde sa pije (oslavy, alebo na zvýšenie chuti k jedlu...). Rizikovými faktormi sú aj: telesne namáhavá práca, kontakt s verejnosťou (časníci, manažéri), vinohradníci. Z ekonomických faktorov je riziková cenová prístupnosť alkoholu.

4. Klinický priebeh závislostí od alkoholu, chronického alkoholizmu:

Fáze vývinu alkoholizmu: (podľa Jelíneka)

1. začiatková: príležitostné pitie, stúpa tolerancia k alkoholu (“znesie veľa”),
2. varovná: nutnosť piť alkohol, objavujú sa „okienka“, kritickosť je ešte zachovalá,
3. rozhodujúca: strata kontroly nad pitím, racionalizácia, alibizmus, objavujú sa spoločenské ťažkosti, pokles tolerancie k alkoholu (znesie málo), pije od rána a na lačno,
4. konečná: sústavné pitie, nekritickosť, vznikajú psychické poruchy, zmena osobnosti.

POZNÁMKY

Psychiatrické (psychické) komplikácie závislosti od alkoholu

Vznik a rozvoj týchto komplikácií súvisí s porušeným metabolizmom pečene a chýbaním bielkovín a vitamínov skupiny B.

- **delírium tremens:**

Je abstinenčné delírium, vzniká po niekoľkoročnom pití alkoholu - pri jeho odňatí, alebo znížení množstva alkoholu. Predchádza mu potenie, tras, úzkosť, halucinácie pri zaspávaní, epileptický záchvat. Prejavuje sa zrakovými halucináciami (drobné zvieratá, scénické halucinácie), nepokojom, úzkosťou, bludmi a dezorientáciou. Býva zvýšená sugestibilita, vegetatívne príznaky (tras, potenie, zvýšená telesná teplota, dehydratácia, zrýchlený pulz, hypertenzia). Príznaky sa stupňujú po zotmení a trvajú 2-5 dní. Úmrtnosť je 1-10% na zlyhanie srdca.

- **alkoholická halucinóza:**

Býva pri pití v ťahoch, závislý jedinec nemôže zaspáť, počuje hukot, búchanie, ktoré prechádza v sluchové halucinácie, halucinácie potom interpretuje tak, ako keby sa počuté okolo neho v skutočnosti udialo. Trvá dni až týždne, prebieha pri jasnom vedomí, nie je amnézia. Nie sú fyzické príznaky také, ako tomu je pri alkoholickom delíriu.

- **alkoholická paranoidná psychóza:**

Vzniká v strednom veku, má chronický priebeh, je charakteristická bludmi, v ktorých sú v popredí žiarlivosť na partnera, bludmi vzťahovosti a prenasledovania („paranoidné bludy“). Táto príznakovosť pretrváva aj pri abstinovaní od alkoholu. Pri jej vzniku sa podieľajú aj psychologické faktory (impotencia – ako negatívny klinický dôsledok závislosti od alkoholu a odmietanie partnerkou.)

- **Korsakovova psychóza:**

Do popredia vystupujú poruchy pamäti pre nedávne udalosti a amnézia z obdobia 10-20 rokov, pridávajú sa konfabulácie, frázovitosť a úsilie o konvenčnosť. Často nadväzuje na delírium a prechádza v demenciu.

- **alkoholická demencia:**

Prejavuje sa poruchami reči (zlá artikulácia), neistou chôdzou, poruchami (výpadkami) pamäti a degradáciou (zásadným poklesom) intelektu.

- **alkoholická epilepsia:**

Prejavuje epileptickými záchvatmi v období pitia alkoholu, teda keď závislý zrecidivuje (opäť začne piť).

- **alkoholická charakteropatia:**

Je zmena osobnosti vo všetkých jej základných vlastnostiach a charakteristikách. Predovšetkým sa prejavuje sa poruchami nálady, znížením vyšších – sociálnych a etických - citov, poruchami vôle a konfliktogénnosťou vo vzťahoch s neznámymi, ale i so známymi ľuďmi (rodina).

Somatické (telesné) komplikácie:

V minulosti bol používaný termín „chronický alkoholizmus“. Toto pomenovanie klinického stavu závislosti od alkoholu sa používalo vtedy, keď u závislého pacienta boli zistené aj fyzické dôsledky pravidelného pitia alkoholu – závislosti od alkoholu. Zdravotné – fyzické komplikácie závislosti od alkoholu predstavujú závažný zdravotnícky a spoločenský problém. Pre chýbajúcu kritickosť (seba vzhľad, seba reflexiu), závislý od alkoholu podceňuje už viditeľné – teda lekárom konštatované – zdravotné dôsledky svojho správania.

Medzi najčastejšie a klinicky zásadné, život ohrozujúce, zdravotné (fyzické dôsledky závislosti patria poškodenia nasledujúcich orgánových systémov:

- zažívacie ústrojenstvo: poškodenia pažeráku varixy (rozšírenie ciev pažeráku), choroby žalúdka: vredy, choroby pečene: hepatitída, steatóza, cirhóza, pankreasu: opakované zápaly s ťažkým priebehom,
- kardiovaskulárny systém: hypertenzia, zápaly srdcového svalu.
- respiračný systém: tuberkulóza, rakovina pľúc
- zmeny na koži: opuchy v tvári, prekrvenie spojiviek
- poruchy krvotvorby: anémia (chudokrvnosť), poruchy zrážania krvi (nízky počet bielych doštičiek)
- alkoholická polyneuropatia: bolesti v lýtkach, nedostatočnosť – slabosť pri chôdzi,
- alkohol je teratogén: u detí alkoholičiek vzniká „fetálny alkoholový syndróm“: spomalenie pre- i postnatálneho rastu novorodenca, poškodenie mozgu (deficit intelektu), poškodenia

lebky a tváre, anomálie kostry a srdca.

TERAPIA: komplexná psychiatrická liečba závislosti od alkoholu zahŕňa farmakologickú intervenciu i psychoterapeutickú liečbu. Jej základnou zložkou je detoxifikácia (liečba príznakov z odňatia), ktorá spolu s psychoterapeutickými a resocializačnými technikami vytvára liečebný program. Liečba závislého od alkoholu musí byť dobrovoľná!

OPIÁTY

Droga: heroín (prášok)

Spôsob podania: Pichanie do žily, fajčenie alebo šňupanie.

Môžeme nájsť: ohorené lyžičky, ihly, zdrhovadlá (škrtidlo), striekačky, balíčky vaty, stopy po vpichoch na rukách, predlaktiach, stopy krvi na rukávoch, činidlá na úpravu pripravovanej drogy varom (citrát)

Príznaky zneužitia (intoxikácie): eufória, po viacročnom zneužívaní otupenosť, ospalosť, zúžené zreničky, vodnaté oči.

Príznaky závislosti: tieto sú psychické a fyzické, rýchlo vzniká túžba po droge (crawling – baženie), fyzické abstinenčné príznaky - rozšírenie zreníc, bolesti orgánov (brucho, pohybové ústrojenstvo), slabosť,

Komplikácie závislosti: psychiatrické komplikácie (skorá zmena osobnosti – deprivácia), telesné komplikácie (septické stavy, hepatitída, infekcia HIV, poruchy spánku, chudnutie, znížená potencia, náhodné predávkovanie, smrť)

KANABINOIDY

Droga: marihuana, hašiš (listy pomleté ako tabak, kocky podobné čokoláde, koncentrovaný olej).

Spôsob podania: fajčí sa cigaretami, vodnými fajkami, za pomoci „petových“ fliaš (tzv. bongu), pije sa ako čaj.

Môžeme nájsť: zhorené konce šúlaných cigariet, silný zápach spálených listov, cigaretové papieriky, sfarbené prsty, červené opuchy pod očami

Príznaky zneužitia (intoxikácie): narušená koncentrácia, červené oči, nepravidelný pulz, rozšírené zreničky, nespavosť, túžba po sladkom, zvýšená chuť, mierne skreslené vnímanie

Príznaky závislosti: nejde o neškodnú látku, často používané sú ako „štartovacie drogy“, po pravidelnom užívaní vzniká mierna telesná i psychická závislosť

Komplikácie závislosti: Psychiatrické komplikácie (hypoaktivita, pokles motivácie, poruchy pamäti, paranoidné stavy), telesné komplikácie (zhoršenie imunity, rakovina pľúc, bronchitída, pneumónia, u kardiakov poruchy srdcových funkcií, anémia), spúšťanie chorobných stavov (klinické obrazy podobné schizofrénii).

KOKAÍN

Droga: kryštalický biely prášok

Spôsob podania: šňupanie, pichanie.

Môžeme nájsť: striekačky, ihly, trubička na šňupanie, balíčky, červená hlienová membrána na nose.

Príznaky zneužitia (intoxikácie): eufória, vzrušenie, zvýšený krvný tlak, vzrušenie, bezbolestný pocit, pocit nadradenosti, výrazná aktivita, nespavosť, nechutenstvo.

Príznaky závislosti: ťažký typ závislosti, prítomnosť hlavne psychických abstinenčných príznakov – úzkosť, depresie, zvýraznená vzťahovačnosť (paranoidita).

Komplikácie závislosti: Psychiatrické komplikácie (paranoidné psychózy, manické psychózy, úzkostné a depresívne stavy), telesné komplikácie (poškodenie pečene, hypertenzia, srdcový infarkt).

PSYCHOSTIMULANCIA

Droga: amfetamíny, pervitín (kryštalický prášok).

Spôsob podania: šňupanie, vnútro žilová aplikácia.

Môžeme nájsť: prášok žltej, ružovej, bledosivej farby

Príznaky zneužitia (intoxikácie): zmätené myšlienky, premenlivé nálady, poruchy spánku, prebytok energie, agresívne správanie, rýchla reč, sucho v ústach, únava, nechutenstvo, toxická psychóza, vyčerpanie

POZNÁMKY

Príznaky závislosti: silná túžba po droge, psychické abstinenčné príznaky - úzkosť, depresie, zvýraznená vzťahovačnosť (paranoidita).

Komplikácie závislosti: paranoidné psychózy, depresívne stavy, poškodenie pečene, obličiek, zvyšujú riziko mozgového krvácania a srdcový infarkt, rozvoj chorobných stavov (klinické obrazy podobné schizofrénii).

HALUCINOGENY

Droga: LSD, durman, halucinogénne huby (psilocibín), kaktus (mescalín)

Spôsob podania: malé tabletky, impregnované obrázky, farebné cukríky, huby a bobule

Môžeme nájsť malé tabletky, obrázky, zafarbené kocky cukru, silný zápach tela, malé tuby kvapalných kapsúl a piluliek

Príznaky zneužitia (intoxikácie): zmenené vnímanie zvukov a farieb, halucinácie, paranoidné prejavy, úzkosť, rozšírené zreničky, nesúvislá reč, zvracanie, stav opitosti

Príznaky závislosti: vzniká túžba po droge, nárast tolerance, abstinenčné príznaky nie sú známe

Komplikácie závislosti: paranoidné, halucinatórne psychózy, depresívne a úzkostné stavy, poruchy pamäti, samovražedné tendencie

PRCHAVÉ LÁTKY

Droga: toluén, lepidlá, riedidlá, čistiace prostriedky

Spôsob podania: čuchanie

Môžeme nájsť: silný chemický zápach, vrecká so stopami po lepidle, stopy na oblečení po lepidle

Príznaky zneužitia (opojenia – intoxikácie): červená koža okolo nosa a úst, žalúdočné ťažkosti, nekoordinované pohyby, agresívne správanie, neprítomné oči

Príznaky závislosti: vzniká túžba po droge, nárast tolerance, ľahké abstinenčné príznaky

Komplikácie závislosti: halucinačné psychózy, poškodenie pľúc, obličiek, anémia, ťažké poruchy pamäti

6. Diagnostika a liečba závislosti

Na vývoj závislosti od drog môžu upozorniť *znaky (markery) závislosti*:

- zhoršenie výkonu v škole alebo zamestnaní,
- zanedbávanie predchádzajúcich záľub,
- zanedbávanie osobnej hygieny a obliekania sa,
- rýchle striedanie nálad,
- nedodržiavanie spoločenských konvencií,
- strata priateľov, zhoršenie vzťahov v rodine,
- opakované, ťažko vysvetliteľné úrazy,
- poškodenie pečene (alkohol, intravenózne užívané drogy),
- kožné a respiračné infekčné choroby,
- stopy po vpichoch, zranenia, tetováž,
- nález samotnej drogy alebo pomôcok na ich aplikovanie (fľaše, „nádobíčko“, striekačky).

Na aktívne vyhľadávanie jedincov s podozrením na závislosť sa používajú dotazníkové metódy a škály. Zisťujú sa pomocou nich napr. znaky závislosti (CAGE), frekvencia, spôsob a následky užívania drogy (MAST).

Lekárska diagnóza závislosti obsahuje aj hodnotenie súčasného užívania drogy, posúdenie súčasného psychického a telesného stavu a osobnosti závislého.

Požaduje sa komplexný pohľad na zdravotnú problematiku závislého. Všetky diagnostické závery nie je možné stanoviť po prvom vyšetrení. Komplexný diagnostický záver a spoľahlivé údaje o sociálnej situácii závislého nám pomôžu pri určení cieľov a výbere metód liečby.

Príznaky závislosti od psychoaktívnych látok:

Všeobecné príznaky drogovej závislosti sú spoločné pre všetky drogy, patria sem:

- túžba po droge (prežívaná ako nutkanie)
- poruchy kontroly (ľahšie abstinovať, než kontrolovane užívať napr. alkohol)

- zmena tolerancie (tolerancia sa zvyšuje, prejavuje sa to zmiernovaním príjemných účinkov drogy a užívaním stále vyšších dávok drogy.)
- abstinenčné príznaky (sú nepríjemné zmeny psychických a telesných funkcií, ktoré vzniknú pri znížení drogy v organizme pod kritickú hladinu)
- zmiernenie abstinenčných príznakov po užití drogy
- obmedzenie záujmov, aktivít- mení sa životný štýl, dominuje len záujem o drogu
- zužuje sa spôsob podávania drogy, prejde na stereotypný spôsob podávania. Stráca sa preferencia obľúbených nápojov, pije aj technický alkohol, prejde na rýchle – najúčinnšie podávanie heroínu vnútro žilovou formou. ...

Špecifické príznaky záležia od typu drogy.

Priebeh a prognóza:

Priebeh závisí od viacerých faktorov: vek, pohlavie, psychologické a somatické danosti, potenciál drogy. Rozpoznávame štyri štádiá vývoja závislosti:

- I. iníciaľne : prvé kontakty s drogou
- II. štádium pravidelného užívania: droga je súčasť životného štýlu
- III. štádium plného rozvoja príznakov: zmena tolerancie, porucha kontroly, vznik abstinenčných príznakov, droga mení spôsob života
- IV. štádium terminálne: poškodenie centrálnej a periférnej nervovej sústavy, poškodenie orgánov, tranzitórne (prechodné) alebo chronické psychózy, zmeny osobnosti

Priemerná dĺžka života závislého od alkoholu je 55 rokov, závislého od opiátov je len 30 rokov.

Liečba závislostí od psychoaktívnych látok

Navrátenie závislého jedinca do spoločnosti patrí v klinickej - medicínskej praxi medzi najnáročnejšie liečebné aktivity. Cieľom tejto je, ako vyššie uvádzame, návrat pacienta do spoločnosti. Situáciu začatia liečby komplikuje kvalita, či lepšie povedané nedostatočnosť, spolupráce závislého pacienta so zariadením, ktoré liečbu poskytuje. Dôležitá je práca so závislým pacientom už na úrovni pred vstupom do špecializovaného liečebného zariadenia. *Desatoro laickej pomoci človeku so závislosťou:*

- Nekritizuj ho za užívanie drogy .
- Kritizuj ho za negatívne dôsledky užívaniam (neskoré príchody, nesplnené alebo zlé splnené úlohy, porušenie disciplíny, neupravenosť, agresívne prejavy).
- Netrestaj ho za použitie drogy , trestaj ho za negatívne dôsledky užitia.
- Nekontroluj jeho užívanie drogy, kontroluj jeho dodržiavanie disciplíny.
- Oceň na ňom to, čo je v jeho správaní dobré.
- Neospravedlňuj a neposkytuj alibi jeho správaniu v dôsledku užitia drogy.
- Konfrontuj ho s konkrétnymi negatívnymi prejavmi v jeho správaní v dôsledku užitia drogy a žiadaj zmenu.
- Dovoľ mu trpieť.
- Maj informácie o možnostiach liečby, ty ho však nelieč.
- Nikdy nedávaj ultimáta bez východiska.

S poukazom na cieľ liečby je potrebné si uvedomiť, že predovšetkým sociálne zázemie pacienta so závislosťou je častokrát nedostatočné, nie je výnimkou, že sa dostáva na okraj spoločnosti. Takýto spôsob života závislých má aj celospoločenské – sociálne konsekvencie. Okrem straty produktivity zo strany takéhoto pacienta je sociálna sféra spoločnosti zaťažovaná vynakladaním nemalých prostriedkov na liečbu závislosti. V našich podmienkach zdravotné poisťovne uhrádzajú medicínske fázy liečby (detoxifikáciu a odvykaciu liečbu v terapeutickej komunite - viď nižšie). Resocializácia nie je uhrádzaná, za týmto účelom sa vytvorili nešťátne zariadenia.

Všeobecné zásady medicínskej liečby:

Liečba je dobrovoľná s výnimkou psychotických (paralelne so závislosťou jestvujúcich, alebo v rámci závislosti vzniknúcich duševne chorobných) stavov. U závislých osôb, ktoré spáchali trestný čin, môže byť súdom nariadená ochranná protitoxikomanická alebo protialkoholická liečba. Základný predpoklad úspešnej liečby je úplná a trvalá abstinencia.

Cieľ liečby:

1. zvládnutie abstinenčných príznakov, somatických a psychiatrických komplikácií závislosti,

POZNÁMKY

2. dosiahnutie zmeny postoja k droge ako predpoklad k úplnej a trvalej abstinencii,
3. zvýšenie odolnosti voči záťaži ako dôležitý predpoklad prevencie relapsov (zvrät k predchádzajúcemu stavu),
4. pokus o prestavbu osobnosti závislého,
5. zmena životného štýlu a hodnotového systému závislého
6. zlepšenie sociálnej a profesionálnej integrácie závislého (resocializácia),

Liečba závislostí býva komplikovaná nielen prítomnosťou rôznych záťažových situácií a neriešených problémov, ale aj tým, že u mnohých jedincov sú už pred vznikom závislosti prítomné predisponujúce (vznik závislosti urýchľujúce) osobnostné faktory. Terapeuticky sa teda treba sústrediť nielen na liečbu závislostí a na ovplyvnenie prejavov plynúcich z nedostatočnosti v emočnej, či vôľovej sfére osobnosti (dopad závislosti na osobnosť), ale aj na štruktúru osobnosti, na pozadí ktorej sa závislosť vytvorila (napr. neurotické faktory, nezrelosť osobnosti..).

Terapeutický vzťah so závislým sa buduje ťažko. Motivácia k spolupráci je nízka, často sú závislí nekritickí ku svojej závislosti, pasívne očakávajú vyliečenie od terapeuta. Samotná dobrovoľnosť liečby je problematická lebo väčšinou sú závislí k liečbe prinútení vonkajšími – vynútenými okolnosťami (tlak rodiny, sociálne zlyhanie, zdravotné komplikácie závislosti..)

Liečba musí byť komplexná a prebieha v troch fázach:

1. *detoxifikačná fáza:* (trvá 2-4 týždne) Zahrňuje zvládnutie abstinенčných príznakov, liečba somatických a psychiatrických komplikácií závislosti. Dôležitá je režimová liečba, účasť pacienta na terapeutických komunitách a rehabilitácii, začína sa práca s rodinou
2. *odvykacia fáza:* (trvá niekoľko mesiacov). Predstavuje dlhodobú liečbu v špecializovaných zariadeniach, ktoré majú funkčné terapeutické komunity. V tejto fáze treba zvládnuť obranné mechanizmy závislého, posilniť - prehĺbiť motiváciu k trvalému abstínovaniu, tzv. kognitívne – behaviorálnou psychoterapiou vplyvať na zmenu – prestavbu osobnosti.
3. *doliečovacia fáza – resocializácia:* (trvá niekoľko rokov). Zahŕňa účasť v svojpomocných organizáciách, socioterapeutických kluboch, terapeutických komunitách, osvedčuje sa i terénna terapia.

7. Preventívne opatrenia obmedzujúce vznik závislostí

V krajinách, ktoré majú dlhoročné skúsenosti sa osvedčila v drogovej problematike ako najefektívnejšia forma boja proti závislostiam - prevencia. Prevencia prechádzala určitým historickým vývojom. V začiatkoch to bolo zastrašovanie, ktoré neprinášalo žiadne pozitívne výsledky, ukázalo sa, že najlepšia metóda je kooperatívnosť s rovesníkmi, ktorí najúčinnnejšie prezentujú medzi spolužiakmi drogovú problematiku a jej dôsledky. Jednotlivé metódy je najvhodnejšie kombinovať napr. besedy, letáky, videokazety...

- **Primárna prevencia:** Je nešpecifická, to znamená, že je určená v podstate každému, hlavne mládeži na školách, kde sú rôzne rozbehnuté programy alebo projekty ako : Škola bez alkoholu, nikotínu a drog, Redukcia dopytu po droge v SR, Zdravý životný štýl... Primárnu prevenciu treba robiť na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach života, teda nielen v školách, ale i medzi rodičmi, na pracoviskách, v oblasti záujmových aktivít, športu i duchovného života. Jej cieľom je viesť obyvateľstvo ku kvalitnému radostnejšiemu spôsobu života bez drogy, s adekvátnym riešením problémov bežného života. Cieľom aktivít primárnej prevencie je redukcia dopytu po droge každého druhu, redukcia konzumácie alkoholu, tabaku, liekov a zamedzenie rozšírenia sa užívania tvrdých drog v našej krajine.

- **Sekundárna prevencia:** Je cieleňá, to znamená, že je určená pre ohrozenú skupinu populácie. Do tejto patria deti a dorast z detských domovov, z nekompletných rodín, u ktorých sa stretávame s prvými signálmi, napr. vo forme porúch správania... Vykonávateľom sekundárnej prevencie sú pracovníci so vzdelaním v odbore psychológie alebo špeciálnej pedagogiky. Je to snaha čo najskôr rozpoznať symptómy, či lepšie prodrómy (tzv. pred príznaky) závislosti a čo najrýchlejšie obmedziť a zmierniť následky v osobnej a v sociálnej oblasti pri nadmernom užívaní návykových látok.

- **Terciálna prevencia:** Je vlastná liečba jedincov, ktorí drogu pravidelne zneužívajú, resp. sú už od drogy závislí. Na Slovensku sa vyprofilovalo šesť centier pre liečbu drogových závislostí (Bratislava, Nové Zámky, Žilina, Banská Bystrica, Košice, Humenné). Centrá pre liečbu drogových závislostí (CPLDZ) by mali pozostávať z ambulancie, z detoxifikačného oddelenia, z denného a nočného stacionáru a z lôžkového oddelenia. Terciálna prevencia obsahuje opatrenia zabraňujúce návratu akútneho štádia závislostí, podporuje výsledky liečby a postupne odstránenie ná-

sledkov závislosti. Procesy získané počas terapie je nutné v reálnom živote rodiny, zamestnania či voľného času neustále trénovať a upevňovať. Ide o podporu vytvárania nového hodnotového systému, vytvorenia aktívneho spôsobu života a sociálnej zodpovednosti.

Úloha školy v primárnej prevencii

Školy sú dôležitým zdrojom informácií, pretože sú jediným miestom, kde sú mladí ľudia pod priamym vplyvom učiteľov. Študenti trávajú veľkú časť času v škole a vďaka formálnej a neformálnej výchove, ktorú im škola poskytuje, môžu získať veľké množstvo cenných informácií a postojov. Monitorovanie vzťahu prostredie - dieťa a aktívna tvorba zdravého spôsobu života od najútlejšieho veku tak nadobúda významnú úlohu v primárnej prevencii. Uvedenie a návyky detí nie sú na optimálnej úrovni. Ani rodinné prostredie s vyššou vzdelanostnou úrovňou rodičov neposkytuje dostatok pozitívnych impulzov a príkladov pre správne formovanie uvedenia a správania sa dieťaťa. Preto je veľmi dôležité zaoberať sa výchovou v škole čo najskôr a úlohou pedagógov, by malo byť aj korigovanie nesprávneho pôsobenia v otázkach správnej životosprávy.

Dospievajúci by mal vedieť:

- okamžité aj dlhodobé telesné účinky špecifických drog
- možné smrteľné účinky kombinovania drog
- súvislosť medzi konzumovaním drog a ostatnými chorobami
- účinky drog na plod gravidnej ženy
- účinky a možné následky vedenia vozidiel a iných dopravných prostriedkov pod vplyvom alkoholu a iných drog.

V rámci prevencie v oblasti protidrogovej politiky na školách sa odporúča:

- na školách zriaďovať prestávkové linky dôvery (rovesníci),
- stretnutia (podľa vytypovanej záujmovej sféry),
- špeciálne „Info – dni“ (dni poskytujúce informácie ohľadom drogovej závislosti) v spolupráci s CPLDZ,
- zriadenie vlastnej „Zóny M“ (aktivisti z radov žiakov a študentov, ktorí nemajú problém s drogovou záležitosťou, avšak majú určité vedomosti v tejto oblasti),
- pravidelné školské nedrogové disko.

Školská prevencia je zameraná na vedomosti o účinku drog a následne samotných dôsledkov zneužívania drog na zdravie človeka po stránke psychickej, telesnej a sociálnej, ako aj o príčinách prečo mladí ľudia siahajú po drogách. Prevencia musí byť dlhodobá a systematická. Je v záujme každého pedagóga, aby mal osvojené vedomosti s touto problematikou, ktoré si dopĺňa seba-vzdelávaním. Ciele prevencie drogovej závislosti u školákov sa zameriavajú na :

- zdôvodnenie svojej osobnosti, naučenie detí vedieť žiť v skupine, prispôbiť sa, vedieť odolávať účinkom reklamy, vedieť vyjadriť svoje pocity, riešiť svoje konflikty
- je dôležité poznať životnú situáciu mladého človeka, poznať jeho postoje ku konzumu zákonom povolených a zakázaných drog.

Úloha školy v protidrogovej prevencii:

1. Prevencia by nemala byť predmetom samostatného vyučovania, ale treba ju pričleniť k normálnemu vyučovaniu, nezávisle od učebnej látky.
2. V preventívnej činnosti spolupracovať s ostatnými školami, ktoré umožňujú výmenu skúsenosti.
3. Zvoliť jedného učiteľa za koordinátora, ktorý sa v rámci prevencie bude stretávať s inými učiteľmi koordinátormi z iných škôl.
4. Skupina riaditeľov, ktorí sa budú stretávať a diskutovať o tomto probléme a požiadajú zodpovedných ministrov o kroky na vyriešenie problémov, súvisiacich n s projektom školenia učiteľov v rámci vyučovacieho času, konzultačné hodiny pre koordinátorov.
5. Stretávky odborných učiteľov z rozličných škôl po jednotlivých predmetov, kde si vymieňajú navzájom skúsenosti a navrhujú určité prvky spoločného vzdelávania.
6. Učitelia – koordinátori vypracujú učiteľský zošit, kde konkretizujú praktické, obsahové, didaktické návrhy učiteľov angažovaných v prevencii závislosti.
7. Premietnutie video filmu učiteľom, kde budú popísané možnosti učiteľov o prevencii.
8. Vytvorenie žiackeho aktívu, ktorí bude uskutočňovať prieskumy vo využívaní voľného času mladých ľudí v súvislosti s konzumáciou drog.

POZNÁMKY

9. V rámci DŇA BOJA PROTI DROGÁM nechať žiakov aktívne sa zapojiť do prevencie uskutočnením napr. akčného divadla (študenti majú za úlohu zostaviť scenár a potom divadelnú scénu o drogovej problematike a zahrať ju vo svojej triede), alebo tvorbu plagátov s protidrogovou problematikou, ktoré sa vystavia na nástenkách v centrálnej zóne mesta, vo výkladoch obchodov a v lekárňach.

10. Pracovať so žiakmi v skupine na triednických hodinách.

Úloha rodiny a jej vplyv na prevenciu

Pri formovaní životného štýlu a vôbec celkovej prosperity dieťaťa zohráva nespornú a prvoradú úlohu rodina. V štúdiách o vzťahu rodiny a abúzu drog u detí a mladistvých je venovaná pozornosť hľadisku demografickému, sociálnemu postaveniu rodiny, povahovým vlastnostiam rodičov, funkcii rodiny ako celku, úrovni a druhu výchovných prístupov rodičov, vzťahu a prístupu k dieťaťu a adolescentovi a opačne. Už od narodenia máme zakódované určité zvyky a návyky, ktoré na nás prenáša bezprostredné okolie a komunita. Riziko u detí sa zákonite zvyšuje a to priamo úmerne s rizikovým správaním rodičov. Prevencia v rodine je v podstate tá najzákladnejšia a najúčinnnejšia prevencia závislostí.

Zásady prevencie v rodine:

1. Získať dôveru dieťaťa a vedieť ho vypočuť.
2. Vedieť s dieťaťom o návykových látkach hovoriť.
3. Predchádzať nude.
4. Pomáhať dieťaťu prijať hodnoty, ktoré mu uľahčia návykové látky odmietieť.
5. Vytvoriť zdravé rodinné pravidlá.
6. Pomôcť dieťaťu brániť sa nevhodnej spoločnosti.
7. Posilniť sebavedomie dieťaťa.
8. Spolupracovať s ďalšími dospelými.

Celkovo možno povedať, že pri prevencii je najvhodnejšia stredne obmedzujúca výchova. Rodič má záujem, stará sa, snaží sa porozumieť, presadzuje však rozumne pravidlá, na ktorých dodržiavanie trvá.

Spolupráca rodiny a školy

Škola a rodina sú v úzkom spojení. V niektorých prípadoch je síce zodpovednosť, najmä za problémy vo výchove a v správaní detí presúvaná z jedného partnera na druhého, ale aj toto len dokazuje ich tesný vzájomný vzťah. Málokto rodičia detí veria tomu, že by ich deti mohli začať užívať drogy a tak vyučujúci musí niekedy rodičom ukázať drogové riziko, ktoré hrozí deťom. Niektorí rodičia napríklad ani nevedia, že tabak je vstupná droga, otvárajúce dvere k iným drogám. Ďalej treba upozorniť na to, že staršie deti sú pozývané aj na večierky bez dozoru dospelých, na ktorých sa môže podávať alkohol a iné drogy, treba ich upozorniť aj na drogy, ich názvy a možnosti získania. Mnohí rodičia nechápu protidrogovú prevenciu ako súčasť školskej zodpovednosti, oni sami si vypijú a tak s touto otázkou nemajú problémy. Najlepší spôsob ako zainteresovať rodičov sú aktivity, skupiny a športy za účasti detí. Možnosti rodičov stať sa dobrými spojencami v protidrogovej prevencii budú väčšie, ak školy budú pri práci s nimi prihliadať na tieto aspekty:

- rodičia musia dostať informácie o alkohole a iných drogách a príznakoch ich užívania,
- rodičov treba informovať o programoch protialkoholickéj a protidrogovej prevencie, na ktorých sa ich deti zúčastňujú,
- rodičov treba upozorniť, že deti by nemali byť bez dozoru, o deti sa treba postarať pred i po škole, keď rodičia nie sú doma,
- rodičia by mali udržiavať vzájomnú komunikáciu a nechať detí pýtať sa,
- rodičia by mali poznať priateľov ich detí a taktiež ich rodičov,
- rodičia by mali vedieť, že ak deti majú priateľov, ktorí užívajú alkohol a iné drogy, vystavujú sa veľkému riziku, že tiež začnú s podobnými „vecami“,
- rodičom treba naznačiť, aby umožňovali svojim deťom, stále viac voľnosti, pričom však oni sami zostanú dôležitým zdrojom hodnôt, informácii a podpory.

Nevyhnutné je pokúsiť sa zabezpečiť základné predpoklady úspešnej výchovy. Sú to: láska k dieťaťu, pokojné a vyrovnané prostredie, obaja rodičia, jednotné vedenie v rodine i v škole, dôslednosť, dobrý príklad, trpezlivosť, požiadavky zodpovedajúce schopnostiam dieťaťa.

Spolupráca spoločnosti a školy

Najrizikovejšou skupinou z hľadiska závislosti sú adolescenti a mladí ľudia. Veľmi dôležitú úlohu tu zohráva životný štýl – rizikovo pred štruktúrovaný životný čas a priestor. Nuda, zvedavosť, únik z problémov, stres, pocit neistoty, snaha prispôbiť sa skupine podporujú vznik týchto problémov. Spoločnosť si musí byť vedomá drogového nebezpečenstva. Školy spolupracujú so spoločnosťou a zákonodarstvom, môžu spolupôsobiť pri dôležitých zmenách v najvyššom záujme detí. Ich pomocou sa miestna polícia, náboženský činitelia, zdravotníci a sociálni pracovníci, masmédiá, obchodníci, úradníci kultúrnych a rekreačných zariadení a iní spoločenský predstavitelia, môžu spojiť so školami, aby pomohli udržať študentov mimo dosahu drog. Školskí pracovníci môžu presadzovať, aby spoločnosť bola zainteresovaná na zámeroch protidrogovej prevencie tak, že budú:

- organizovať špeciálne oddiely alebo zoskupenia, čo sa budú venovať prevencii,
- verejne odhaľovať miesta, kde sú mladým prístupné tabakové výrobky a alkohol (automaty a obchody),
- vyzývať rozhlas, televíziu, noviny, aby uverejňovali pozitívne správy o študentoch,
- žiadať spoločenských predstaviteľov (policajti, úradníci..), aby na vyučovacích hodinách prehovorili o tom, aké je dôležité vyhýbať sa drogám,
- presadzovať zákony a predpisy na ochranu detí,
- pomáhať mladým získať zmysel pre hodnotu práce i pre odmenu za ňu a osvojiť si zásadu, že získať čokoľvek na úkor iného je nesprávne,
- zdôrazniť hodnotu vzdelania a povzbudzovať mladých ľudí, aby pokračovali v učení a získali čo najvyššie vzdelanie,
- rozvíjať u detí pocit, že požiadať niekoho o pomoc je prejavom sily.

8. Právne otázky

Do 19. storočia neexistovali zákony, ktoré by regulovali výrobu, distribúciu a predaj drog. Až zákon z roku 1887 zakazoval Číňanom import ópia do USA. V roku 1906 sa prijal v USA Zákon o ochrane potravín a liekov. Na každom obale alebo fľaške musel byť uvedený obsah alkoholu, ópia atď. V roku 1912 vyšla Haágska dohoda o obmedzení nemedicínskeho použitia ópia. V roku 1914 v USA aj v Británii vyšiel Zákon o zákaze výroby, predaja a distribúcii drog. Vytvorili sa dve skupiny štátov: 1.skupina: Taliansko, Švédsko, Nemecko- trestné je aj držanie drogy pre vlastnú potrebu, 2. skupina: Španielsko, Švajčiarsko, Francúzsko, Holandsko- sú štáty tolerantné k zneužívaniu drog. Na Slovensku bol v roku 1994 prijatý § 186, resp. 187 Trestného zákona (platného do 31.12.2005), v súčasnosti sú to §§ 171, 172 Trestného zákona, podľa ktorých je trestný čin aj výroba a prechovávanie psychoaktívnej látky pre vlastnú potrebu, resp. obzvlášť závažný zločin pri dokázaní distribúcie (predaja) omamných látok. Pri trestných činoch súvisiacich so závislosťou môže súd nariadiť obvinenému (závislému) ochrannú – protitoxikomanickú alebo protialkoholickú liečbu.

9. Možnosti sledovania závislostí od psychoaktívnych látok v útvare ozbrojených síl

Podľa platných právnych noriem, je neprípustné, aby profesionálny vojak bol závislý od alkoholu, resp. závislý od inej - akejkoľvek - psychoaktívnej látky. V podmienkach vojenského zdravotníctva je riešené posudzovanie zdravotnej, a teda i psychickej, spôsobilosti profesionálneho vojaka na výkon štátnej služby prostredníctvom predpisu – Výnos MO SR z 27.októbra 2005 č. SELP (K-32)5-173. V tomto výnose sú začlenené aj kódy diagnóz, ktoré prináležia všetkým typom závislosti (od F10 až po F19 - označenie v súlade s Medzinárodnou klasifikáciou chorôb 10. revízia). V súvislosti s profesionalizáciou Armády SR došlo k sprísneniu kritérií, v prípade „len“ zneužívania, teda nie závislosti od niektorých látok (heroín, kokaín), je v tomto predpise jednoznačne stanovená nespôsobilosť („D“) profesionálneho vojaka pre výkon štátnej služby.

Predovšetkým dôsledný výber uchádzačov o profesionálnu službu v útvare OS SR zvyšuje pravdepodobnosť, že sledovanie závislostí od psychoaktívnych látok bude len bežnou preventívnou praxou bez zachytenia takýchto „prípadov“. Takýto požadovaný cieľ však komplikuje situácia, že uchádzač zamľčí svoje zneužívanie psychoaktívnej látky, či nadmerný konzum alkoholu, a pokračuje v tomto svojom správaní aj ako profesionálny vojak, alebo psychoaktívne látky začne zneužívať až ako profesionálny vojak. Psychologická služba má k odlíšieniu takýchto rizík v správaní sa uchádzačov testové metodiky, ktorými sa dajú takéto signály zaznamenať. Do spektra činnosti zdravotníckej služby, praktických lekárov útvarov a zariadení OS SR, patrí vykonanie

POZNÁMKY

včasnej diagnostiky závislosti (pozri kapitolu VI). Bolo by však nedostatočné, aby monitorovanie vzniku závislosti v útvaroch a zariadení OS SR vykonávala len zdravotnícka služba. Navyše je monitorovanie tejto situácie u niektorých útvarov a zariadeniach OS SR v liečebne preventívnej starostlivosti limitovaná slobodnou voľbou lekára profesionálnych vojakov. Praktickí lekári, nezачlenení do štruktúry OS SR, tesnejšie nespolupracujú v tejto problematike, na čo poukazuje naša klinická prax. Sú situácie kedy sa k nám dostane závislý pacient s viacmesačným pôsobením v aktívnej službe. Nedôslednosťou potom je to, ak sa profesionálny vojak, závislý od psychoaktívnej látky môže vrátiť do služby k útvaru bez toho, aby bol posúdený jeho psychický stav pred Ústrednou nemocničnou vojenskou lekárskou komisiou ÚVN Ružomberok.

Možnosť, nie zanedbateľná, v sledovaní rizika vzniku závislostí, resp. prejavov správania, ktoré na zneužívanie, či závislosť poukazujú, je v dennom pracovnom - služobnom kontakte. Práve špecifické podmienky uzatvoreného kolektívu, toho ktorého útvaru, či zariadenia OS SR a striktná režimovosť, zakladajú takéto predpoklady. Takéto sledovanie môže prebiehať ako v rovine rovesníckej, tak v rovine veliteľskej podriadenosti. V nedôslednosti v plnení pracovných úloh, či v nedodržiavaní pracovnej doby, obzvlášť ak ku takejto zmene došlo náhle, treba hľadať aj eventualitu zneužívania psychoaktívnych látok. Ďalšou takouto možnosťou je kontakt (veliteľ – podriadený), ktorý nie je zameraný len na hodnotenie výsledkov služobných povinností, ale je aspoň raz za čas vyplnený aj neformálnou komunikáciou s možnosťou priestoru na prezentovanie osobných problémov. Psychologická služba sa tejto úlohy nepochybne zhostuje, považujeme však za dobré zdôrazniť, že zacielenie rozhovoru na odlíšenie rizík z pohľadu závislosti by nemalo v takejto interakcii chybať.

Dostupnou možnosťou detekcie konzumu alkoholu je vykonanie dychovej skúšky. Potvrdenie, či vylúčenie zneužitia drogy, je súčasťou činnosti útvarových ošetrovní, ktoré disponujú základným materiálom pre zistenie tej ktorej omamnej látky z orientačného toxikologického vyšetrenia moču. Dá sa takto vyšetriť moč na prítomnosť opiátov, marihuany, amfetamínov.

Sledovanie rizík v správaní, alebo už samotného výskytu alkoholizmu, či drogovej závislosti, je vtedy efektívne, keď každá zložka v útvaroch a v zariadeniach OS SR a to preventívna, liečebná a represívna budú navzájom konštruktívne spolupracovať tak, aby prvá nebola nahrádzaná druhou, resp. treťou.

Záver

Naším článkom sme chceli poukázať na alkoholizmus a drogovú závislosť vo svetle predovšetkým možných východísk. Boli by sme radi, keby uvedený materiál poslúžil ako edukačný a konštruktívne podporný materiál pre profesionálnych vojakov. Azda širší obsah článku ponúka možnosti pre výber tej ktorej časti, ktorú čitateľ bude považovať za prospešnú pre seba, pre svoje okolie, rodinu, známych.

Literatúra:

1. Kolibáš, E., Novotný, V.: *Alkoholizmus a drogové závislosti*, UK Bratislava, 1996, 120s.
2. Okruhlica, L. a kol. : *Ako sa prakticky orientovať v závislostiach*, CPLDZ, Inštitút drogových závislostí, Bratislava, 1998, 276 s.
3. *Zborník príspevkov z vedeckej konferencie XXII. dni zdravotnej výchovy Ivana Stodolu- Zdravie sa začína v rodine*, Ústav zdravotnej výchovy, Bratislava, 1994, 146 s.
4. Čerňan, M.: *Primárna, sekundárna a terciálna prevencia, Návrh protidrogovej politiky Vlády SR*, 1995
5. Novotný, V. a kol. : *Epidemiológia alkoholizmu, alkoholizmus a drogové závislosti*, 42, 2007, 5 s. 283-296.
6. Páleníček, T.: *Syntetické drogy novo sa vyskytujúce na ilegálnej drogovej scéne*, *Psychiatrická prax*, 2005, roč. 6, s. : 239-243.
7. Kolibáš, E. a kol.: *Psychiatria a problematika závislostí od psychoaktívnych látok*, *Psychiatria*, 6, 1999, č. 2, s. 59-69.
8. Popov, P.: *Závislosť na alkohole*, *Psychiatria pre prax*, 2003, č. 1, s. 31-35.
9. Čerňan, M.: *Problematika včasnej diagnostiky porúch psychiky a správania spôsobených požívaním alkoholu a zneužívaním ostatných psychoaktívnych látok v podmienkach OS SR. Prednesené na Zjazde vojenských psychiatrov a psychológov v roku 2004 v Modre a na stretnutí hlavných odborníkov MO SR v r. 2005 v Trenčianskych Tepliaciach.*

Seminárna beseda:

SLUŽOBNÁ DISCIPLÍNA AKO PREJAV VZŤAHU PROFESIONÁLNEHO VOJAKA K VÝKONU ŠTÁTNEJ SLUŽBY, K JEHO JEDNOTKE A ÚTVARU

Čas: 2 h

Cieľ: Cieľom seminárnej besedy je zjednotenie profesionálnych vojakov v otázkach pochopenia podstaty a významu služobnej disciplíny pre splnenie úloh jednotky (útvary).

Otázky do seminárnej besedy:

1. Podstata a význam služobnej disciplíny pre splnenie úloh a cieľov Ozbromých síl Slovenskej republiky, útvaru a jednotky

- Etický kódex profesionálneho vojaka Ozbromých síl Slovenskej republiky o vojenskej disciplíne,
- zákon č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov Ozbromých síl Slovenskej republiky o služobnej disciplíne,
- význam dôsledného rešpektovania právnych noriem, rozkazov, nariadení a pokynov nadriadených pre splnenie úloh tímu,

2. Disciplinovanosť ako jeden z rozhodujúcich prejavov vzťahu profesionálneho vojaka k štátnej službe, k ozbrojeným silám, útvaru a jednotky

- pohľad veliteľa na stav služobnej disciplíny a formovanie disciplinovanosti profesionálnych vojakov (skúsenosti, názory, odporúčania),
  - kvalita plnenia služobných úloh a rešpektovania právnych noriem ako prejav disciplinovanosti každého profesionálneho vojaka,
  - význam včasného plnenia úloh pre splnenie úloh tímu,
  - ustrojovacia disciplína,
  - hodnotenie a sledovanie služobnej disciplíny profesionálnych vojakov (ciele, ukazovatele, požiadavky, príčiny problémov),
  - štruktúra disciplinárnych opatrení a disciplinárnych odmien, výchovné pôsobenie disciplinárnej praxe,
  - pravidelnosť hodnotenia stavu služobnej disciplíny ako predpoklad jej upevňovania,
  - osobná angažovanosť každého profesionálneho vojaka v upevňovaní služobnej disciplíny profesionálnych vojakov v útvaru (jednotke),
- úloha poddôstojníka pri formovaní služobnej disciplíny profesionálnych vojakov.

3. Prevencia kriminality v útvaru (jednotke)

- trestné veci, kriminalita v útvaru (stav, príčiny),
- prevencia kriminality v útvaru (preventívne programy a činnosť komisie na prevenciu kriminality),
- poslanie právnej výchovy v prevencii kriminality a predchádzaní disciplinárnych previnení.

4. Alkoholizmus a toxikománia – faktory najčastejšie ohrozujúce služobnú disciplínu a stav kriminality v útvaru (jednotke)

- nadmerné požívanie alkoholických nápojov a zneužívanie drog ako najčastejšia príčina disciplinárnych previnení a kriminality,

POZNÁMKY

- prejavy a proces vzniku závislosti od alkoholu a psychoaktívnych látok,
- poslanie kolektívu v prevencii nadmerného požívania alkoholických nápojov a zneužívania drog.

Metodika uskutočňovania seminárnej besedy:

Seminárna beseda na záver témy (tematického bloku) má za úlohu prehľbovať a fixovať vedomosti účastníkov, rozvíjať samostatné poznávanie, prehľbovať ich záujem o preberanú problematiku a spoločensko-vednú prípravu ako celok.

Seminárnej besede má vždy predchádzať samostatná práca – samostatné štúdium. Beseda obvykle začína úvodným slovom vedúceho skupiny, v ktorom tento zopakuje celkovú charakteristiku preberanej tematiky a stanoví (zopakuje) zadané otázky a problémové okruhy ktoré majú byť prerokované (prediskutované) v seminárnej besede.

Pre splnenie cieľa seminárnej besedy je nevyhnutný aktívny vstup veliteľa útvaru (jednotky) so svojimi názormi, požiadavkami a odporúčaniami.

Každý účastník seminárnej besedy by sa mal k aktuálnym otázkam hodnotenia disciplíny a disciplinovanosti vyjadriť tak isto ako k svojmu podielu na procese upevňovania služobnej disciplíny v útvere (jednotke).

O každej otázke je potrebné viesť diskusiu v rozsahu stanovenom vedúcim zamestnania. Osvedčuje sa zadať otázky na konci prednášky a samostatnú prípravu využiť na prípravu diskusie, prípadne v rámci samostatnej prípravy je možné vytvoriť priestor na prípravu krátkych referátov – vystúpení účastníkov.

Kladením doplňujúcich (i pomocných) otázok dosahuje vedúci besedy vyššiu aktivitu účastníkov (poslucháčov) na zamestnaní.

Po prediskutovaní každej otázky môže vedúci, prípadne i vyspelejší účastníci (aj s pomocou vedúceho) uskutočniť zhrnutie a zopakovanie jednotlivých pasáží (záverov ku ktorým spoločná diskusia dospela) s cieľom prehĺbiť a upevniť vedomosti účastníkov. V záujme splnenia výchovných cieľov zamestnania je cieľom dosiahnuť medzi účastníkmi živú výmenu názorov a diskusiu všetkých zúčastnených.

Do diskusie sa aktívne zapája i sám vedúci, ktorý môže spájať neúplné výroky, repliky a poznámky profesionálnych vojakov (zamestnancov) do jedného celku a prípadne doplniť to, čo v seminárnej besede doteraz povedané nebolo. Nesmie sa však snažiť hovoriť stále a tak obmedzovať aktivitu účastníkov.

Otázky by mali byť kladené a riešené v logickom slede a vzájomne spájané. V prípade, že sú poslucháči zaujatí vnútornou logikou diskusie, prejavujú spravidla väčšiu aktivitu a viac sa snažia preukázať svoje znalosti, názory a osobné skúsenosti.

V závere vedúci vyhodnotí úroveň seminárnej besedy a pochopenia preberanej tematiky (tematického bloku), môže pochváliť i najaktívnejších diskutérov, odpovie na prípadné otázky a nejasnosti. Môže tiež odporučiť účastníkom pramene z ktorých môžu čerpať o danej problematike ďalšie informácie.

REALIZÁCIA PROJEKTU „PREVENCIA ZAMERANÁ NA BOJ PROTI ALKOHOLU, DROGÁM A TOXIKOMÁNIÁM V REZORTE MINISTERSTVA OBRANY“

PhDr. Mária GAŠPAROVÁ

štátny radca, štáb personálneho manažmentu Generálneho štábu Ozbrojených síl SR

Štáb personálneho manažmentu Generálneho štábu ozbrojených síl SR (ďalej len „ŠbPeM GŠ OS SR“) realizuje od roku 2006 projekt pod názvom „Prevencia zameraná na boj proti alkoholu, drogám a toxikomániám v rezorte ministerstva obrany“. Projekt bol schválený náčelníkom GŠ OS SR a vedie ho PhDr. Mária Gašparová, štátny radca ŠbPeM GŠ OS SR. Do projektu, ktorý je realizovaný formou sociálno-psychologického výcviku, sú zaradení profesionálni vojaci, ako aj zamestnanci ozbrojených síl SR vybraní veliteľmi útvarov, ktorí prejavili záujem pracovať v oblasti prevencie drog a drogových závislostí (ďalej len „drog a DZ“) na všetkých pracoviskách ozbrojených síl SR.

Vojenské prostredie je náročné nielen na fyzickú, ale aj na psychickú záťaž. Profesionálni vojaci v mnohých prípadoch plnia služobné povinnosti v útvaroch ozbrojených síl SR, ako aj v zahraničných misiách OSN a NATO konaných pod záštitou koalíčných síl často pod vplyvom stresu. V dôsledku zvýšenej fyzickej, ale aj psychickej záťaže súvisiacej s plnením náročných služobných povinností môže prísť u nich pri dlhodobjšom pôsobení stresu, a v mnohých prípadoch tiež pri odlúčení od rodín, k snahe „zabudnúť“ na náročnosť situácií, ktoré niekedy riešia požívaním alkoholických nápojov. Pri dlhšie trvajúcich stresoch môže prísť pri neriešení pracovných, no tiež súkromných problémov profesionálnych vojakov či zamestnancov pri častom požívaní alkoholických nápojov k vytváraniu predpokladov pre vznik závislostí od alkoholu, ako aj k vzniku iných závislostí.

V snahe predchádzať vzniku drogových závislostí účinnou prevenciou zameranou na boj proti alkoholu a drogám, vypracovala PhDr. Mária Gašparová projekt, ktorého hlavným cieľom je zabezpečiť výcvik preventistov (multiplikátorov), ktorí v podmienkach rezortu ministerstva obrany pomáhajú veliteľom útvarov pri zabezpečovaní osvetu v danej oblasti.

Projekt realizuje PhDr. Mária Gašparová v spolupráci s klinickou psychologičkou PhDr. Máriou Odehnalovou z Nemocnice ministerstva obrany, a. s. Bratislava, docentkou MUDr. Martou Škoricovou, CSc., erudovanou odborníčkou v oblasti psychiatrie – liečby drogových závislostí, ako aj s príslušníkmi Vojenskej polície. Najčastejšie prizývaným lektorom je pplk. v. v. Dr. František Hál, ktorý pred odchodom do výsluhového dôchodku pôsobil vo funkcii náčelníka oddelenia na Riaditeľstve Vojenskej polície Trenčín a s pánom Jozefom Bohunickým z Ateliéru, s. r. o. Bratislava.

Projekt je realizovaný formou prednášok, ako aj sociálno-psychologického výcviku, počas ktorého zameriavame pozornosť predovšetkým na osobnosť jedinca a jeho komunikáciu – verbálnu i neverbálnu, pričom ho informujeme o chybách a problémoch, ktoré môžu vznikáť vo verbálnej komunikácii, tzv. komunikačné zlozvyky. Účastníkov výcviku učíme tiež vzájomne sa spoznávať, poznávať iných a súčasne nacvičujeme ich komunikačné zručnosti. Sú oboznámení s technikou spätnej väzby vo vzťahu k svojej osobe, t. j. k sebe samým, ako aj s princípmi a nácvikom asertívnych zručností. Veľký dôraz je kladený na kazuistiky z praxe klinického psychológa, ktoré sú zamerané na demonštrovanie problémov pri poruchách osobnosti, pri poruchách komunikácie, ale aj pri problémoch s drogovými závislosťami. Účastníci výcviku sú oboznámení s prístupmi a modelmi v prevencii drogových závislostí a s možnosťami využitia interaktívneho sociálneho učenia pri výcviku zameranom na predchádzanie vzniku drogových závislostí. Na záver sú preventisti (multiplikátori) oboznámení s úlohami, ktoré budú plniť v prevencii drogových závislostí v podmienkach ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Sociálno-psychologický výcvik je uskutočňovaný dvakrát ročne – v apríli a októbri formou trojdňových sústredují. Po troch trojdňových sústredujeniach vypracujú účastníci výcviku zápočtovú prácu z tematických okruhov určených lektormi a výcvik ukončia záverečnými

POZNÁMKY

pohovormi pred skúšobnou komisiou určenou náčelníkom ŠbPeM GŠ OS SR.

V októbri 2007 ukončilo sociálno-psychologický výcvik 15 preventistov (multipli-kátorov) pôsobiacich na veliteľstvách pozemných, vzdušných síl a síl výcviku a podpory ozbrojených síl SR, v útvaroch v ich podriadenosti a tiež vo vybraných útvaroch a zaria-deniach rezortu ministerstva obrany.

V apríli 2008 zahájilo pod vedením štátneho radcu Štábu personálneho manažmentu výcvik 16 preventistov, ktorí budú zabezpečovať primárnu prevenciu v rámci spoločensko-vedných seminárov prednáškovou formou, ako aj rôznymi formami osvety. Hlavným cieľom prevencie je predchádzať vzniku drogových závislostí v rezorte ministerstva obrany.

21. novembra 2008 sa uskutoční IV. ročník celoslovenskej interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou pod názvom „Prevencia, liečba a resocializácia v oblasti drogových závislostí a sociálno-patologických javov“, ktorá sa bude konať pod záštitou ministra obrany Slovenskej republiky a riaditeľky Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny Trenčín. Konferencia sa uskutoční v Kultúrnom a metodickom centre ozbrojených síl SR v Trenčíne v spolupráci s Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny v Trenčíne, Krajskou pedagogic-ko-psychologickou poradňou Trenčín, Fakultnou nemocnicou v Trenčíne a Resocializačným zariadením v Koši. V úvode konferencie prednesú hlavné referáty zástupcovia rezortov a riaditeľka Generálneho sekretariátu Výboru ministrov pre drogové závislosti a kontrolu drog Úradu vlády SR a zástupcu Filozofickej fakulty UK Praha. V poobedňajších hodinách budú prednesené referáty v oblasti prevencie, liečby drogových závislostí a resocializácie. Konfe-rencia sa uskutoční s finančnou podporou Protidrogového fondu.

SYNDRÓM ZÁVISLOSTI OD ALKOHOLU – NALIEHAVÝ ZDRAVOTNÍCKY A CELOSPOLOČENSKÝ PROBLÉM

doc. MUDr. Marta Škoricová, CSc.

V našej spoločnosti je alkohol najznámejšia a najrozšírenejšia návyková látka, ktorá je stará ako ľudstvo samo.

Alkoholické nápoje sú u nás legálnou drogou. Napriek ich chemickému spracovaniu ide v podstate o prírodnú látku. Pitie alkoholických nápojov je v spoločnosti tolerované.

Na Slovensku je alkohol súčasťou mnohých spoločenských rituálov (svadba, krst, pohreb a iné). Alkohol má tlmivé účinky na telesné pochody. Pri akútnej opitosti vzniká zvýšené podráždenie, potenie, pričom reč je ťažko zrozumiteľná. Opitý človek má na začiatku veselú náladu, ktorá prechádza do agresívneho správania. Agresivita je zameraná voči ľuďom a veciam, v depresívnom stave môže agresivitu zamerať aj voči sebe (samovražedné konanie). Má uvoľnené zábrany, nekontrolovateľné správanie, paralýzu chôdze a pohybu vôbec. Pri požití väčšieho množstva alkoholu si môže privodiť akútnu otravu alkoholom s bezvedomím a s ohrozením života.

Používanie alkoholických nápojov sa v súčasnosti nebezpečne rozširuje do nižších vekových skupín. Nie je náhoda, že 8 – 10 ročné deti poznajú a konzumujú alkoholické nápoje. Rozšírené pitie (abúzus) je viac-menej pravidelné u 12 – 13 ročných žiakov. Predpokladáme, že pri pravidelnom pití alkoholu u detí a mladistvých môžeme u 15 – 16 ročných konštatovať závislosť od alkoholu. Z praxe môžem uviesť, že v jednom prípade sme u 17 ročného učňa namerali až 4,29 ‰ alkoholu v dychu. Horšie tolerujú alkohol mladí ľudia, ktorí experimentujú alebo uzatvárajú stávky, aké množstvo alkoholu znesú. Tieto experimenty končia nezriedka aj smrťou.

Závislosť je choroba ako každá iná. Je liečiteľná, ale aj vyliečiteľná, avšak liečenie je špecifické. Vyliečenie závisí od toho, či liečba začala včas a choroba bola včas diagnostikovaná. K liečbe je nevyhnutný dobrovoľný súhlas pacienta. Príznaky choroby sú psychické a somatické (telesné). Priebeh liečby závisí od dĺžky pôsobenia škodlivej látky (alkoholu) na organizmus a od aktuálneho zdravotného stavu pacienta. Čím je organizmus mladší (deti, mladí ľudia), tým je zákernejšia aj priebehová charakteristika choroby.

Príčiny vzniku závislosti sú psychologické, sociálne, biologické. Komplikácie sú mnohopočetné, najmä psychického charakteru, ako aj somatické (telesné). Znižuje sa imunita organizmu a pribúdajúce poškodenie orgánov (pečeň, mozog, obličky) môže predčasne ukončiť ľudský život.

Závislosť je psychická (psychologická) aj fyzická (telesná). Obe sa vyskytujú súčasne a sú jednými z hlavných kritérií diagnostiky závislosti. Fyzická závislosť je, keď sa škodlivá látka (alkohol) stane súčasťou metabolizmu organizmu. Ak sa alkohol v organizme nenachádza, vzniká alarmová reakcia, ktorú nazývame abstinenčným syndrómom.

Psychická (psychologická) závislosť je, keď človek so závislosťou nedokáže ovládať silnú túžbu po alkohole, potrebuje ho za každú cenu, venuje všetku silu a energiu, aby ho získal.

V odbornej literatúre rozlišujeme kritériá závislosti, ktoré platia všeobecne, pre všetky druhy závislostí. Zároveň sú aj diagnostickými kritériami:

1. silná túžba získať škodlivú látku – alkohol,
2. problematické správanie, nedostatok ovládania sa,
3. abstinenčný syndróm – pri znížení alebo vysadení alkoholu,
4. neustále zvyšovanie množstva alkoholu,
5. strata predchádzajúcich záujmov, poruchy emócií, drogový spôsob života, strata pracovných návykov a iné,
6. pokračovanie v užívaní alkoholu napriek chorobným dôsledkom užívania na organizmus, o ktorých závislý vie, a napriek tomu pije.

Z biologických príčin vzniku závislosti sú známe poruchy genetické, metabolické a hormonálne.

Psychologické príčiny spočívajú v poruchách osobnosti, v prítomnosti rôznych neurotických a psychotických porúch v depresiách rôznej hĺbky a strachu. Závažné sú poruchy sebavedomia, sebaovládania, poruchy medziludskej komunikácie a prejavy agresivity.

Sociálne príčiny vychádzajú zo sociálneho prostredia, v ktorom závislý žije. Najviac sa prejavuje nedostatok prostriedkov na živobytie, nedostatok pracovných príležitostí a postupná strata pracovných návykov, týranie blízkych osôb, žiarlivosť na partnera, rozpad rodiny, kriminalita a iné.

Pri chronickom syndróme závislosti od alkoholu sa najčastejšie vyskytujú nasledovné charakteristiky v psychopatológii:

- strata kontroly nad pitím,
- racionalizácia pitia,

POZNÁMKY

- odolávanie spoločenskému tlaku nepiť,
- zmena správania, riešenie situácií agresivitou,
- výčitky svedomia a depresie medzi obdobím pitia a abstinencie,
- zmena štýlu pitia (tajné pitie, ukrývanie alkoholu v byte, v práci),
- zanedbávanie priateľských vzťahov, vyhľadávanie pijanských partii,
- absencie v práci, skoré odchody z práce, striedanie zamestnaní, putovanie za prácou ďaleko od bydliska, kde ho nepoznajú,
- egoizmus, egocentrizmus,
- strata predchádzajúcich záujmov, pracovných zručností,
- nesprávna interpretácia skutočností a ovplyvňovanie druhých v medziľudských vzťahoch doma, aj v spoločnosti (klamstvá, plané sľuby),
- zmeny v rodinných vzťahoch (rozvod, týranie, žiarlivosť),
- zatrpknutie na svet, sebalútosť, podozrievavosť,
- zanedbávanie zovňajšku, správnej výživy a celkovej hygieny,
- opakované hospitalizácie na psychiatrických alebo interných oddeleniach pre alkoholické psychózy alebo zlyhávanie pečene či srdcovocievneho systému,
- pokles potencie, zníženie sexuálnej aktivity, rizikové známosti, nebezpečenstvo prenosu pohlavných chorôb a AIDS,
- chorobná žiarlivosť na životného partnera bez objektívnych dôvodov na úrovni skĺbeného žiarlivého bludu (paranoidná psychóza),
- ranné dúšky, pitie alkoholu ráno, nalačno, pri prvých príznakoch abstinénčného syndrómu.

Klinické prejavy choroby sa v časových dimenziách menia. Vznikajú v konkrétnych a časovo odlišných sociálnych súvislostiach. Pre liečbu, ako aj pre prevenciu má prvoradý význam správna diagnostika a klasifikácia príznakov choroby. Dlhší čas sa tvrdilo, že alkohol má výrazný anxiolytický efekt (strach potláčajúci účinok), ktorý bol považovaný za hlavný psychologický účinok. Neskôr sa však ukázalo, že hoci anxiolytický účinok sa u ľudí v niektorých životných situáciách uplatnil, ďalšie účinky na emócie a motiváciu sú oveľa rozmanitejšie a očakávaný anxiolytický efekt alkoholu sa nemusí vôbec prejavovať.

Dávky alkoholu, pri ktorých koncentrácia v krvi neprekročí 0,6 – 0,8 ‰ alkoholu vyvolávajú u konzumenta vcelku príjemnú eufóriu, zvýšené sebavedomie, zvýšenú sexuálnu aktivitu a vymiznutie strachu a depresie. Dávky, po ktorých je koncentrácia alkoholu v krvi človeka viac ako 0,8 ‰, spôsobujú útlm, stratu koncentrácie, nestabilitu pohybu a poruchu reči.

Zvyšujúce dávky alkoholu stupňujú agresivitu, spôsobujú vážne psychické a telesné problémy, bezvedomie až smrť. Pri dlhodobom (chronickom) užívaní alkoholu sa zvyšuje tolerancia, mení sa reaktivita. Vznikajú abstinénčné príznaky, nastáva psychická aj telesná devastácia organizmu s vážnym poškodením zdravia.

Účinky alkoholu na ľudský organizmus závisia okrem biologických, psychologických a sociálnych faktorov aj od druhu koncentrácie požitého alkoholu (pivo, víno, destiláty) v krvi. Rozhodujúce je aj množstvo vypitého alkoholu a vek postihnutého. Čím je jedinec mladší, tým je devastácia organizmu vážnejšia. Alkohol sa po požití rýchlo vstrebáva v tráviacom trakte (20 % sa vstrebáva v žalúdku, zvyšok v tenkom čreve). Rýchlosť vstrebávania závisí predovšetkým od obsahu žalúdka, priechodnosti pylorusa (vrátnika, ktorý zabezpečuje prechod potravy zo žalúdka do dvanástorníka), ako aj od koncentrácie alkoholu. Pri plnom žalúdku sa alkohol vstrebáva pomalšie. Pitím nalačno sa alkohol vstrebáva rýchlejšie, pretože sa hneď dostáva do tenkého čreva, odkiaľ sa distribuuje do celého tela.

Štatistiky o spotrebe alkoholických nápojov na Slovensku nás oprávňujú k obavám. Ročná spotreba alkoholu u nás za posledné dva roky je 12 l čistého alkoholu na osobu vrátane detí. Kriminalita spáchaná pod vplyvom alkoholu je vysoká, ide prevažne o brutálnu agresivitu voči osobám, ako aj ekonomickú kriminalitu. Ročne je na Slovensku spáchaných viac ako 800 trestných činov pod vplyvom alkoholu. Trestné činy sa vyznačujú vysokým stupňom agresivity a brutality, stúpajú percentá rodinného násillia, a tiež dopravná nehodovosť. V rodinách, v ktorých žijú osoby závislé od alkoholu, sú narušené rodinné vzťahy, zvýšený počet rozvodov, zanedbávanie výchovy detí, čo predurčuje zvýšený výskyt emocionálnych a neurotických porúch, najmä u detí a mladistvých, ktorí v týchto rodinách žijú. Taktiež sa zvyšujú náklady na sociálnu, zdravotnú a psychologickú pomoc a starostlivosť o postihnuté rodiny.

Na Slovensku je približne 300 tisíc až 400 tisíc evidovaných závislých od alkoholu. Zvyšujú sa počty žien závislých od alkoholu, ako aj počet detí a mladistvých, u ktorých dochádza k pravidelnému požívaniu alkoholu. Až 70 % detí vo veku 10 – 11 rokov priznáva skúsenosť s pitím alkoholu v rodine, škole, na ulici. Niektorí z adolescentov vo veku 15 – 17 rokov sú už v štádiu závislosti a potrebujú odbornú pomoc. Priemerný vek, ktorého sa dožívajú chronickí závislí, je 54 – 58 rokov. Samovraždy sa u závislých vyskytujú 15 – 25 krát častejšie ako v ostatnej populácii.

Viac ako 1,5 milióna Slovákov trpí rozličnými problémami súvisiacimi s alkoholom. Všetci nie sú liečení v zdravotníckych zariadeniach, tvrdia, že odbornú pomoc nepotrebujú. Ide o tzv. problémové pitie pravdepodobne už s vyvinutou závislosťou. Na závislosť od alkoholu a pridružené komplikácie ročne zomiera približne 10 % dospelých aj mladistvých, čo je asi 5 – 6 tisíc ľudí. Deti a mladiství pri experimen-

tovaní zomierajú najčastejšie na akútnu otravu alkoholom pri uzatváraní stávk, koľko alkoholu znesú.

Ochoreniami v súvislosti s chronickou závislosťou od alkoholu trpí viac ako 11 % ľudí. U postihnutých ide o choroby pečene, rakovinu rôznych orgánov, žalúdočné a črevné ochorenia, poruchy obličiek, ochorenia srdcovicového systému, psychózy, paranoidnú psychózu, delírium, alkoholickú demenciu a organické poškodenia mozgu rôzneho rozsahu.

Keďže presné štatistické čísla výskytu syndrómu závislosti od alkoholu je veľmi ťažké získať, odhadujeme, že na Slovensku je registrovaných na túto chorobu asi 300 tisíc až 400 tisíc pacientov, ktorí sa liečia ambulantne alebo v ústavoch. Avšak viac je tých pacientov, ktorí sa neliečia nikde.

Hodnoty obsahu alkoholu v jednotlivých nápojoch sú takéto:

- 0,5l10° piva obsahuje 15 gramov čistého alkoholu,
- 0,5l12° piva, 0,2 dl vína a 0,5 dl destilátu obsahuje viac ako 20 gramov alkoholu.

Koncentrácia alkoholu v mozgu sa zakrátko po požití vyrovnáva koncentrácii alkoholu v krvi. Väčšia časť vstrebaného alkoholu sa metabolizuje v pečeni. Rýchlosť odbúravania alkoholu v pečeni je pomerne konštantná (asi 7 – 10gramov za hodinu), čo spôsobuje pokles koncentrácie alkoholu v krvi asi 0,15 ‰ za hodinu. Väčšina alkoholu sa z tela vylúči vo forme kyslíčnika uhličitého a vody, malá časť (2-10 %) sa vylúči dychom, močom, potením. Koncentrácia alkoholu v krvi závisí od množstva vypitého alkoholu, od telesnej hmotnosti, od pohlavia, rýchlosti vstrebávania alkoholu a eliminácie (oxidácie) alkoholu.

Závislosť je stav poruchy zdravia (choroba) rôznej intenzity a časového priebehu od akejkoľvek psychoaktívnej látky s výrazným návykovým potenciálom. Môže sa vyvinúť pomerne rýchlo aj na podklade vrodenej vlohy (predispozície organizmu) alebo sa vyvíja postupne, po dlhšej dobe zvýšeného užívania alkoholu. Osoby závislé od alkoholu strácajú kontrolu nad pitím, ako aj množstvom požitého alkoholu.

Alkohol sa umiestnil na prvom mieste v rebríčku komplikácií, spôsobuje človeku ťažké psychické a telesné poškodenia.

Závislosť od alkoholu je činiteľ, ktorý je schopný obnažiť slabé miesta v štruktúre osobnosti. Aj vo fáze zhoršovania choroby môže nastať zmena k lepšiemu, ak sa závislý rozhodne k okamžitej abstinencii a začne sa liečiť. Abstinencný stav úplne pomínie pri prísnej abstinencii od alkoholu. Postupne sa upravujú telesné príznaky, najdlhšie pretrvávajú príznaky psychické. V súlade s diagnostickými kritériami po roku abstinencie môžeme človeka považovať za vyliečeného. Nebezpečné sú recidívy ochorenia, ktoré v nechránenom prostredí provokujú k porušeniu abstinencie. Abstinenciu od alkoholu si závislý zvolí dobrovoľne, bez nátlaku, abstinenciou sa vyhýba recidíve. Opakujúce sa recidívy spôsobujú chronický stav závislosti, čím sa zhoršuje aj zdravotný stav pacienta, ako aj vyhliadky na vyliečenie alebo aspoň úpravu stavu.

Veľkým nebezpečenstvom je syndróm závislosti od alkoholu u tehotných žien. Alkoholová expozícia na plod môže spôsobiť vznik abnormalít a poruchy vývoja plodu a novorodenca. V diagnostike sa toto poškodenie označuje ako fetálny (plodový) alkoholový syndróm (FAS). Štatisticky sa FAS prejaví pri 1 – 3 pôrodoch na 1000 narodených detí. V podstate ide o zaostávanie rastu plodu aj novorodenca (nízka pôrodná váha, dĺžka). Známe sú poruchy srdcovicového systému, centrálného nervového systému, zvýšená nervová dráždivosť, epilepsia a iné.

Dodnes nie sú známe všetky príčiny, ako aj mechanizmy vzniku závislosti. Známe sú: genetický podiel, dedičná vloha, vplyv prostredia a veľa náhodných faktorov. Väčšou mierou sa podieľajú náhodné činitele.

Zo psychologického hľadiska je to najčastejšie zvedavosť, nuda a nedostatok motivácie. Ak sa k tejto skutočnosti pridruží dedičná vloha, k vytvoreniu závislosti prichádza rýchlejšie. Ak takúto vlohu človek nemá, môže sa pri pravidelnom užívaní alkoholu k závislosti postupne dopracovať. Rizikovými faktormi sú adolescentný vek (puberta), sociálne faktory, ako chudoba, nezamestnanosť, problémové rodiny, finančná závislosť detí od rodičov, iné psychické problémy a choroby u rizikových jedincov.

Literatúra:

1. ŠKORICOVÁ, M.: *Závislosť od psychoaktívnych látok u detí a mladistvých. IV. konferencia Slovenskej pediatrickej spoločnosti. Bardejov, 21.-22 september 2001. Zborník prác.*
2. ŠKORICOVÁ, M.: *Medicínsky prístup k liečbe závislosti od psychoaktívnych látok u detí a dorastu. Vedecká pracovná konferencia spolku lekárov v Komárne, 5. júna 2001, Zborník prác.*
3. ŠKORICOVÁ, M.: *Opitý školák sa už neprebral. Nový Čas, 9. marca 2002, Bratislava*
4. ŠKORICOVÁ, M.: *Ženy na dne pohárika. Národná Obroda, 10. apríla 2002, Bratislava*
5. ŠKORICOVÁ, M.: *Príspevok k drogovým závislostiam z praxe. Odborná spoločnosť pre závislosti od psychoaktívnych látok, Celoslovenský seminár, Inštitút drogových závislostí, Bratislava, Hraničná 2, Bratislava, 1. júla 2005, Zborník prác.*
6. SKÁLA, J. a kol.: *Závislosť na alkohole a jiných drogách. Pravda, Avicenum, 1987*
7. SKÁLA, J. a kol.: *Ochrana společnosti před alkoholismem a jinými toxikomániemi. Pravda, Avicenum, 1982*
8. PORTONOV, A. A. – FEDOTOV, D. D.: *Psychiatria, Osveta, 1971*
9. KRATOCHVÍL, S.: *Terapeutická komunita, Académia, Praha, 1979*
10. HUTOVÁ, M.: *Drogy a gravidita. Lékařské listy, 6, 1998, s. 1 – 7*
11. DRTIL, J.: *Drogová scéna a její vývoj. Alkohol, drogové závislosti. Protialkoholický Obzor, 37, 1990, s. 130 – 133.*
12. VYMĚTAL, J.: *Úvod do psychiatrie, Psychoanal. nakladatelství, Kocourek, Praha, 1992.*

SYSTÉM VZDELÁVANIA A VÝCVIKU V REZORTE MINISTERSTVA OBRANY

pplk. Ing. Miroslav Žák, štáb personálneho manažmentu Generálneho štábu Ozbrojených síl SR
šbrntm. Marek Soldán, Veliteľstvo výcviku, síl výcviku a podpory Ozbrojených síl SR

Sumár

Materiál sa zaoberá súčasným systémom vzdelávania, prípravy a výcviku v rezorte ministerstva obrany.

Úvod

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na roky 2006 – 2010, Dlhodobý plán rozvoja rezortu obrany Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2015 determinuje hlavné úlohy pre rezort ministerstva obrany v oblasti rozvoja vedy, vzdelávania a výcviku profesionálnych vojakov a zamestnancov.

Systém vzdelávania a výcviku v našom rezorte reflektuje na potreby ozbrojených síl Slovenskej republiky a záujmy štátu, ako aj na procesy v rámci Severoatlantickej aliancie, v ktorých je problematika vzdelávania a výcviku personálu významnou agendou.

Súčasný systém poskytuje plne integrovanú postupnosť vzdelávania a výcviku profesionálnych vojakov v jednotlivých kategóriách od najnižšej vojenskej hodnosti až po najvyššiu s cieľom rozvinúť ich potenciál na plnenie úloh vyplývajúcich z veliteľských a štábných funkcií.

Vysokoškolské vzdelávanie

V súvislosti s personálnou stratégiou a politikou Ministerstva obrany Slovenskej republiky a požiadaviek Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky vznikla potreba prepojenia profesionálneho profilu absolventa vysokoškolského vzdelávania a výcviku (kadeta) po dobu štúdia, s požiadavkami ozbrojených síl SR na spôsobilosti dôstojníkov v základných funkciách pre plnenie úloh vyplývajúcich zo všeobecne záväzných právnych predpisov, ako aj z medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky.

Na zabezpečenie úloh súvisiacich s komplexným vzdelávaním profesionálnych vojakov bol v roku 2007 ministrom obrany SR schválený základný koncepčný dokument „Koncepcia na dokončenie transformácie vojenského školstva a integráciu Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika a Národnej akadémie obrany maršala Andreja Hadika“.

Zákonom č. 512/2008 o zrušení Národnej akadémie obrany maršala Andreja Hadika a o zmene a doplnení niektorých zákonov vznikla **1. septembra 2008** Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši ako jediná vojenská vysoká škola na území SR.

Dôstojníci sú regrutovaní z občanov Slovenskej republiky prostredníctvom Centra personálneho marketingu, Personálneho úradu z:

- absolventov stredných škôl, ktorí získajú vysokoškolské vzdelanie na Akadémii ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika a po úspešnom absolvovaní budú vymenovaní do hodnosti poručík;
- absolventov civilných vysokých škôl a univerzít, s dosiahnutým najmenej 1. stupňom vysokoškolského vzdelania (pre ekonomické, právne, zdravotnícke a iné odbornosti vyžadujúce vedeckú, humanitnú alebo inú podobnú profesijnú kvalifikáciu 2. stupeň vysokoškolského vzdelania).

Vysokoškolské vzdelávanie kadetov a dôstojníkov na Akadémii ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika sa bude uskutočňovať v dvoch stupňoch vysokoškolského vzdelávania s ambíciou otvorenia tretieho stupňa. Pre vysokoškolské vzdelávanie kadetov a dôstojníkov sa budú využívať *jednoodborové, medziodborové, prípadne spoločné študijné programy* s inými vysokými školami.

V súčasnosti sú vedeckou radou Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika predložené na akreditáciu študijné programy:

- 1. Zbraňové systémy, výzbroj a munícia** - študijný bakalársky program vychádza z akreditovaného študijného odboru 8.4.3 Výzbroj a technika ozbrojených síl;
- 2. Manažment elektronických systémov** - študijný bakalársky program vychádza z akreditovaného študijného odboru 8.4.1 Manažment vojenských systémov a 5.2.13 Elektronika;
- 3. Manažment dopravných systémov** - študijný bakalársky program vychádza z akreditovaného študijného odboru 8.4.1 Manažment vojenských systémov a 5. 2. 3 Dopravné stroje a zariadenia;
- 4. Manažment vojenskej organizácie** - študijný bakalársky a magisterský program vychádza z akreditovaného študijného odboru 3.3.15 Manažment a 8.4.1 Manažment vojenských systémov;
- 5. Komunikačné a počítačové systémy, siete, služby** - študijný bakalársky a inžiniersky program vychádza z akreditovaného študijného odboru 9.2.4. Počítačové inžinierstvo.

Absolvent bakalárskeho vysokoškolského štúdia bude pripravovaný ako odborník na najnižších stupňoch riadenia a velenia, s požadovanými spôsobilosťami. Špecializáciu vojenskej odbornosti získa v rámci prípravy vo *Vstupnom odbornom dôstojníckom kurze*, po ukončení vysokoškolského štúdia. Štúdium v uvedených 3 – ročných študijných bakalárskych programoch sa predpokladá otvoriť v akademickom roku 2010/2011.

Vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa je potrebné spĺňať pre ustanovenie do funkcie s plánovanou hodnosťou major a vyššie. Pre povýšenie do vyššej vojenskej hodnosti musí profesionálny vojak v súlade so zákonom 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov absolvovať kurzy pre získanie osobitných kvalifikačných predpokladov na výkon funkcie a na hodnosť

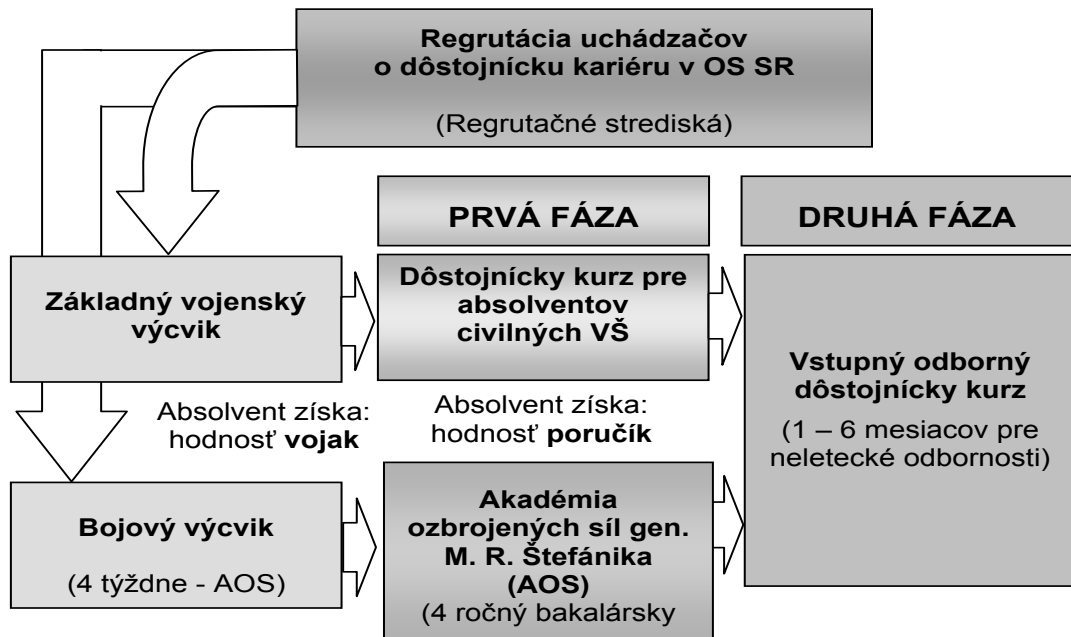
Tretí stupeň vysokoškolského vzdelávania vzhľadom na to, že v hodnostnom zbore dôstojníkov zatiaľ nie sú pracovné miesta s plánovaným vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa, je vnímaný ako ambícia vojenskej vysokej školy z pohľadu výskumu najmä v oblasti vojenstva.

Absolventi verejných, súkromných a štátnych vysokých škôl sú primárne predurčení ako jediný zdroj na doplňovanie špecializácií vojenských odborností v študijných programoch, v ktorých by vojenská vysoká škola nebola schopná akreditácie alebo akreditácia by bola neefektívna pre málopočetné špecializácie vojenských odborností, alebo ako sekundárny zdroj na vykrytie aktuálnej personálnej potreby v danom kalendárnom roku v tých špecializáciách vojenských odborností, na ktoré primárne pripravuje vojenská vysoká škola.

Absolventi **verejných, súkromných a štátnych vysokých škôl** v priebehu komplexnej prípravy absolvujú:

- 1. v prípravnej štátnej službe** (kadet):
  - Základný vojenský výcvik v trvaní 4 týždňov;
  - Dôstojnícky kurz pre absolventov „civilných“ vysokých škôl v trvaní 12 týždňov;
- 2. v dočasnej štátnej službe** (profesionálny vojak je ustanovený na funkciu s plánovanou hodnosťou poručík):
  - Vstupný odborný dôstojnícky kurz (v trvaní 1 – 6 mesiacov pre neletecké odbornosti).

POZNÁMKY

Kariérne a odborné vzdelávanie dôstojníkov

Kariérne a odborné vzdelávanie dôstojníkov je systematickým procesom s cieľom získania a rozvoja nových poznatkov a prístupov v riešení vzniknutých úloh. Kariérne a odborné vzdelávanie dôstojníkov je realizované na základe zákona 346/2005 Z.z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

V súlade s uvedenou legislatívou sú vyšpecifikované vzdelanie a osobitné predpoklady na výkon funkcie a na hodnosť:

- osobitný kvalifikačný predpoklad na funkciu;
- odborný predpoklady na hodnosť;
- stupeň znalosti cudzieho jazyka na funkciu.

Osobitné kvalifikačné predpoklady na funkciu získava profesionálny vojak bezprostredne po vymenovaní alebo prijatí do dočasnej štátnej služby:

- v odbornom výcviku jednotlivca;
- vo vstupnom odbornom dôstojníckom kurze (dôstojník s hodnosťou poručík).

Počas trvania dočasnej štátnej služby:

- v kariérových kurzoch na hodnosť;
- v odborných kurzoch na funkciu.

Kariérové kurzy na hodnosť

Základný veliteľsko-štábny kurz (ZVŠK). Pripraví dôstojníkov vo vojenskej hodnosti nadporučík na veliteľské a štábne funkcie na taktickú úroveň velenia a riadenia pre jednotlivé zložky ozbrojených síl SR s plánovanou hodnosťou kapitána a majora. Doba trvania kurzu je sú 3 mesiace.

Vyšší veliteľsko-štábny kurz (VVŠK). Pripraví dôstojníkov v hodnosti major na výkon veliteľských a štábnych funkcií na úrovni práporu a letky a na operačnej úrovni. Absolvent získava aj spôsobilosť pracovať v národnom a medzinárodnom prostredí, nezávisle na vojenskej odbornosti. Absolvovanie kurzu je osobitným kvalifikačným predpokladom na výkon funkcií vo vojenských hodnostiach podplukovník a plukovník. Doba trvania kurzu je 24 týždňov.

Kurz národnej bezpečnosti (KNB) predstavuje najvyšší stupeň odborného a kariérneho vzdelávania v OS SR. Pripraví vybraných plukovníkov na výkon vybraných funkcií, súčas-

ne je osobitným kvalifikačným predpokladom na povýšenie dôstojníkov do generálskych hodností. Je určený pre riadiacich pracovníkov rezortu obrany SR, v modifikovanej podobe pre odborníkov pôsobiacich v oblasti tvorby a realizácie bezpečnostnej politiky a v oblasti štátnej správy. Kurz bude otvorený aj pre profesionálnych vojakov a civilných odborníkov Severoatlantickej aliancie a zmluvných partnerov Slovenskej republiky. Doba trvania KNB pre profesionálnych vojakov je 10 mesiacov. Jeho súčasťou je aj akreditovaný modul „Kurz národnej bezpečnosti pre zamestnancov štátnej a verejnej správy“, ktorý bude trvať spravidla 10 týždňov.

Medzinárodný kurz štábných dôstojníkov (International staff officer's course – ISOC) predstavuje špeciálnu formu ďalšieho vzdelávania so zameraním pre prípravu vybraných dôstojníkov do medzinárodných štábov a veliteľstiev jednotiek pôsobiacich v medzinárodnom a multikulturálnom prostredí. Dôstojník OS SR, ktorý absolvuje Medzinárodný kurz štábných dôstojníkov, spĺňa kvalifikačné požiadavky porovnateľné s absolvovaním Základného veliteľsko - štábného kurzu. Doba trvania ISOC je spravidla 11 týždňov.

Odborné kurzy na funkciu. Profesionálny vojak v priebehu kariéry absolvuje okrem kariérových kurzov na hodnosť aj odborné kurzy na funkciu.

- Odborné kurzy pri prechode z vojenskej odbornosti do inej príbuznej vojenskej odbornosti (rekvalifikácia);
- Špecializované odborné kurzy;
- Krátkodobé kurzy spoločensko-vedného zamerania.

Kariérne a odborné kurzy realizované v zahraničí

Príslušníci ozbrojených síl SR majú možnosť taktiež absolvovať okrem jazykových aj kariérne a odborné kurzy. Jedná sa prevažne o kurzy organizované v členských krajinách NATO, ale aj v iných partnerských krajinách, ako je Čínska ľudová republika, Švédsko alebo Ukrajina. Najväčší počet študentov je vysielaných do Spojených štátov amerických v rámci programu IMET.

Vysielanie do jednotlivých kurzov sa uskutočňuje na základe ponuky zahraničného partnera. Pri výbere kandidátov sú plne rešpektované kritéria a požiadavky zahraničného partnera na študenta, predovšetkým na jazykové predpoklady.

V niektorých prípadoch môže odbornému kurzu predchádzať aj krátka jazyková príprava, ktorá však nenahrádza jazykové kurzy (STANAG). Cieľom tejto jazykovej prípravy je zvládnutie odbornej terminológie používanej v danom kurze.

Stupne znalosti cudzieho jazyka na funkcie

V ozbrojených silách SR sa za cudzí jazyk potrebný na výkon funkcie považuje spravidla anglický jazyk. Stupeň znalosti cudzieho jazyka je určený v tabuľkách počtov a prislúcha príslušnej funkcii v závislosti od:

- plánovanej hodnosti;
- jej zaradenia v príslušnom organizačnom stupni riadenia a velenia;
- vojenskej odbornosti.

Základným cieľom jazykového vzdelávania príslušníkov pozemných síl OS SR je jazykovo pripraviť vybraných profesionálnych vojakov a zamestnancov určených na pôsobenie v štruktúrach NATO, na plnenie Cieľov síl, na účasť vo vojenských misiách v zahraničí, vojenských operáciách a na ďalších medzinárodných aktivitách určených na spoluprácu s NATO a EÚ, na dosiahnutie alebo zdokonalenie požadovanej úrovne jazykovej spôsobilosti z anglického jazyka podľa požiadaviek na jazykovú spôsobilosť určených v rámci NATO. Pri výbere a vysielaní do jazykových kurzov je nutné venovať osobitnú pozornosť kategórii poddôstojníkov, u ktorej sa predpokladá početne najvyšší nárast požiadaviek na jazykovú spôsobilosť.

Z ďalších cudzích jazykov má prioritu francúzsky jazyk ako druhý pracovný jazyk NATO a EÚ, ďalej nemecký jazyk ako geograficky významný regionálny jazyk EU a ruský jazyk ako jeden z dôležitých jazykov pre kooperáciu v rámci OBSE a OSN.

POZNÁMKY

Jazykové vzdelávanie sa uskutočňuje v nasledovných formách:

- a) Intenzívny jazykový kurz (IJK);
- b) Extenzívny jazykový kurz;
- c) Doplnkový jazykový kurz;
- d) Udržiavací jazykový kurz;
- e) Prípravný jazykový kurz;
- f) Špecializovaný (terminologický) jazykový kurz;
- g) Jazykový kurz organizovaný v zahraničí (ukončený skúškou podľa STANAG);

a) Intenzívny jazykový kurz (IJK)

IJK na dosiahnutie úrovne SLP-1 (elementárna spôsobilosť) je jazykový kurz, do ktorého sú vysielaní profesionálni vojaci a zamestnanci, ktorí nemajú žiadne jazykové zručnosti a znalosť anglického jazyka je potrebná pre výkon ich funkcie. Kurz je organizovaný v dobe trvania štyroch mesiacov a je ukončený jazykovou skúškou zo štyroch zručností (počúvanie, hovorenie, písanie a čítanie s pochopením). Úspešný absolvent získa osvedčenie o vykonaní jazykovej skúšky na úrovni SLP-1.

IJK na dosiahnutie úrovne SLP-2 (obmedzená pracovná úroveň) je organizovaný v dobe trvania štyroch mesiacov a je určený pre profesionálnych vojakov a zamestnancov, ktorí úspešne ukončili IJK úrovne SLP-1 v predchádzajúcom polroku alebo pre tých, ktorí úspešne vykonali vstupné preskúšanie.

IJK na dosiahnutie úrovne SLP-3 (minimálna profesionálna úroveň) je organizovaný v dobe trvania piatich mesiacov a je určený pre profesionálnych vojakov a zamestnancov, ktorí úspešne ukončili jazykový kurz SLP-2 v predchádzajúcom polroku alebo úspešne vykonali vstupné preskúšanie pred zaradením do predmetného kurzu.

- b) Extenzívny jazykový kurz** je určený najmä pre tých profesionálnych vojakov a zamestnancov rezortu, ktorí nemôžu dlhodobo prerušiť výkon zastávanej funkcie a nemôžu byť absolvovať intenzívny jazykový kurz;
- c) Doplnkový jazykový kurz** je určený najmä pre tých profesionálnych vojakov a zamestnancov rezortu, ktorí si potrebujú doplniť jazykové vedomosti pred vyslaním na vykonanie opravy alebo dokončenie jazykovej skúšky príslušnej úrovne;
- d) Udržiavací jazykový kurz** je určený pre profesionálnych vojakov a zamestnancov rezortu, ktorí potrebujú udržať alebo zdokonaľiť si už získané vedomosti;
- e) Prípravný jazykový kurz** je určený najmä pre tých profesionálnych vojakov a zamestnancov rezortu, ktorí si potrebujú doplniť jazykové vedomosti (spravidla anglický jazyk) pred vyslaním do jazykového kurzu nasledujúcej vyššej úrovne;
- f) Špecializovaný terminologický jazykový kurz** predstavuje zvláštnu formu jazykovej prípravy, ktorá kombinuje prvky udržiavania a zdokonaľovania jazykovej spôsobilosti spolu so zvládaním špecializovanej odbornej vojenskej terminológie. Tento typ kurzu tvorí druhý pilier jazykovej prípravy popri intenzívnych jazykových kurzoch;
- g) Jazykový kurz organizovaný v zahraničí.** Jazykové vzdelávanie v zahraničí tvorí integrálnu súčasť systému jazykového vzdelávania, ktoré je organizované na základe potrieb rezortu obrany na univerzitách, akadémiách a vojenských školách a jazykových školiacich inštitúciách v zahraničí. V záujme hospodárneho využívania prostriedkov a s cieľom dosiahnuť čo najvyššiu úroveň jazykovej spôsobilosti absolventov je pri vysielaní do škôl a kurzov v zahraničí vyžadovaná úroveň ovládania cudzieho jazyka minimálne na úrovni SLP 2,2,2,2 alebo podľa požiadaviek zahraničného partnera.

Vzdelávanie a príprava práporčíkov

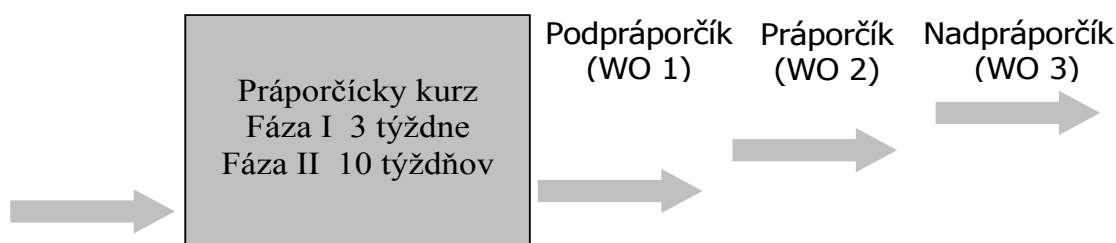
Cieľom prípravy profesionálneho rozvoja práporčíkov (WO-1 podpráporčík, WO-2 práporčík, WO-3 nadpráporčík) je príprava vysoko špecializovaných a zručných technikov, ktorí zabezpečujú prevádzku, údržbu, administratívu a manažovanie výzbroje alebo technických

systémov v ozbrojených silách SR. Vzdelávanie, prípravu a výcvik práporčíkov realizuje Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v práporčíckom kurze.

Do práporčíckej kariéry sú vyberaní komisiou pre konkurenčný výber poddôstojníci v hodnosti čatár OR 5 a rotní OR 6 z vybraných vojenských odborností, ktorí už majú niekoľko rokov praxe vo svojich vojenských odbornostiach. Práporčíci po ukončení práporčíckeho kurzu sa stávajú technickými špecialistami.

Práporčícky kurz je kariérny kurz na hodnosť, ktorý je zložený z prvej a druhej fázy kurzu (1 Fáza v trvaní 3 týždne, 2 Fáza v trvaní do 10 týždňov). Prvá fáza kurzu je zameraná na históriu práporčíckeho zboru, bojové tradície pozemných a vzdušných síl, úlohy, zodpovednosť, oprávnenia, efektívnu komunikáciu, štruktúru spojených operácií, úlohy a organizáciu pozemných a vzdušných síl, motiváciu podriadených, súčasné operačné prostredie, doktrínu pozemných, vzdušných síl a logistiky.

Druhá fáza kurzu nadväzuje na 1 fázu vzdelávania, prípravy a výcviku v práporčíckom kurze. Do druhej fázy je zaradený informačný brífing, hodnotenie podriadených, koordináciu činností so štábom, vyhodnocovanie bezpečnostných rizík pri výcviku, operačné rozkazy, zákony o ochrane životného prostredia, budovanie tímu, preventívnu údržbu a ošetrovanie techniky, prípravu jednotky na presun, vojenskú históriu, kódex správania sa, ohľaduplnosť k etnickým skupinám v službe. Tematika je zameraná na rozvoj kognitívnych schopností a návykov, zručností a schopností orientovaných na vojensko-technickú oblasť.

Po absolvovaní práporčíckeho kurzu (kariérny kurz na hodnosť), práporčíci v priebehu ďalšej kariéry absolvujú už iba odborné kurzy potrebné na výkon zastávanej funkcie.

Telesná výchova

Telesná výchova a výkonnostný šport v rezorte ministerstva obrany tvoria dôležitú a neoddeliteľnú súčasť výcviku a výchovy vojakov i študentov vojenských škôl. Tieto aktivity pôsobia na ich telesný a pohybový vývoj, upevňujú ich zdravie, rozvíjajú telesnú zdatnosť a zabezpečujú športové vyžitie. Realizujú sa podľa ustanovenia § 119 ods. 1 písm. p) zákona č. 346/2005 Z. z. o vojenskej službe v znení neskorších predpisov, § 9 ods. 1 zákona č. 321/2002 Z. z. o Ozbrojených silách Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a § 5 ods. 1 zákona č. 288/1997 Z. z. o telesnej kultúre v znení neskorších predpisov.

Hlavnou úlohou telesnej výchovy je:

- rozvoj a ustavičné zdokonaľovanie pohybových schopností;
- získavanie návykov počas presunov v teréne, peši i na lyžiach, v boji zblízka, pri prekonávaní prekážok a vo vojenskom plávaní;
- vytváranie trvalého záujmu o telesnú výchovu a šport v prospech zlepšenia telesného rozvoja, upevnenia zdravia, otužovania a zvýšenia odolnosti organizmu proti nepriaznivým vplyvom v priebehu vojenskej činnosti.

Telesná výchova pomáha:

- zabezpečiť úspešnú činnosť v zložitých podmienkach súčasného boja;
- riešiť aktuálne úlohy v priebehu telesnej výchovy a výcviku;
- získavať potrebné teoretické vedomosti;
- formovať a upevňovať metodické a organizačné schopnosti;
- zvyšovať vojensko-praktické zručnosti, rozvíjať morálne a psychické kvality.

Členenie telesnej výchovy a športu:

Na základe splnomocňovacích ustanovení vládneho zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov a ktorým sa dopĺňa zákon č. 312/2001 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, podľa § 119 ods. 2 zákona bol vydaný nový služobný predpis hlavného služobného úradu pre štátnu službu profesionálnych vojakov, ktorý určil kritéria preskúšania profesionálnych vojakov z pohybovej výkonnosti.

Príprava a výcvik profesionálnych vojakov v hodnostnom zbore mužstva a poddôstojníkov

V ozbrojených silách SR slúžia profesionálni vojaci, ktorí sú podľa určenia ich funkcií rozdelení do troch hodnostných zborov. Sú to „**mužstvo a poddôstojníci**“, „práporčíci“ a „dôstojníci“. Základom každej armády je výkonný prvok – vojaci ktorí plnia úlohy a reálne vykonávajú bojovú činnosť. Nie je náhodou, že práve preto tvoria početne najväčšiu časť vojenského personálu, až 80% všetkých profesionálnych vojakov sú vojaci hodnostného zboru „mužstvo a poddôstojníci“.

V predmetnom hodnostnom zbore sú definované štyri hodnosti mužstva a päť hodností poddôstojníkov. Mužstvo delíme na:

- vojak I. stupňa (OR-1),
- vojak II. stupňa (OR-2),
- slobodník (OR-3),
- desiatnik (OR-4).

Poddôstojníci môžu dosiahnuť nasledovné hodnosti:

- čatár (OR-5),
- rotný (OR-6),
- rotmajster (OR-7),
- nadrotmajster (OR-8),
- štábny nadrotmajster (OR-9).

Do hodnostného zboru mužstva a poddôstojníkov môže byť regrutovaný občan slovenskej republiky, ktorý splní predpísané požiadavky na fyzickú zdatnosť, psychickú odolnosť, vzdelanie, zdravotný stav a trestnú bezúhonnosť.

Občania SR, ktorí prejavia záujem o vstup do ozbrojených síl SR po splnení všetkých zákonných požiadaviek a ich súhlase s ponúknutou funkciou sú zaradení do prípravy na povolanie profesionálneho vojaka. Ponúkané funkcie odrážajú potreby ozbrojených síl SR, ako aj kvalifikačné predpoklady záujemcu.

Príprava pozostáva zo základného vojenského výcviku, na začiatku ktorého získava profesionálny vojak prvú vojenskú hodnosť vojak I. stupňa a vstupného odborného výcviku.

Základný vojenský výcvik je pre všetkých profesionálnych vojakov rovnaký bez ohľadu na odbornosť, na ktorú sú zaradení. Úspešní absolventi získajú vojenskú hodnosť vojak II. stupňa.

Následne sú podľa odbornosti zaradení do vstupného odborného výcviku, kde získajú vedomosti a zručnosti potrebné na výkon funkcií, na ktoré budú zaradení. Počas výkonu svojich funkcií v hodnostiach mužstva profesionálni vojaci s narastajúcim rozsahom zodpovedností a funkčných povinností absolvujú odborné a špecializačné kurzy na zvýšenie svojej kvalifikácie.

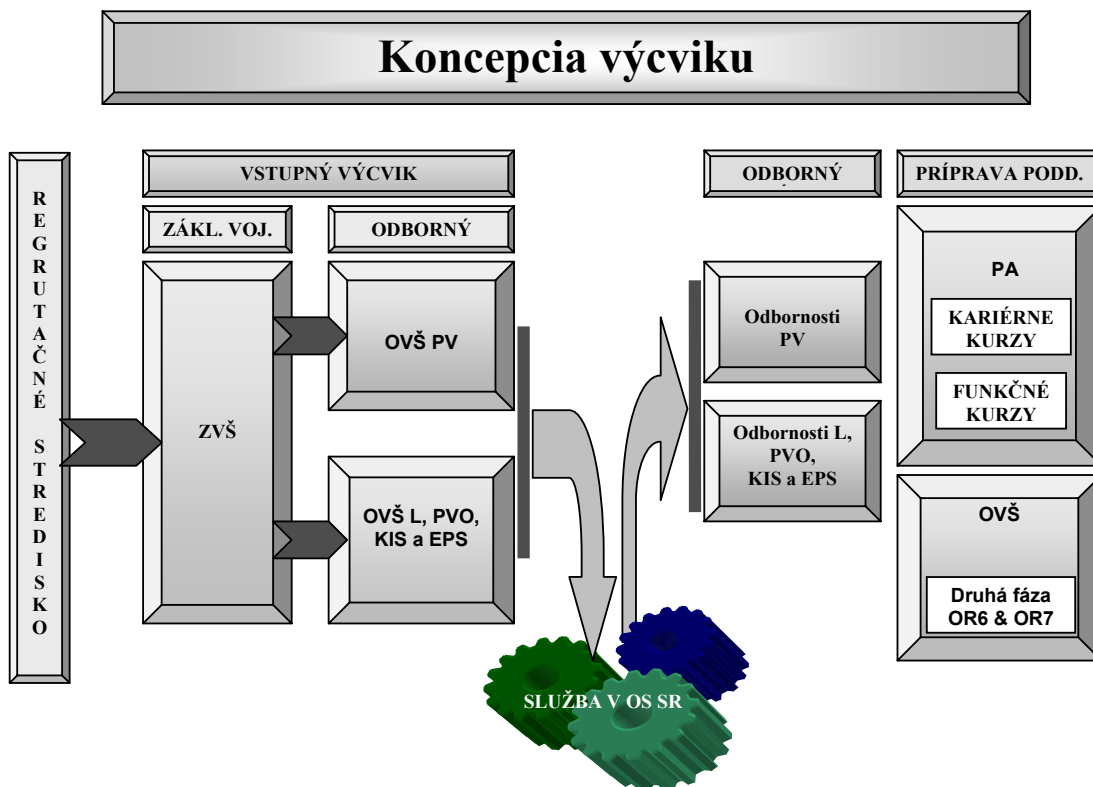
Najlepší profesionálni vojaci v hodnosti desiatnik vybraní na povýšenie do prvej poddôstojníckej hodnosti čatár sú vyslaní do vstupného poddôstojníckeho kurzu. Na splnenie podmienok pre postup v poddôstojníckych hodnostiach sú vytvorené kurzy pre jednotlivé hodnosti a špecifické funkcie.

Príprava a výcvik profesionálnych vojakov v predmetnom hodnostnom zbore sú vykonávané centrálné pre celé ozbrojené sily SR. Túto úlohu plní veliteľstvo výcviku v Martine so svojimi podriadenými útvarmi.

Základný vojenský výcvik vykonáva „**Základná výcviková škola Juraja Langsfelda v Martine**“.

Vstupný odborný výcvik a ďalší odborný výcvik ako aj odborné a špecializované kurzy pre odbornosti pozemného vojska realizuje „**Odborná výcviková škola slovenských dobrovoľníkov z roku 1848 v Martine**“ a pre odbornosti vzdušných síl „**Odborná výcviková škola Let, PVO, KIS a EPs na Mokradi**“ s detašovaným pracoviskom pre letecké odbornosti v Košiciach.

Kurzy potrebné na povýšenie do poddôstojníckych hodností a na výkon funkcií poddôstojníka realizuje „**Poddôstojnícka akadémia Ladislava Gábríša - Škultétyho**“ v Martine.

Základná výcviková škola Juraja Langsfelda

Základný vojenský výcvik sa vykonáva v Základnej výcvikovej škole Juraja Langsfelda (ZVŠ) a je rozdelený do troch fáz. Každá fáza trvá tri týždne, celkovo teda 9 týždňov výcviku.

Prvá fáza **ADAPTÁCIA** je zameraná na teoretickú prípravu čakatela v oblastiach Administratíva, Vojenská etická výchova, Zdravotnícka príprava, Právna výchova, Ochrana utajovaných skutočností, Logistická príprava a Psychologická príprava. Dôraz je kladený na Telesnú

POZNÁMKY

prípravu a v prvom týždni je vykonané aj testovanie telesnej výkonnosti. V prvej fáze sa výcvik ďalej zameriava na Poradovú prípravu.

Druhá fáza **STRELEC** sa začína po vyhodnotení prvej fázy a ako vyplýva z jej názvu je primárne zameraná na streleckú prípravu kde čakatelia získajú základné vedomosti o zbrani Sa vz.58 a jej základných takticko technických údajoch, jej zložení, používaní a manipulovaní s ňou. Naučia sa základné pravidla strelby potrebné pre zasiahnutie cieľa, ktoré si prakticky vyskúšajú na streleckom trenažéri v špecializovanej streleckej učebni.

V tejto fáze ďalej pokračujú predmety z fázy prvej ako napr. Vojensko etická výchova a telesná príprava a pribudnú nové ako sú Vojenská topografia spojená s preskúšaním, Spojovacia príprava a prvé hodiny Taktickej prípravy. Pri vyvedení do VVP každý čakateľ absolvuje 8 streleckých cvičení rôzneho druhu a cvičenie v odhodení ručného granátu. Fáza je ukončená vykonaním cvičenia č. 8 v strelbe, ktoré je hlavným kritériom v hodnotení čakateľov v tejto fáze.

Tretia fáza **TAKTIK** je zameraná najmä na získanie teoretických vedomostí a praktických zručností a návykov z oblasti taktiky. Je to fyzicky najnáročnejšia fáza, ktorá vrcholí zamestnaním pri ktorom sú vyvedení na 24 hodín do priestorov posádkového cvičiska a kde musia preukázať vedomosti a zručnosti v oblasti taktiky. V tejto fáze opäť musia čakatelia zvládnuť aj teoretické a praktické testovanie z predmetov Vojensko etická výchova, Zdravotnícka príprava, RCHBO a záverečného preskúšania z telesnej výkonnosti. Fáza je ukončená tak ako aj predošlé vyhodnotením. Po slávnostnom vyradení sa kurz končí a v tej chvíli už vojaci druhého stupňa opúšťajú brány ZVŠ Martin a odchádzajú do svojich domovských útvarov, ktoré ich následne vysielajú na výcvik do OVŠ podľa ich odbornosti a predurčenia.

Odborná výcviková škola slovenských dobrovoľníkov z roku 1848

Škola je určená na prípravu vojakov predurčených na výkon funkcií v pozemnom vojsku, výcvik sa vykonáva v 12 odbornostiach a 28 špecializáciách. Škola ďalej realizuje prípravu vodičov kolesovej a pásovej techniky pre celé ozbrojené sily SR.

Príprava profesionálnych vojakov vo Vstupnom odbornom výcviku (VOV) trvá od 4-9 týždňov podľa danej odbornosti. Profesionálni vojaci – úspešní absolventi ZVŠ tu získajú základné odborné predpoklady na výkon svojich funkcií a až po absolvovaní tohto výcviku sú prakticky pripravení zastávať svoje funkcie.

Ďalej OVŠ vykonáva Ďalší odborný výcvik (ĎOV), ako druhú fázu líderských kurzov – vykonávaných na Poddôstojníckej akadémii – pre hodnosti OR-6 a OR-7 opäť pre odbornosti pozemných síl. ĎOV sa vykonáva v šiestich odbornostiach a poskytuje frekventantovi prípravu v jeho odbornosti na úrovni požadovanej pre hodnosť, na ktorú sa pripravuje. Úspešné absolvovanie druhej fázy je podmienkou na povýšenie do danej hodnosti.

OVŠ ďalej poskytuje prípravu a zdokonaľovanie mužstva a poddôstojníkov v špecializovaných kurzoch (zváračský, vysokozdvížený vozík, pekár a pod.) potrebných na výkon funkcií profesionálneho vojaka počas jeho kariéry.

Odborná výcviková škola Letectva, Protivzdušnej Obrany, Komunikačných a Informačných Systémov a Elektronického Prieskumu (OVŠ L, PVO, KIS a EPs)

Podobne ako predchádzajúca škola sa táto škola zaoberá prípravou úspešných absolventov ZVŠ zaradených na výkon funkcií u vzdušných síl OS SR. Výcvik vykonáva na Mokradi v odbornostiach PVO, KIS a EPs a v Košiciach na detašovanom pracovisku v leteckých odbornostiach. Konkrétne v odbornostiach PVO, KIS a EPs je to 6 odborností a 27 špecializácií a v odbornostiach leteckých sú to 2 odbornosti a 15 špecializácií.

OVŠ L, PVO, KIS a EPs zároveň zabezpečuje získanie odbornej spôsobilosti v elektrotechnike podľa predpisu Všeob-21-2, čl. 82, 84 a 87, obsluhu a prácu na elektrických zariadeniach

do 1000 V, obsluhu elektrocentrál (1-6 kW, 6-100 kW), obsluhu tlakových a zdvíhacích zariadení letectva a PVO, pre všetky útvary a zariadenia OS SR.

Nakoľko sa profesionálni vojaci pripravujú na zložitú techniku, VOV trvá 14 týždňov kde nevyhnutnou podmienkou je elektrotechnické vzdelanie, ktoré musí frekventant ukončiť pred nástupom na OVŠ. Po absolvovaní tohto výcviku je profesionálny vojak pripravený na výkon najnižších funkcií u leteckých základní alebo iných útvaroch vzdušných síl OS SR.

Škola poskytuje celoživotný systém vzdelávania profesionálnych vojakov formou špecializovaných a odborných kurzov, ktoré zabezpečujú prípravu vojakov na výkon funkcií a zvyšovanie ich odborného rastu potrebného pri postupe na náročnejšie funkcie a vyššie hodnoty.

Poddôstojnícka akadémia Ladislava Gábrisa-Škultétyho (PA)

Najvyššou inštitúciou zabezpečujúcou výcvik poddôstojníkov je PA, ktorá umožňuje získanie potrebných vedomostí pre povýšenie do prvej poddôstojníckej hodnoty čatár, ako aj ďalší rast a postup v kariére. Jej cieľom je pripraviť poddôstojníkov na vedenie a výcvik vojakov, ktorí pracujú a bojujú pod ich velením, ako aj asistovať veliteľom, ktorým sú pridelení pri plnení úloh jednotky.

PA vykonáva kariérne – líderské kurzy alebo kurzy na hodnosť po absolvovaní ktorých spĺňa absolvent podmienky na povýšenie do vyššej hodnoty. Medzi kariérne kurzy patrí:

- Vstupný poddôstojnícky kurz pre hodnosť OR-5;
- Vyšší poddôstojnícky kurz pre hodnosť OR-6;
- Zdokonaľovací poddôstojnícky kurz pre hodnosť OR-7;
- Kurz štábnych nadrotmajstrov pre najvyššiu poddôstojnícku hodnosť OR-9.

Pri kurzoch na hodnosť rtn. a rtm. OR- 6 a OR-7 kurzy pozostávajú z fázy líderskej, ktorá sa vykonáva na PA a fázy odbornej na OVŠ (ako bolo spomenuté vyššie).

Ďalej PA vykonáva funkčné kurzy, ktoré pripravujú poddôstojníkov na výkon konkrétnych funkcií ako je:

- Kurz veliacich poddôstojníkov rôt;
- Štábny poddôstojnícky kurz;
- Kurz inštruktorov základného vojenského výcviku;
- Kurz regrutačného poddôstojníka.

Výcvik poddôstojníkov

Kariérne kurzy (kurzy na hodnosť)

Funkčné kurzy (kurzy na funkciu)

POZNÁMKY

Veliteľstvo výcviku zabezpečuje celoživotný cyklus prípravy a kvalifikačného rastu vojakov v hodnostnom zbore mužstva a poddôstojníkov, cez jeho inštitúcie prechádza 80% všetkých profesionálnych vojakov. Úloha, ktorú plní je o to náročnejšia, že operačné prostredie sa neustále mení a to zvyšuje nároky na včasnú aktualizáciu programov výcviku, ako aj výber a prípravu inštruktorov výcviku. Inštruktori výcviku patria medzi najlepších a aj nároky na nich sú veľmi prísne. Filozofia prísneho výberu inštruktorov a náročnosť ich prípravy znie: „iba najlepší inštruktori vycvičia kvalitných vojakov.“

Úloha výcviku je nielen pripraviť vojakov na výkon svojej funkcie, ale zároveň vyselektovať vhodných kandidátov na povýšenie a postup na zložitejšie a zodpovednejšie funkcie a hodnosti. Byť inštruktorom výcviku je síce náročná úloha a veľká zodpovednosť, ale zároveň to je aj ohodnotenie a veľká česť pre každého vojaka.

Záver

Programové a inštitucionálne zmeny vo vysokoškolskom vzdelávaní a výcviku kadetov a dôstojníkov, ako aj systém ďalšieho vzdelávania dôstojníkov a práporčikov sú reakciou na dynamické procesy prebiehajúce v ozbrojených silách Slovenskej republiky. Systém vzdelávania predstavuje nové profesionálne prostredie pre prípravu profesionálnych vojakov, kadetov a dôstojníkov, bude produkovať absolventov vysokoškolského štúdia s požadovaným profesionálnym profilom primárne podľa požiadaviek ozbrojených síl, a profilom odborníka v oblasti bezpečnosti a obrany štátu.

Systém prípravy a výcviku v hodnostnom zbore mužstva a poddôstojníkov je vytvorený a realizovaný v duchu celoživotného vzdelávania sa spolu so zvyšovaním náročnosti a požiadaviek na vojaka pri jeho postupe hodnosťami a funkciami. Nesmieme zabudnúť, že poddôstojník je vodca vojakov a asistent veliteľa na každom stupni velenia a preto je dôležitá nielen jeho odborná pripravenosť, ale aj schopnosť viesť podriadených. Prenášanie rozkazov do reality, starostlivosť o svojich vojakov a ich výcvik je denným chlebom poddôstojníka a ten musí byť pripravený najlepšie. Veliteľstvo výcviku a jeho podriadené útvary bolo vytvorené na to aby túto neľahkú úlohu plnilo a plní ju na vysokej úrovni čo potvrdili aj mnohí experti na výcvik nielen zo Slovenska, ale aj zo zahraničia.

ILUSTROVANÁ VOJENSKÁ PRÍRUČKA Z ROKU 1700

PhDr. Vladimír Segeš, PhD., Vojenský historický ústav Bratislava

Nejednému súčasníkovi sa pri pohľade na staré fotografie či obrázky z vojenského života vynoria predovšetkým vlastné spomienky na roky vojenčenia. Tie sa v mnohom líšia napríklad od vojenských spomienok našich otcov, ale aj rozpamätávania tých našich starých či prastarých otcov, ktorí ešte ako vojaci c.-k. armády boli súčasníkmi prvej svetovej vojny.

Prenesme sa však v čase a priestore ešte o niekoľko storočí späť, a to konkrétne do 17. storočia, ktoré nebývalo ovplyvnilo ďalší vývoj novovekého vojenstva.

Absolutistický spôsob panovania, sprevádzaný presadzovaním vnútropolitických i zahraničnopolitických mocenských ambícií, si vynútil aj potrebu reorganizácie dovtedajších branných síl v prospech budovania a rastu stálych a pravidelných armád. Sociálno-ekonomický vývoj a pokrok vo vede a technike vytvárali súčasne potrebnú materiálnu základňu pre doplňovanie, vydržiavanie, zásobovanie, vystrojenie a vyzbrojenie armád. Vlastný vývoj stredo-európskeho vojenstva, čiže vlastne vojenstva habsburskej monarchie v 17. storočí a začiatkom 18. storočia ovplyvnili predovšetkým tri vojenskopolitické fenomény: protihabsburské povstania, tridsaťročná vojna a boj proti Osmanom.

Z hľadiska vojenstva tridsaťročná vojna predstavovala vrchol žoldnierstva, zároveň však bola aj počiatkom jeho úpadku. Podstata žoldnierstva, ktoré siaha do stredoveku, spočívala v tom, že doplňovanie a výstavba vojenských jednotiek sa uskutočňovala verbovaním vojakov bojujúcich za žold. Žoldnier bol teda vojakom, ktorý bol najatý do vojenskej služby zväčša na dobu trvania vojenského ťaženia za presne určenú finančnú odmenu – žold. Jeho vstup do vojska bol len málokedy motivovaný politickým či náboženským presvedčením. Vojenská služba bola pre žoldniera remeslom, vďaka ktorému získaval peniaze a obživu a z ktorého mohol prípadne zbohatnúť, ak získal a uchoval si korisť. Žoldnierovi spravidla nezáležalo na tom, na koho strane či za koho bojuje. Aj za tridsaťročnej vojny a v ďalších následných vojnových konfliktoch bolo bežné, že po bitke vstupovali zajatí vojaci porazeného vojska do armády víťaza.

Pravidelná armáda bola založená na námezdnnej vojenskej službe masového počtu vyvíčených vojakov. Tí sa do armády získavali spočiatku dobrovoľným verbovaním, no neraz aj násilnými lapačkami. Vojenčenie v 17. storočí sa pre mnohých mužov stalo vlastne celoživotným povolaním, lebo vojenská služba bola prakticky trvalá a vojak slúžil dovtedy, pokiaľ dokázal plniť vojenské povinnosti.

Súbežným javom početných a dlhotrvajúcich vojnových konfliktov v 17. storočí sa stala podnikateľská činnosť. Právo postaviť či naverbovať vojsko mal spravidla panovník. Bolo však bežné, že tieto právomoci preniesol na hlavného veliteľa svojej armády, respektíve na viacerých veliteľov, ktorí v panovníkovom mene verbovali jednotlivé jednotky vojska a stali sa tak vojnovými podnikateľmi. Na náklady objednávateľa (panovníka) alebo na vlastné náklady postavili a vyzbrojili kompletne vojenské jednotky a potom ponúkali služby zverbovaných jednotiek na zmluvnom základe, takže panovník im preplácal vynaložené prostriedky.

Roku 1649 cisár Ferdinand III. nariadil, aby aj po uzavretí Vestfálskeho mieru zostalo v trvalej službe celkovo 19 plukov rôzneho druhu vojska naverbovaného počas tridsaťročnej vojny. Tieto pluky – 9 peších, 9 kyrysnických, 1 dragúnsky – sa stali základom pravidelnej armády habsburskej monarchie. V roku 1673 mala už 13 plukov pechoty, 12 plukov kyrysníkov a 2 pluky dragúnov v celkovom počte 45 460 mužov. Na začiatku vojny o španielske dedičstvo roku 1701 tvorilo habsburskú armádu 29 plukov pechoty, 18 plukov kyrysníkov, 9 plukov dragúnov a 2 pluky husárov v celkovom počte viac než 96 000 mužov. Táto armáda ako celok pomerne dlho nemala oficiálny názov, takže sa i rôzne pomenúvala, napríklad cisárska, rakúska či dokonca nemecká. Až od roku 1745, čiže po zvolení manžela Márie Terézie Františka Lotrinského za rímskeho cisára, sa označovala ako cisársko-kráľovská armáda.

Ani jeden z prvých stálych plukov habsburskej armády nebol uhorský, no slúžili v nich aj

POZNÁMKY

vojaci z Uhorska, pravda, len v malej miere. V druhej polovici 17. storočia síce vzniklo niekoľko plukov na území Uhorska, respektíve plukov, ktorých majitelia pochádzali z Uhorska, no čoskoro ich aj rozpustili, takže sa nestali trvalou súčasťou pravidelnej armády.

Nariadením cisára Leopolda I. sa zriadili prvé dva pravidelné husárske pluky habsburskej armády, každý v sile 1 000 mužov. Na základe patentu z 10. 12. 1688 ich sformoval generál Adam Cobar (Czobor), majiteľ šaštínskeho panstva. Jednému pluku velil on sám, velenie druhého pluku prevzal jeho zať, plukovník Ján Pálfi (Pálffy), neskôr poľný maršal a v rokoch 1741 – 1751 uhorský palatín. Obidva pluky boli zverbované na území Slovenska, verbovacie zhromaždiská mali v Krupine, Leviciach, Nitre, Šintave a Šali. Do habsburskej armády boli začlenené roku 1689. Tretí pravidelný husársky pluk vznikol roku 1696, jeho majiteľom a veliteľom bol plukovník Pavol Deák. Spôsob boja husárov sa osvedčil aj na bojiskách za vojny o španielske dedičstvo (1701 – 1714), takže tento druh ľahkej jazdy si získal veľkú obľubu a počet jeho plukov narastal, a to aj v armádach iných štátov.

Vznik stálych armád od polovice 17. storočia sprevádzalo aj vydávanie vojenských služobných predpisov a príručiek. Súčasťou ich textu bol spravidla aj obrázok, na základe čoho si dôstojníci, vojaci, ale napokon aj širšia verejnosť dokázali názorne predstaviť, čo sa od vojakov požaduje, ale aj čo ich očakáva v rôznych situáciách. Napríklad výcvik mušketera v 17. storočí bol predmetom pozornosti holandského autora Jacoba de Gheyna. Jeho príručka, v ktorej je výcvik mušketera rozfázovaný do 43 zobrazovaných úkonov, vyšla už v prvej polovici 17. storočia vo viacerých vydaniach, a to v holandskom, nemeckom i anglickom jazyku.

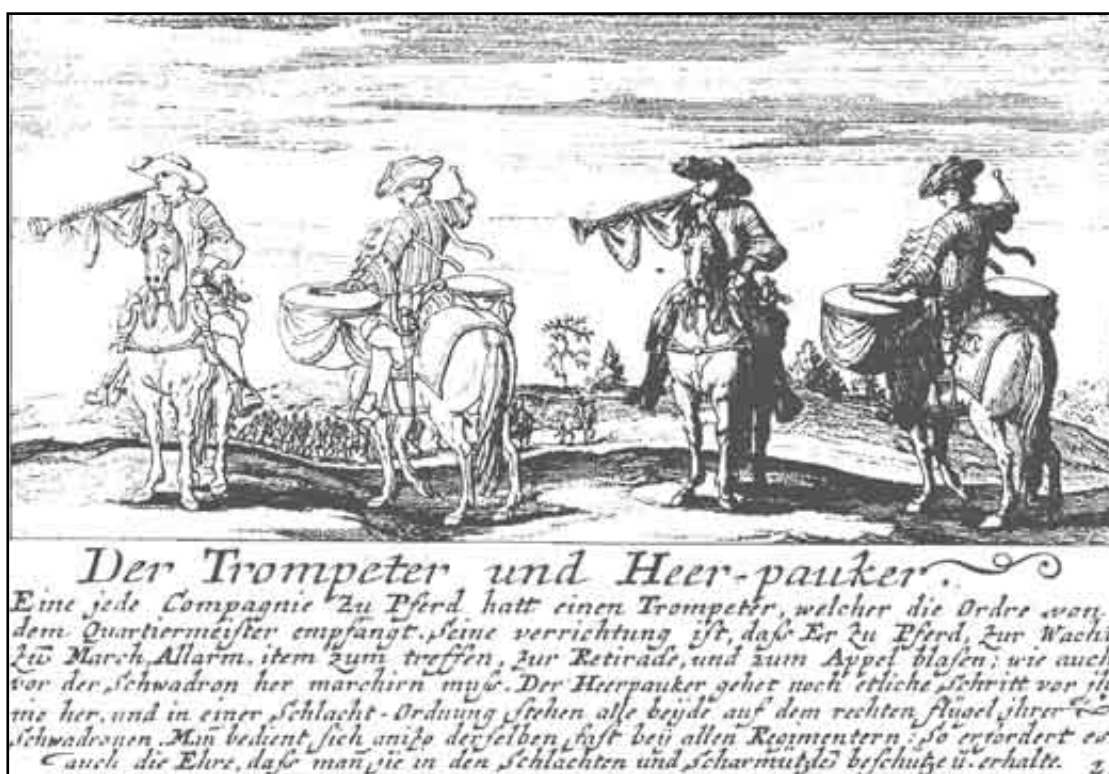
Na samom konci 17. storočia, keď sa v Európe schyľovalo k vojne o španielske dedičstvo a v habsburskej monarchii následne vypuklo posledné protihabsburské povstanie Františka II. Rákociho, vyšla roku 1700 tlačou ilustrovaná vojenská príručka slovom a obrazom znázorňujúca vojenský život podľa najnovších francúzskych vojnových manierov: **Les exercices de Mars. Eigentliche Abbildung und Beschreibung dess Soldaten Lebens nach der neuesten frantzösischen Kriegs Manier**. Nemá charakter výcvikového predpisu, ale skôr základného prehľadu o druhoch vojsk a vojenských špecializáciách, o výkone služobných a bojových úloh či činností, ako aj o disciplinárnych trestoch. V príručke sa charakterizujú a rozlišujú aj niektoré druhy vojsk. V rámci pechoty sú to radoví pešiaci (*Die Infanterie*), čiže mušketeri a pikanieri, granátnici (*Die Granadiers*) a švajčiarski pešiaci (*Die Schweizer*). V rámci jazdectva sa zasa uvádzajú a zobrazujú: gardoví jazdci a jazdeckí mušketeri (*Die Leibwacht und Musquetierer*), žandári (ťažkí jazdci) a ľahkí jazdci (*Die Gendarmes und leichte Reuter*), hliadkovačí (prieskumní) jazdci a dragúni (*Die Reuter und Dragoner*), kráľovskí husári (*Die königliche Hussaren*). Nebývalá pozornosť sa venuje hudobníkom. Spomínajú sa trubači a až tri druhy bubeníkov (*Der Trompeter und Heer-pauker, Die Tambours oder Drummelschläger*), píšťalkári a hobojisti (*Pfeiffer und Hautbois*). O delostrelcoch naproti tomu nie je v príručke ani najmenšia zmienka, takže je očividné, že realita bola omnoho rozmanitejšia, keďže na európskych bojiskách 17. storočia bojovali armády, ktoré pozostávali z troch základných druhov vojska – pechoty, jazdectva a delostrelectva.

Zalistujme si v tejto nevšednej príručke, ktorú autor rytec Joseph Friedrich Leopold dedikoval brandenburskému korunnému princovi Jurajovi Viliamovi. Jeden z exemplárov príručky je uložený v knižnici Vojenského archívu (Kriegsarchiv) vo Viedni, kam sa dakedy v 19. storočí dostal ako dar kniežata Liechtensteina.

Obr. č. 1

Na titulnom liste (obr. č. 1) je pomerne dlhý, už spomínaný názov a alegorické znázornenie antickej bohynje Palas Atény a boha Marsa, ako aj alegória bojových výjavov a atribútov v podobe zástav, kanóna či vybuchujúcich granátov.

Obr. č. 2

Obrázok č. 2 má názov *Der Trompeter und Heer-pauker* – Trubač a vojenský bubeník. Hovorí sa v ňom: „Každá jazdecká kompnia má trubača, ktorý prijíma rozkazy od štábného ubytovateľa. Jeho povinnosťou je zatrúbiť, keď sa má nasadať na kone, pri nástupe stráže, pred pochodom, na poplach, do útoku, na ústup a pri nástupe, ako aj vtedy, keď sa švadróna musí vydať na pochod. Bubeník ide niekoľko krokov pred trubačom, a v bojovej zostave stoja obidvaja na pravom krídle švadróny. Rovnaké úlohy plnia v súčasnosti takmer pri všetkých

POZNÁMKY

plukoch. V duchu zásad vojenskej cti sa vyžaduje, aby v bitkách a švadrónach spolubojovníci dbali na ich ochranu a záchranu.“

Obr. č. 3

Obrázok č. 3 *Die Tambours oder Drummelschläger* – Tamborovia alebo bubeníci má tento text: „Kráľovskí mušketeri, jazdeckí granátnici a dragúni majú tamborov alebo bubeníkov na koňoch, ktorí v týchto jednotkách vykonávajú takmer všetko to, čo bubeníci v pechote. Ich činnosť spočíva vlastne v tom, že bubnujú na svitaní pri budíčku, na znak výstrahy a vyhlásenia poplachu i nástupu, pri ohlasovaní pochodu, ústupu a kapitulácie. A mimochodom, hlavný tambor prináša každý večer a každé ráno rozkaz.“

Obr. č. 4

O ďalších vojenských hudobníkoch sa hovorí v obrázku č. 4 *Pfeiffer und Hautbois* – Píšťalkár a hobojsista. „Píšťalkárov bolo kedysi viac, než ich je teraz, keď takmer úplne vymizli s výnimkou švajčiarskych kompánií. Naproti tomu, pokiaľ ide o hobojsistov, nachádzajú sa v kompániách mušketerov, v kráľovskom pluku a u dragúnov.“

Obr. č. 5

Die Leibwacht und Musquetierer – Telesná stráž a mušketeri sú predmetom pozornosti ďalšieho (5.) obrázku: „Telesná stráž (gardóvi jazdci) a mušketeri sa členia na štyri kompánie, každá z nich má 300 mužov; striedavo slúžia pri kráľovi a jednotlivé kompánie sa rozlišujú iba podľa farby bandaliéra. Telesná stráž je poprednou či najvznešenejšou časťou kráľovského dvora. Mušketeri pozostávajú z dvoch kompánií, každá je v sile 250 mužov. Prvá (kompánia) má biele, druhá zasa čierne kone. Mušketeri taktiež patria ku kráľovskému dvoru a ich služba je zároveň školou mladých šľachticov, ktorých potom odtiaľto vyberajú, aby mohli byť využití pri bojovom nasadení.“

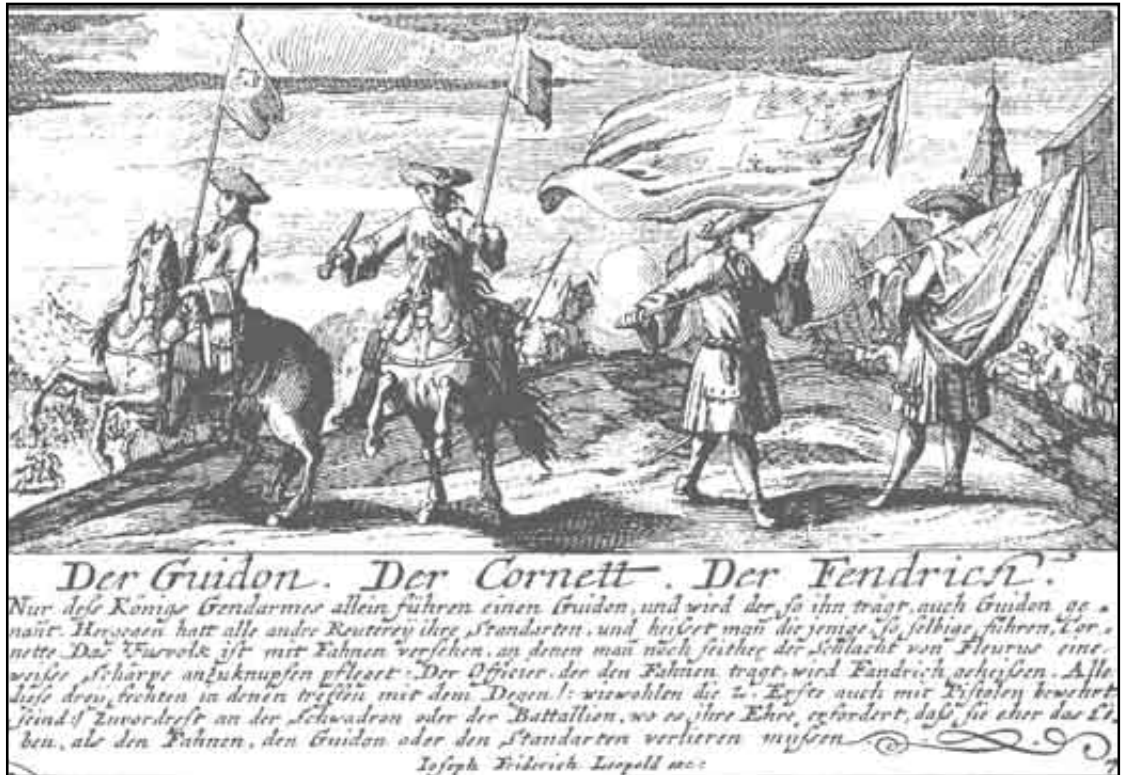

Obr. č. 6

POZNÁMKY

Obrázok č. 6 má názov *Die Gendarmes und Leichte Reuter* – Žandári a ľahkí jazdci. Zo sprievodného textu sa dozvedáme: „Žandári a ľahkí jazdci patria tiež ku kráľovskému dvoru a tvoria dve kompanie, z ktorých každá má 240 mužov. Sú vyzbrojení iba kordom a pištoľou, preto žandárov i ľahkých jazdcov podporujú jednak v čelnom šiku a jednak po bokoch jazdeckí karabinieri. Žandári nosia červený kabátec so zlatým lemovaním a na klobúku majú bielu obrubu; ľahkí jazdci majú tiež červený kabátec opatrený zlatými a striebornými šnúrkami a na klobúku biely anatól.“

Obr. č. 7

O typoch zástavníkov podľa druhov vojsk sa hovorí v obrázku č. 7, ktorý má názov *Der Guidon. Der Cornett. Der Fendrich*. V sprievodnom texte sa vysvetľuje, že: „Len kráľovskí žandári nesú guidon [zástavku], a ten, kto ju nesie, sa nazýva tiež guidon [zástavník]. Naproti tomu ostatné druhy jazdecktva majú štandardy či práporce, a ten, kto ich nesie, sa volá kornet [zástavník]. Pešie vojsko má zasa zástavy, na ktorých je od čias bitky pri Fleuruse pripnutá biela stuha. Dôstojník (pechoty), ktorý nesie zástavu, sa nazýva zástavník či práporčík. Všetky tri druhy zástavníkov bojujú kordom, pričom prví dvaja menovaní [guidon a kornet] sú vyzbrojení aj pištoľou. Na čele švadróny alebo batailónu, tak ako im to prikazuje česť, sú povinní obetovať život, než by stratili zástavu, zástavku alebo práporiec.“ V tejto súvislosti treba poznamenať, že bojová zástava bola oddávna predmetom osobitnej úcty. Vztyčovala sa pred stretnutím s nepriateľom, jej stiahnutie počas boja znamenalo kapituláciu. Poškodená či v boji prestrelená zástava bola znamením cti a bojového hrdinstva, jej strata sa však považovala za najväčšiu hanbu. Zástavníkmi boli vždy najschopnejší vojaci. Ukoristenie zástavy nepriateľom znamenalo veľkú potupu, opačne sa zasa získanie nepriateľskej zástavy považovalo za čin hodný hrdinu. Vo väčšine armád platilo, ba aj dosiaľ platí, že ak sa bojová zástava vojenského útvaru stratí, útvar prestáva existovať a rozpustí sa.

V obrázku č. 8 *Die Granadiers* – Granátnici sa uvádza: „Každý regiment pechoty má jednu kompaniu granátníkov, ktorí nosia buď piky alebo zástavy, inak sú však vyzbrojení hlavňovou puškou, kordom (palošom), bajonetom a badaliérom s príviesnou taškou na granáty. Je pozoruhodné, že (francúzsky) kráľ zriadil kompaniu v počte 100 granátníkov na koňoch, osobitne povyberaných mužov, a za jej kapitána vymenoval pána Riolota. Títo granátníci pochodujú v zostave kráľovského dvoru ako prví, hoci k nemu vlastne nepatria; sú totiž vyčlenení spomedzi peších granátníkov z jednotlivých plukov v rámci celej armády.“

Obr. č. 8

Obr. č. 9

O dvoch druhoch jazdectva sa hovorí v obrázku č. 9 *Die Reuter und Dragoner* – Hliadkovací jazdci a dragúni: „Hliadkovací jazdci a dragúni sa vo Francúzsku nazývajú *mâitres* (majstri); a ak sa hovorí o kompánii hliadkovacích či prieskumných jazdcov, vie sa, že pozostáva z 35 majstrov alebo hláv. Majú tieto zbrane: muškety, pištole a šable; keď konajú stráž mimo tábora, Francúzi to volajú *vedette* (pozorovacia hliadka). Dragúni bojujú pešo i na koni, podľa toho, ako si to situácia vyžaduje. V zostave armády nemajú presne určené miesto, na pochode sú raz vpredu, inokedy zasa na krídlach, ako im to totiž generál prikáže. Ako zbrane nosia hlavnú pušku, šablú a pištoľ na jednom boku a bojovú sekeru na druhom boku.“

Obr. č. 10

Obrázok č.10 *Die Infanteri auf der Wacht, oder die Schildwacht* – Pechota na stráži alebo strážna služba. V texte sa hovorí: „Stráž sa vykonáva buď s mušketa na ramene a s tlejúcim knótom v ruke, alebo s pikou. Tak jeden, ako aj druhý (strážny) musí plniť rozkaz, ktorý dostal, a nesmie opustiť svoj post, až kým ho jeho seržant, kaprál alebo slobodník neodvedie. Rovnako aj nočná stráž nesmie nikoho, nech by to bol ktokoľvek, pripustiť k sebe; preto teda musí zakričať: kto tam?! A ak nikto neodpovie, musí vystreliť z muškety, a dať tak signál strážnej jednotke.“

Obr. č. 11

Osobitosti Švajčiarov približuje obrázok č. 11 *Die Schweitzer* – Švajčiari. „Tento národ vzhľadom na jeho vernosť prijímajú za telesnú stráž, ako aj do iných služieb v svojich armádach rozliční veľkí panovníci a mocnári v Európe. (Švajčiari) slúžia síce výlučne ako pešiaci, no sú veľmi užitoční a využitelný predovšetkým pri obliehaní. (Francúzsky) kráľ má v svojich armádach vo vojenskej službe viac Švajčiarov než ostatné kniežatá a všetci panovníci dovedna.“

Obr. č. 12

V texte pod obrázkom č. 12 s názvom *Die königliche Hussaren* – Kráľovskí husári sa uvádza: „Tento pluk vznikol roku 1693 vo Francúzsku a od cisárskych [habsburských, čiže vlastne uhorských] husárov sa len nepatrne odlišujú, a to ľaliou na čiapke. Namiesto plášťa nosia vlčiu kožušinu. K sedlu majú pripevnenú bojovú sekeru. Jazdia veľmi nakrátko, čiže v nízkych strmeňoch, aby sa v ozbrojených zrážkach podľa potreby vztýčili a dokázali sa tak nakloniť k nepriateľovi s úmyslom odťať mu hlavu; v tomto sú inak mimoriadne zruční a zdatní.“

Obr. č. 13

POZNÁMKY

K základným povinnostiam vojakov umiestnených v stálych posádkach patrili vojenské cvičenia, najmä v strelbe a pochodovaní. Taktiež museli držať stráž. Vojenské úlohy vojakov, ktorí bývali na vidieku, často záviseli od ročného obdobia. V zimných mesiacoch, keď sa neuskutočňovali žiadne vojenské cvičenia, mohli vojaci v prípade, ak nedostávali pravidelne žold, vykonávať aj inú činnosť. Často to boli pomocné práce na statku, niektorí vojaci sa venovali rôznym remeselným prácam. Obrázok č. 13 s názvom *Der Auszug aus dem Winter-Quartier* – Odchod zo zimných ubikácií má tento text: „Všetky jednotky sa po skončení poľného ťaženia na zimu až do jari ubytovali v zimných ubikáciách. Na jar však opäť dostali rozkaz, aby sa vrátili späť do poľa. Odvtedy teda každý vojak myslí na to, ako si dokáže naplniť batoh a poľné fľaše, aj každý dobrý gazda musí však k tomu prispieť istým dielom a gazdiná zasa tak, že poskytne z vlastnej hydiny desiaty kus.“

Obr. č. 14

Mimoriadne pôsobivý je obrázok č. 14 *Der Marsch* – Pochod: „Pochod je spomedzi ostatných veľkých útrap vojaka nezanedbateľnou strasťou, lebo najmä za dažďa alebo keď je horúčava musí popri vlastnej zbrani niesť aj stanové cely a riad na varenie svojho kamarátsaftu [družstva], resp. striedať sa s kamarátmi pri nosení tohto bremena. Ako chabrée alebo kamarátsaft sa označujú tí, čo bývajú spolu v jednom baraku alebo stane, ich počet spravidla predstavuje 5 či 6 mužov. Ak ten, čo vykonáva stráž v pevnosti, vidí prichádzať dákych jazdcov, trúbi na poplach; ak sa však približuje pechota, vyvesí vlajku a zvonením dáva znamenie, z ktorého sa možno dozvedieť počet, ako aj smer prichádzajúcich.“

V obrázku s textom č. 15 *Die Corps de Garde oder Wachtstube* – Strážna jednotka alebo strážnica sa hovorí o pevnostnej strážnej službe nasledovne: „Na všetkých miestach, ktoré má obsadené vojsko, sa musí ustanoviť strážna jednotka či strážnica, kam sa zaradí náležitý počet vojakov so zbraňami; a tí musia držať stráž, kým ostatní odpočívajú. Z týchto strážnic sa vyberajú stráže, ktoré vždy po hodine alebo po dvoch hodinách seržanti, kapráli či slobodníci zavedú a postavia tam, kde je to potrebné. Inak na každej strážnici musí byť po ruke oheň alebo zdroj svetla, aby sa v prípade núdze mohli ihneď zapáliť knôty.“

Obr. č. 15

Obr. č. 16

Obrázok č. 16 má názov *Die Soldaten im Arrest und aufm Esel* – Vojaci v árešte a na oslovi. Je venovaný problematike disciplíny a informuje sa v ňom, že: „Vo všetkých pevnostiach stojí na námestí alebo zhromaždisku drevený kôň alebo osol, na ktorého posadia na niekoľko hodín vojakov, ak sa dopustia nejakej lotroviny. V prípade, že sa spustia s pobehlicami, vysadia ich spolu s nimi, pričom im nohy zatažia železnými guľami. Pod zavedením vojaka do áreštu sa rozumie to, že seržant vojakovi odoberie zbraň a odvedie ho do väzenia.“ Zaiste netreba zdôrazňovať, že dohora zahrotená klada bola mimoriadne nepríjemným sedlom.

POZNÁMKY

Obr. č. 17

Aj ďalší obrázok č. 17 s názvom *Ein Soldat lauft durch die Spitzruthen* – Vojak beží medzi palicami je venovaný otázkam disciplíny a výkonu trestov: „Vojakov môžu v tábore popri iných telesných trestoch potrestať tak, že sa vyzlečú do pol pásu, spustená košeľa im prekryva nohavice, a takto ustrojení musia niekoľkokrát prebehnúť pomedzi dva rady vojakov, ktorí palicami riadne bijú previnilcov po obnaženom chrbáte.“ Až do polovice 18. storočia sa počet behov uličkou stanovoval podľa ľubovôle veliaceho dôstojníka. V súlade s humanizáciou trestov v habsburskej armáde za Márie Terézie sa podľa justičného nariadenia z roku 1752 vážnejšie previnenie v pechote trestalo dvoma behmi uličkou zloženou z 300 vojakov s nabíjakmi, v jazdectve uličku tvorilo 150 mužov. Najvyššia výmera dosahovala v pechote 10 a v jazdectve 6 behov uličkou, čo sa však rovnalo takmer trestu smrti.

Obr. č. 18

Obr. č. 18 *Der auf dem Spitzstock stehende Reuter* – Jazdec stojaci na hrote kolíka dáva nahliadnúť do táborovej každodennosti jazdectva: „Švadróna pozostávajúca zo štyroch kompánií sa rozloží na ploche okolo 60 krokov a zároveň sa rozčlení podľa barakov a stanov. Vedľa stanovišťa plukovníka pri prvej kompánii stráži zástavu jeden jazdec so vztyčeným kordom v ruke spolu s vojenskými bubeníkmi; pri nich stojí za trest ten, čo sa dopustil dákeho priestupku, a to tak, že jednu nohu s vyzutou čižmou má postavenú na hrote kolíka, pričom štandardu, ktorá má miesto po pravej strane vojska, drží celý čas v pravej ruke a ľavú ruku drží spolovice voľne. Uličky, medzi ktorými sú ustajnené kone, stoja hlavami oproti barakom, a to na dva kroky od nich, aby sa dalo do stanov voľne vchádzať, vchody do stanov sa nachádzajú oproti koňom, s výnimkou prvého a posledného stanu v rade, ktoré patria brigadierovi a hlavnému ubytovateľovi [náčelníkovi štábu], pričom prvý z nich je otočený na nástupné zhromaždisko a druhý na stany dôstojníkov a markytánov. Každý stan pre jazdcov má dĺžku 10 a šírku 8 krokov; je v ňom ubytovaných 5 alebo 6 mužov.“

Obr. č. 19

Jazdectvu sa venuje aj obrázok č. 19 *Das zu Pferd-sitzen* – Nasadanie na kone. Hovorí sa v ňom toto: „Keď má jazdectvo nasadať, trubači zatrúbia (signál) Na kone! A potom, čo každý (jazdec) osedlá a zauzdí svojho koňa, odoberie sa na nástupné zhromaždisko k plukovníkovi, kam vedie ulička pomedzi barakmi, a tu sa potom pri svojich štandardách všetky švadróny zoradia.“

Obrázok č. 20 (na nasledujúcej strane) má názov *Die Furagierer* – Futrážnici a je vlastne akýmsi pokynom pre vojakov zabezpečujúcich obrok pre vojenské kone. V texte pod obrázkom sa doslova hovorí: „Keď niektorých vyšlú zaobstarať futráž, čiže krmivo pre kone, vyšlú spolu s nimi zopár jazdcov a občas aj pešiakov, aby kryli futrážnikov, zatiaľ čo títo zbierajú seno. Zo sena robia veľké snopy, pričom každý zviažu na štyrikrát povrazom a ihneď ich pomáhajú naložiť na kone, pričom aj oni vysadnú na kone a opäť sa vracajú do tábora v zástupe jeden za druhým, a to vždy po iných cestách.“

Obrázok č. 21 (na nasledujúcej strane) má názov *Die Reuterey holt Faschinen* – Jazdectvo zbiera prútie. Text je vlastne návodom jednej z dôležitých činností vojska počas obliehania: „Keď je pri obliehaní dákeho mesta potrebné vyplniť akékoľvek priekopy či zákopy, alebo treba zdolať neschodný terén, vtedy sa jazdectvo odvelí do lesov, kde pešiaci medzičasom pripravili zväzky prútia, prútené prekážky a šancové koše, odkiaľ ich potom (jazdci) donesú celkom vpred k línii priekop alebo na určené miesto. Pri obliehaní (mesta) Mons museli byť pri zbieraní prútia využití dokonca aj príslušníci kráľovského dvora.“

POZNÁMKY

Obr. č. 20

Obr. č. 21

Predmetom lesti či pasce je obrázok č. 22 *Der Hinterhalt* – Nástraha. Hovorí sa v ňom: „Nástrahu zabezpečuje pechota alebo jazdectvo, no príležitostne aj obidva druhy vojska spoločne, a to pod velením dôstojníka, ktorý v úplnej tichosti či niekedy dokonca v noci vyrazí z mesta alebo z tábora. On rozhodne o výbere príhodného terénu a miesta, akými sú lesy, údolia alebo úvozy, ako aj o rozmiestnení svojich vojakov tak, aby ich nijaký okoloidúci nemohol vidieť; potom jeden z vojakov musí neustále pozorovať okolie, aby mu nič neuniklo a aby mohol svojim podať správu o všetkom, čo spozoroval. Na základe toho veliteľ rozhodne, či nepriateľa prepadnú, alebo – ak je silnejší – nariadi zachovať ticho a zdržanlivosť.“

Obr. č. 22

Obr. č. 23

Obrázok č. 23 má názov *Die Parthey zu Pferd und die Kriegs-Gefagene* – Jazdecká skupinka a vojnoví zajatci. „Z hlavnej armády sa občas vyčleňujú isté oddiely či odriady, ktoré však nemajú presne stanovený počet mužstva a ktoré sa menujú skupinky; dôstojníci, ktorí im velia, sa zvyknú nazývať stúpecami [veliteľmi] skupinky. Títo musia pozorovať nepriateľa, alebo sa snažia získať od nepriateľa koristi a zajatcov, od ktorých sa možno dozvedieť o situácii ich armády. A táto činnosť sa označuje ako výjazd na výzvedy a na prieskum.“

POZNÁMKY

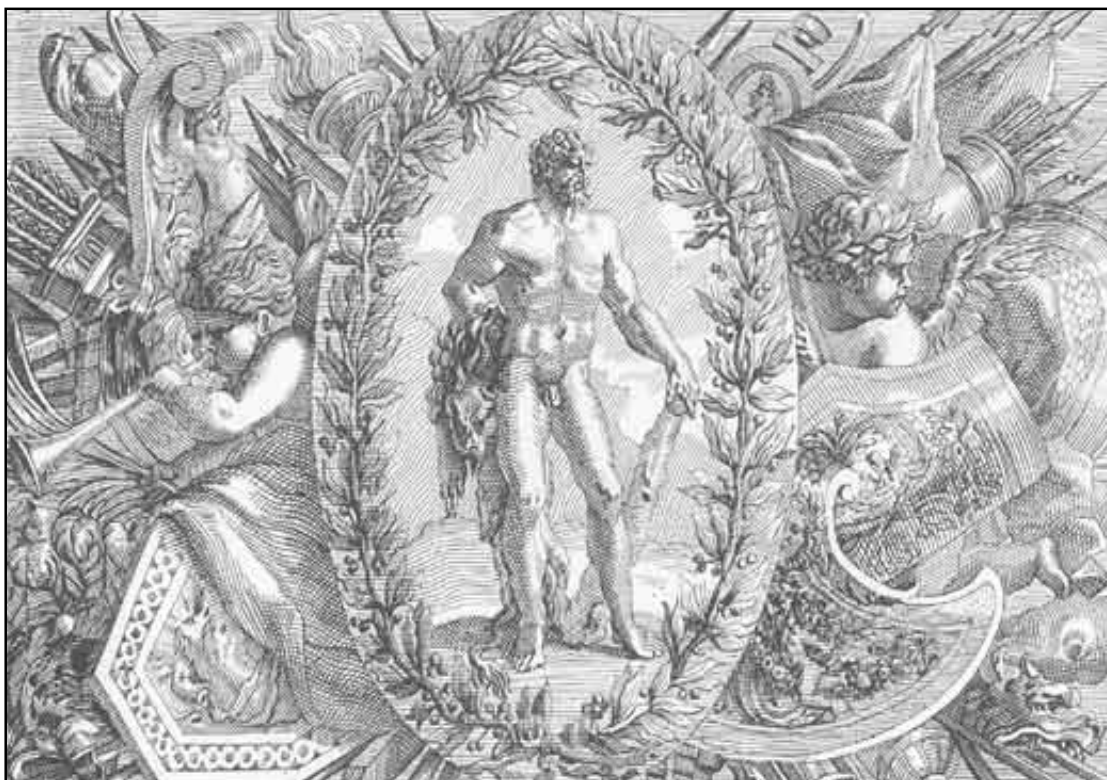

Obr. č. 24

Situácii po bitke sa venuje obrázok č. 24 *Die Wahlstatt nach gehaltenem Treffen* – Vybrané miesto po skončení bojového stretu. Až po skončení bitky možno vidieť, aká je vojna príšerná vec. Napriek tomuto hroznému zážitku môže však vojak čiastočne nájsť potešenie v koristi získanej od mŕtvych a zomierajúcich; pričom vtedy aj spovedníci a felčiari majú dostatok príležitostí vykonávať svoje povolanie. A keďže len málo regimentov má vlastných poľných kaplánov, kráľ preto odobril, aby v záujme urýchlenia mohli sakramentum [výkon sviatostí] udeľovať a zabezpečovať rekoлектovaní mnísi, ktorí preto každú armádu všade sprevádzajú, takže sú zároveň prítomní tak pri obliehaní, ako aj v poľných bitkách.“

Obr. č. 25

Obr. č. 26

Námetom posledných dvoch obrázkov (obr. č. 25 a 26) je jednak bojová alegória, ktorej ústredným motívom je azda Herkules s kyjakom, a jednak alegória víťazstva či mieru, ktorú symbolizuje antická bohyňa, ktorej okrídlený Amor kladie na hlavu olivový veniec.

Ilustrovaná príručka z roku 1700 je významným svedectvom súdobej reflexie vojenstva, vojenskej každodennosti a napokon aj života vojakov. Približuje nám realitu a atmosféru dávno minulých čias začiatkov pravidelných armád. Vďaka názornosti je dnes cenným zdrojom poučenia i poznania minulosti.

STRUČNE O AUTOROCH VYDANIA

Mgr. Luboš Berky

V ozbrojených silách pracuje od roku 1981. Počas vojenskej kariéry vykonával funkcie psychológa na rôznych stupňoch velenia. V roku 2004 ukončil vojenskú kariéru a od roku 2005 pracoval na rôznych pozíciách v oblasti sociologického výskumu. V súčasnej dobe pracuje ako vedúci odborný referent - špecialista oddelenia prípravy a vzdelávania štábu personálneho manažmentu Generálneho štábu Ozbrojených síl SR.

MUDr. Miroslav Čerňan

V rokoch 1988 až 1991 pracoval ako náčelník zdravotnej služby útvarov ozbrojených síl, od roku 1992 ako zástupcu náčelníka psychiatrického oddelenia pre liečbu alkoholizmu a toxikománie vo Vojenskej nemocnici v Brne. V roku 1995 krátko pôsobil na Ministerstve zdravotníctva SR ako odborný referent pre novo koncipujúci sa odbor drogových závislostí. Od roku 1998 pracuje v Nemocnici MO SR v Bratislave, v súčasnosti ako primár psychiatrického oddelenia a zároveň hlavný odborník Ministerstva obrany SR v odbore Alkoholizmus a drogové závislosti.

MUDr. Andrea Čerňanová

Od roku 1992 pracuje v terajšej Slovenskej zdravotníckej univerzite v Bratislave na Katedre psychiatrie ako odborný asistent s každodennou psychiatrickou praxou pri lôžku a na ambulancii v rámci Psychiatrickej kliniky SZU FNŠP Ružinov. V súčasnosti sa venuje doktorandskému štúdiu na Fakulte ošetrovateľstva a zdravotníckych odborných štúdií SZU v Bratislave.

plk. JUDr. František Kováč

Absolvoval Právnickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave v roku 1977. Základnú vojenskú službu vykonával na Vojenskom obvodovom súde v Brne a potom pokračoval v službe vojaka z povolania na Vyššom vojenskom súde v Trenčíne, najskôr vo funkcii vojenského sudcu, potom vo funkcii predsedu senátu a od roku 2004 vo funkcii podpredsedu Vyššieho vojenského súdu.

mjr. Mgr. Anton Kučerík

Vyštudoval Filozofickú fakultu UK v Bratislave. Po absolvovaní základnej vojenskej služby sa stal profesionálnym vojakom. Od roku 2002 pôsobí vo Vojenskej polícii. Policajné vzdelanie získal v rokoch 2002 – 2003 absolvovaním špecializovaného policajného štúdia na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. V súčasnosti pracuje na riaditeľstve Vojenskej polície ako pracovník prevencie kriminality Ministerstva obrany SR.

PhDr. Vladimír Segeš, PhD.

Vedecký pracovník Vojenského historického ústavu v Bratislave. Zaoberá sa staršími vojenskými dejinami a dejinami miest. Je autorom viacerých monografií (napr. Od rytierstva po žoldnierstvo) a spoluautorom viacerých diel (napr. Slovensko – Vojenská kronika). Je predsedom redakčnej rady časopisu Vojenská história a podpredsedom Slovenského národného komitétu pre vojenskú históriu.

šbrntm. Marek Soldán

Vojenskú kariéru začal v roku 1990 ako vojak základnej služby. Profesionálnym vojakom je od roku 1995. Absolvoval kurz štábných nadrotmajstrov na United States Army Sergeants Major Academy vo Fort Bliss, Texas v USA. Od r. 2005 je veliacim poddôstojníkom veliteľstva výcviku síl výcviku a podpory.

doc. MUDr. Marta Škoricová, CSc.

Pracovala v Centre pre liečbu drogových závislostí v Bratislave, ako docentka na Lekárskej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a vo funkcii prednostky Kliniky detskej psychiatrie DFNSP v Bratislave. V súčasnosti je v dôchodku.

mjr. Ing. Václav Tomica

Vojenskú kariéru začal v ozbrojených silách po skončení vojenskej strednej odbornej školy v roku 1989. V roku 2003 skončil externé štúdium Mechanizačnej fakulty poľnohospodárskej univerzity v Nitre. Od roku 2006 pôsobí na Generálnom štábe ozbrojených síl SR vo funkcii vedúci dôstojník – špecialista Oddelenia kontroly náčelníka Generálneho štábu a služby vojsk odboru vnútorného riadenia.

kpt. Ing. Ivan Vták

V ozbrojených silách pôsobí od roku 1993. V roku 1998 skončil interné štúdium Fakulty špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity. Po skončení vysokej školy pôsobil v rôznych funkciách v Železničnom vojsku a Ozbrojených silách SR. Od roku 2004 pôsobí na Generálnom štábe ozbrojených síl, v súčasnosti vo funkcii vedúci starší dôstojník Oddelenia kontroly náčelníka Generálneho štábu a služby vojsk odboru vnútorného riadenia.

pplk. Ing. Miroslav Žák

V roku 1989 skončil štúdium na Vysokej vojenskej technickej škole. Pôsobil v rôznych funkciách v oblasti vzdelávania a prípravy profesionálnych vojakov. V roku 2001 absolvoval International Staff Officers Orientation Course v Holandsku. 2 x pôsobil v mierovej misii UNFICYP na Cypre. V súčasnosti pracuje na štábe personálneho manažmentu GŠ OS SR a zaoberá sa oblasťou kariérneho a odborného vzdelávania personálu.

ZNAKY PRIZNANÉ MINISTROM OBRANY SR

Vojenská nemocnica
Ružomberok
(73/2007)

Vojenský archív
- centrálna registratúra Trnava
(74/2007)

Zdravotnícka
zásobovacia základňa
Liptovský Mikuláš
(19/2007)

Stála delegácia SR pri NATO
(19/2007)

Stála delegácia SR pri EU
(19/2007)

Vojenská prokuratúra
(19/2007)

Útvar Vojenskej polície
Banská Bystrica
(19/2007)

Útvar Vojenskej polície
Bratislava
(19/2007)

Výcvikové centrum
Vojenskej polície
Liptovský Mikuláš
(19/2007)

Útvar Vojenskej polície
Prešov
(19/2007)

Útvar Vojenskej polície
Topoľčany
(19/2007)

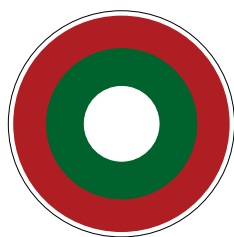

Riaditeľstvo
Vojenskej polície
Trenčín
(19/2007)

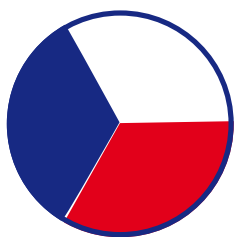
Výsostné označenia vzdušných síl členských štátov NATO

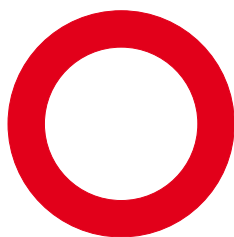
Belgicko

Bulharsko

Česko

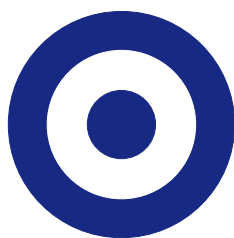
Dánsko

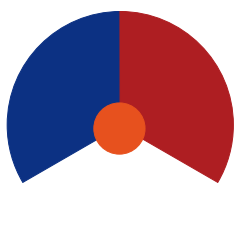
Estónsko

Francúzsko

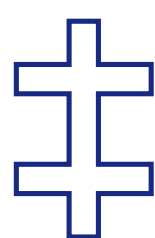
Grécko

Holandsko

Kanada

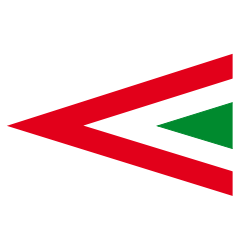
Litva

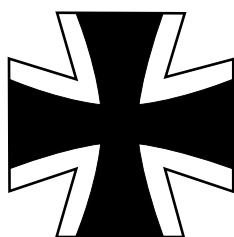
Lotyšsko

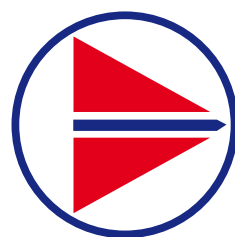
Luxembursko

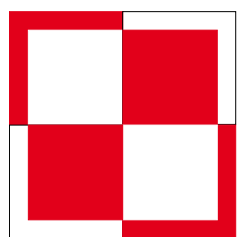
Maďarsko

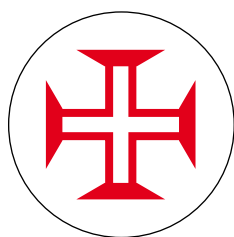
Nemecko

Nórsko

Poľsko

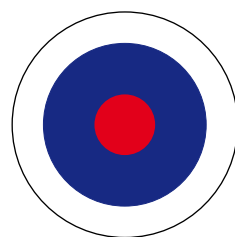
Portugalsko

Rumunsko

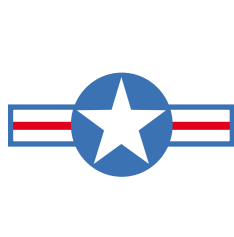
Slovensko

Slovinsko

Španielsko

Spojené štáty
americké

Taliansko

Turecko

Veľká Británia

ISBN 978 - 80 - 969458 - 8 - 7

9 788096 945887